

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
ODDELEK ZA GEOGRAFIJO

DIPLOMSKO DELO

LJUBLJANA, 2010

MARJETKA MARTINČIČ

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
ODDELEK ZA GEOGRAFIJO

DIPLOMSKO DELO

**DELOVANJE OKOLJSKIH NEVLADNIH ORGANIZACIJ
V SLOVENIJI**

Študijski program:
GEOGRAFIJA – E

Mentorica: dr. Katja Vintar Mally, doc.

LJUBLJANA, 2010

MARJETKA MARTINČIČ

Izjavljam, da je diplomsko delo v celoti moje avtorsko delo.

MARJETKA MARTINČIČ

ZAHVALA

V prvi vrsti gre zahvala mentorici dr. Katji Vintar Mally za vso podporo in potrpežljivost. Hvala moji družini in prijateljem, zaradi katerih mi je uspelo diplomsko delo končati. Hvala tudi vsem nevladnim organizacijam, ki so si vzele čas in mi pomagale z izpolnitvijo anketnega vprašalnika.

DELOVANJE OKOLJSKIH NEVLADNIH ORGANIZACIJ V SLOVENIJI

Izvleček

Za razliko od razvitih držav sveta je v Sloveniji s strani javnosti in vlade še vedno prisoten dvom o vlogi nevladnih organizacij. Ali je tretji sektor parazitski sektor? Kaj nam bodo okoljske nevladne organizacije? Takšna in podobna vprašanja so žal še vedno pogost pojav. Na te dileme smo skušali podati odgovore v diplomskem delu, ki prikazuje pomen in vlogo okoljskih nevladnih organizacij za trajnostni razvoj Slovenije. Naš namen je bil predstaviti sedanje stanje, delovanje in vlogo okoljskih nevladnih organizacij (NVO) v Sloveniji. Želeli smo pojasniti, kakšen je njihov dejanski prispevek pri okoljski ozaveščenosti javnosti in izobraževanju za trajnostni razvoj, katere so ovire pri njihovem razvoju, kako država sodeluje z nevladnimi organizacijami, ki predstavljajo organizirano javnost, ter kako jih vključuje v pripravo strateških okoljskih dokumentov. Proučevali smo, ali vlada v Sloveniji participatorna demokracija, ali se spoštujejo pravice in mnenja manjšin ter ostalih zagovornikov varstva okolja, pa tudi, kakšen je razvoj nevladnega okoljskega sektorja v Sloveniji in tujini. Dodatno je bila predstavljena aplikativna vrednost okoljskih NVO za geografe, in sicer v smislu možnega prispevka geografske stroke k okoljskim NVO. Navsezadnje ima geografska stroka veliko neizkoriščenih možnosti, da svoje znanje uporabi v okviru okoljskih nevladnih organizacij, saj lahko s svojim kompleksnim pogledom na naravne in družbene pojave ter procese bistveno pripomore k njihovi strokovnosti in razvoju.

KLJUČNE BESEDE: varstvo okolja, okoljske nevladne organizacije, geografija, okoljska zavest, sodelovanje javnosti, trajnostni razvoj.

THE OPERATION OF ENVIRONMENTAL NON-GOVERNMENTAL ORGANIZATIONS IN SLOVENIA

Abstract:

In Slovenia, the public and the government still have doubts about the role of non-governmental organizations, which is in contrast to the developed countries of the world. Is the third sector a parasite sector? Why do we need environmental non-governmental organizations? These and similar questions are sadly still quite frequent. We tried to provide answers to these questions in our B.A. dissertation, which is presenting the meaning and the role of environmental non-governmental organizations for the sustainable development of Slovenia. The purpose of the B.A. dissertation was to present the actual situation, operation and role of environmental non-governmental organizations in Slovenia. We wanted to explain the actual contribution of environmental NGO's to the environmental awareness of the public and to the process of education for the sustainable development; tried to point out the obstacles for their development; to show how the government is cooperating with non-governmental organizations, which represent the organized public; and to explain how the government includes them in the preparation of strategic environmental documents. We studied whether we have participatory democracy in Slovenia or not, whether the rights and opinions of minorities and other pleaders of environmental care as well as the development of the non-governmental environmental sector in Slovenia and abroad are being respected. In addition to that, the applicative value of environmental NGO's for geographers was presented, more precisely; we presented the possible contribution from the geographical profession to the environmental NGO's. After all, the geographical profession has many unexploited possibilities to use its knowledge in environmental non-governmental organizations, as it can significantly contribute to the expertise and development of such organizations with its complex view on natural and social phenomena and processes.

KEY WORDS: environment protection, environmental non-governmental organizations, geography, environmental awareness, participation of public, sustainable development

KAZALO

1. UVOD	6
1.1. NAMEN, CILJI IN DELOVNI HIPOTEZI	7
1.2. METODE DE LA	8
2. OPREDELITEV NEVLADNEGA SEKTORJA IN OKOLJSKIH NEVLADNIH ORGANIZACIJ	9
3. PRAVNE PODLAGE DELOVANJA OKOLJSKIH NEVLADNIH ORGANIZACIJ	13
3.1. TUJI PREDPISI	13
3.1.1. AGENDA 21	13
3.1.2. AARHUŠKA KONVENCIJA	13
3.1.3. DIREKTIVA O PRESOJI VPLIVOV NEKATERIH NAČRTOV IN PROGRAMOV NA OKOLJE	14
3.2. SLOVENSKI PREDPISI	15
3.2.1. USTAVA REPUBLIKE SLOVENIJE	15
3.2.2. ZAKON O VARSTVU OKOLJA	16
3.2.3. NACIONALNI PROGRAM VARSTVA OKOLJA	16
3.2.4. PARTNERSTVO ZA OKOLJE – PROGRAM SODELOVANJA MED OKOLJSKIMI NVO IN MOP	17
3.2.5. STRATEGIJA VLADE RS ZA SODELOVANJE Z NEVLADNIMI ORGANIZACIJAMI	17
4. RAZVOJ OKOLJSKIH NEVLADNIH ORGANIZACIJ V SLOVENIJI	19
5. POMEN OKOLJSKIH NEVLADNIH ORGANIZACIJ	21
6. VIDNEJŠE MEDNARODNE OKOLJSKE NVO	23
7. DELOVANJE OKOLJSKIH NEVLADNIH ORGANIZACIJ V SLOVENIJI	27
7.1. VKLJUČENOST OKOLJSKIH NEVLADNIH ORGANIZACIJ V RAZISKAVO	28
7.2. UREJENOST STATUSA DRUŠTVA, KI DELUJE V JAVNEM INTERESU	33
7.3. ZAPOSILITEV, PROSTOVOLJNO DELO IN ČLANSTVO V OKOLJSKIH NEVLADNIH ORGANIZACIJAH	35
7.4. GEOGRAFSKA STROKA IN OKOLJSKE NEVLADNE ORGANIZACIJE	40
7.5. OPREMLJENOST OKOLJSKIH NEVLADNIH ORGANIZACIJ Z INFORMACIJSKO TEHNOLOGIJO	44
7.6. DELOVANJE IN DEJAVNOSTI OKOLJSKIH NEVLADNIH ORGANIZACIJ	45
7.7. OKOLJSKA OZAVEŠČENOST IN SODELOVANJE JAVNOSTI	51
7.8. SODELOVANJE MED DRŽAVO IN OKOLJSKIMI NEVLADNIMI ORGANIZACIJAMI	55
7.9. OVIRE PRI DELOVANJU OKOLJSKIH NEVLADNIH ORGANIZACIJ V SLOVENIJI	58
7.10. OBSEG IN VIRI FINANCIRANJA OKOLJSKIH NEVLADNIH ORGANIZACIJ V SLOVENIJI	59
8. PRIMER DOBRE PRAKSE	66
9. SKLEP	68
10. SUMMARY	71
11. LITERATURA IN VIRI	74
12. SEZNAM PRILOG	79
12.1. SEZNAM SLIK	79
12.2. SEZNAM PREGLEDNIC	80
12.3. SEZNAM PRILOG	80
13. PRILOGA	80

1. UVOD

Medtem ko je v preostalih razvitih državah sveta vloga nevladnih organizacij že povsem jasna, je v Sloveniji s strani javnosti in vlade še vedno prisoten dvom tem. Ali je tretji sektor parazitski sektor? Kaj nam bodo okoljske nevladne organizacije? Takšna in podobna vprašanja so žal še vedno pogost pojav. Prav na te dileme skuša podati odgovore sledeče diplomsko delo, ki prikazuje pomen in vlogo okoljskih nevladnih organizacij (v nadaljevanju okoljskih NVO) za trajnostni razvoj Slovenije.

Diplomsko delo skuša pojasniti, kakšen je dejanski prispevek okoljskih NVO pri okoljski ozaveščenosti civilne družbe in izobraževanju za trajnostni razvoj, kako država sodeluje z nevladnimi organizacijami, ki predstavljajo organizirano javnost, in kako jih vključuje v pripravo strateških okoljskih dokumentov. Skušali bomo odgovoriti na vprašanja, ali se v Sloveniji dopušča participatorna demokracija, ali se spoštujejo pravice in mnenja manjšin ter ostalih zagovornikov varstva okolja, pa tudi, kako se razvija nevladni okoljski sektor v Sloveniji in tujini. Dodatno bomo opozorili na aplikativno vrednost okoljskih NVO za geografe, in sicer v smislu možnega prispevka geografske stroke k okoljskim NVO.

V svetovnem merilu je na področju nevladnih organizacij največ raziskav narejenih s strani inštituta John Hopkins Institute (MIT – Massachusetts Institute of Technology). Konkretno s področja okoljskih NVO pa je največ uporabnih podatkov dostopnih iz publikacij Regionalnega centra za Srednjo in Vzhodno Evropo. Na spletnih straneh Ministrstva za javno upravo in Ministrstva za okolje in prostor je predstavljeno njihovo sodelovanje z nevladnimi organizacijami ter zakonodaja in sporazumi, ki ga določajo. Leta 2006 je bila izdelana še raziskava Centra za proučevanje družbene blaginje (Fakulteta za družbene vede), katere nosilka je bila dr. Zinka Kolarič, naročnik pa Ministrstvo za javno upravo. Raziskava se je nanašala na vse nevladne organizacije v Sloveniji, a ima prav z okoljskimi nevladnimi organizacijami neke skupne temelje, kot na primer osnovne pogoje za delovanje, ovire itd.

Prvi del diplomskega dela podrobneje opredeljuje terminologijo s področja nevladnih organizacij oziroma natančneje okoljskih NVO. Sledi mu pregled svetovnih in slovenskih predpisov, ki omogočajo njihovo delovanje, proučitev njihovega preteklega in sedanjega stanja v Sloveniji, njihovega pomena za civilno družbo in prispevka k trajnostnemu razvoju. V drugem delu so predstavljeni rezultati anketiranja slovenskih okoljskih NVO. Na koncu je podan primer sodelovanja omenjenih organizacij pri pripravi strateškega dokumenta Nacionalnega programa varstva okolja v Sloveniji, ki je za vladno stran predstavljal primer dobre prakse, za predstavnike nevladnih organizacij pa le »navidezno« sodelovanje, ki ga obvezuje zakonodaja z Aarhuško konvencijo na čelu. V sklepnem delu podajamo strnjen pregled trenutnega stanja okoljskih NVO v Sloveniji in smernice za hitrejši in bolj kvaliteten razvoj nevladnih organizacij nasploh.

1.1. NAMEN, CILJI IN DELOVNI HIPOTEZI

Namen diplomskega dela je predstaviti sedanje stanje, delovanje in vlogo okoljskih nevladnih organizacij v Sloveniji.

Za doseg namena diplomskega dela so bili zastavljeni sledeči cilji:

- predstaviti okoljske NVO v Sloveniji, njihovo preteklo in sedanje stanje ter delovanje;
- primerjati slovenske okoljske NVO s tistimi iz držav Srednje, Vzhodne ter Jugovzhodne Evrope;
- opredeliti prispevek slovenskih okoljskih NVO k varstvu okolja;
- predstaviti ovire za razvoj okoljskih NVO;
- proučiti današnjo zastopanost geografske stroke v okoljskih NVO in prepoznavnost geografske vede v tretjem sektorju, natančneje (prepoznavnost) usmeritve Varstvo geografskega okolja;
- predstaviti potencialen prispevek geografov k delu nevladnih organizacij in možnosti delovanja geografske stroke v okviru okoljskih NVO.

Delovni hipotezi, ki sta bili postavljeni v skladu z namenom diplomskega dela, se glasita:

- Okoljske nevladne organizacije s svojim delovanjem pomembno prispevajo k varovanju okolja in trajnostnemu razvoju Slovenije.
- Geografska stroka ima veliko neizkoriščenih možnosti, da svoje znanje uporabi v okviru okoljskih nevladnih organizacij. S svojim kompleksnim pogledom na naravne in družbene pojave ter procese lahko bistveno pripomore k razvoju in strokovnosti okoljskih NVO.

1.2. METODE DE LA

Metode dela pri izdelavi diplomskega dela bi lahko razdelili v dva sklopa. Prvi zajema proučitev dosedanje tuje in domače literature o obravnavani tematiki, različno terminologijo, pravne podlage delovanja okoljskih nevladnih organizacij, njihov pretekli razvoj in današnje stanje ter kratek pregled svetovnih mednarodnih okoljskih NVO. Skladno s cilji diplomskega dela smo prikazali prispevek in pomen slovenskih okoljskih NVO k varstvu okolja.

Drugi del diplomskega dela se nanaša na proučevanje delovanja in sedanjega stanja okoljskih NVO v Sloveniji. Raziskavo smo izvedli s pomočjo anketnega vprašalnika Delovanje okoljskih NVO v Sloveniji, ki je bil izdelan s spletnim programom Survey Monkey in smo ga preko elektronske pošte posredovali vsem znanim okoljskim NVO in nevladnim organizacijam, ki delujejo na področju varstva okolja in narave. Pri tem smo se soočali s težavo pri pridobivanju njihovih elektronskih naslovov. Le-ti niso bili zbrani na enem mestu, ampak jih je bilo treba še pridobiti, kar je bilo časovno precej zamudno. Sicer je že obstajal nabor elektronskih naslovov okoljskih NVO na spletnih straneh Ministrstva za okolje in prostor, vendar jih večina ni bila več v uporabi. K anketi so lahko NVO pristopile aprila in maja 2009. Anketni vprašalnik je obsegal 33 vprašanj. V prvem delu smo želeli pridobiti splošne informacije o njihovi organizaciji, npr. nekaj osnovnih značilnosti, kot je samo ime organizacije, leto ustanovitve, ali urejenost statusa društva, ki deluje v javnem interesu ... Nato smo želeli ugotoviti še stopnjo profesionalizacije anketiranih okoljskih NVO, ki jo je mogoče razbrati iz števila zaposlenih, članstva in finančnih sredstev, s katerimi v posamezni organizaciji razpolagajo. Glede na hipotezo diplomskega dela smo proučevali tudi zastopanost geografske stroke v anketiranih NVO, tako med zaposlenimi kot tudi prostovoljci. Proučili smo tudi stopnjo prepoznavnosti usmeritve Varstvo geografskega okolja (obstaja v sklopu študija geografije na Filozofski fakulteti v Ljubljani) med anketiranimi okoljskimi NVO, in ali vidijo možnost delovanja geografske stroke pri delu in strokovnosti okoljskih NVO. Iz anketnih odgovorov smo povzeli aktualne dejavnosti omenjenih okoljskih NVO, mnenje anketiranih o okoljski ozaveščenosti javnosti in predvsem njenem okoljskem ravnanju ter sodelovanju z NVO. Ravno tako smo skušali ugotoviti, kakšno je dejansko sodelovanje med NVO in Vlado RS ter kje in katere so ovire za razvoj nevladnega sektorja. Med analiziranjem prejetih odgovorov na anketni vprašalnik diplomskega dela smo odgovore primerjali s podatki raziskave Regionalnega centra za Srednjo in Vzhodno Evropo iz leta 2006 ter z izsledki raziskave Tehnološkega inštituta iz Massachusettsa o okoljskih nevladnih organizacijah Srednje, Vzhodne ter Jugovzhodne Evrope, ki se je izvajala v letu 2007. Za konec je predstavljen še primer sodelovanja med Vlado RS in okoljskimi NVO pri pripravi Nacionalnega programa varstva okolja.

2. OPREDELITEV NEVLADNEGA SEKTORJA IN OKOLJSKIH NEVLADNIH ORGANIZACIJ

V zadnjih desetletjih se povsod po svetu uporabljajo izrazi »civilna družba«, »prostovoljne, neprofitne, nevladne organizacije«, »tretji sektor« ipd, ki so v nekaterih delih sveta postali že »modni«, spet drugje pa se šele uveljavljajo (Divjak et al., 2006, str. 12). Termin »nevladna organizacija« se je začel prvič uporabljati po letu 1945, in sicer zaradi potreb Združenih narodov, ki so ob pripravi dokumenta Splošne deklaracije človekovih pravic morali opredeliti pravice in obveznosti teh specifičnih subjektov pri informiranju, posvetovanju in sodelovanju. Izraz »nevladne organizacije« (NGO – non-governmental organizations) se uporablja tudi v slovenskem prostoru, in to iz preprostega razloga – uporablja se namreč v dokumentih Evropske unije in Sveta Evrope (Divjak et al., 2006, str. 13). Ker pa se v literaturi zasledijo tudi ostali izrazi, so le-ti v nadaljevanju na kratko opisani.

Neprofitni sektor (nonprofit sector): izraz se najpogosteje uporablja v ZDA. Poudarja, da te organizacije niso ustanovljene z namenom pridobitve dobička, če pa ga ustvarijo, se mora le-ta porabiti v zvezi z dejavnostjo same organizacije in se ne sme deliti (Divjak et al., 2006, str. 13).

Neodvisni sektor (independent sector): termin poudarja način upravljanja, ki je neodvisen od države in profitnega sektorja. V določeni meri pa se organizacije lahko financirajo preko javnih financ in s podjetniškimi dotacijami (Divjak et al., 2006, str. 13).

Dobrodelni sektor (charitable sector): značilen je za Veliko Britanijo. Poudarja finančne prispevke v dobrodelne oziroma humanitarne namene. Ponavadi te organizacije nimajo lastnih finančnih dohodkov (Divjak et al., 2006, str. 13).

Prostovoljni sektor (voluntary sector): poudarjeno je prostovoljstvo oziroma brezplačno delo. A to še ne pomeni, da vse delo temelji na takem principu, saj ga večino še vedno opravijo stalno zaposleni oziroma plačani strokovnjaki (Divjak et al., 2006, str. 13).

Neobdavčeni sektor (tax-exempt sector): v nasprotju s profitnim sektorjem ima ta sektor davčno ugodnejši status, torej davčne oprostitve ali olajšave (Divjak et al., 2006, str. 13).

Nevladni sektor (non-governmental sector): poudarja se prosto delovanje, torej brez vpliva vlade (Divjak et al., 2006, str. 13).

Socialna ekonomija (associational sector): poudarjena je vloga institucij, kot so npr. hranilnice, razne zavarovalne institucije, zadruga idr. (Divjak et al., 2006, str. 13).

Tretji sektor (third sector): izraz poudarja pomen obstoja tretjega sektorja, ki je enakovreden državi in zasebnemu profitnemu sektorju. Za skladen razvoj je nujno tesno sodelovanje ter povezovanje med vsemi tremi sektorji (Divjak et al., 2006, str. 13).

Definicija, kaj natančno je nevladna organizacija, je po svetu različna. Evropska unija in Svet Evrope določata neke skupne oziroma podobne kriterije, kaj naj bi bilo pod tem pojmom razumljeno. A evropska definicija se ne ujema v celoti z definicijami Združenih narodov in nekaterih mednarodnih organizacij. In ker termin, ki opredeljuje nevladne organizacije, ni enotno opredeljen, so tudi primerjave nevladnih organizacij iz različnih koncev sveta dokaj otežene (Strategija Vlade RS za sodelovanje ..., 2005, str. 6).

Slika 1: Umeščenost nevladnega sektorja med državo, trg in skupnost.

Pojem tretji sektor se enači s pojmom sektorja, ki zapolnjuje manjkajoči prostor med državo, trgom in skupnostjo. Od trga se nevladni sektor loči po svoji neprofitni naravi, od države po zasebnosti oziroma avtonomiji in od skupnosti po vsaj minimalni formaliziranosti (Strategija vlade ..., 2005, str. 6).

Oprelitev nevladnih organizacij, ki so jo zapisali v sporazumu med Vlado Republike Slovenije in nevladnimi organizacijami leta 2004 za obdobje 2005–2008 definira, da v Sloveniji za nevladno organizacijo velja vsaka organizacija, ki je ustanovljena kot društvo, zasebni zavod, ustanova ali ima status v drugi pravnoorganizacijski obliki na zakonski podlagi, če izpolnjuje sledeče kriterije (Sporazum o sodelovanju med NVO in Vlado RS, 2004, str. 2):

- **ustanoviteljstvo:** ustanovitelji so domače ali tuje, fizične ali pravne osebe zasebnega prava;
- **omejitev namena in cilja:** organizacija ne sme biti ustanovljena, da bi služila osebnim ali poslovnim namenom oziroma ciljem;
- **prostovoljnost:** organizacija je prostovoljno ustanovljena, kdor koli lahko v njej prostovoljno sodeluje in dela;
- **nepridobitnost:** po ustanovitvenem aktu morajo biti organizacije nepridobitne oziroma morajo svoje prihodke reinvestirati v samo delovanje organizacije in k doseganju njenih ciljev;
- **zakonitost:** organizacija si svobodno določa cilje svojega delovanja, ki pa morajo biti v skladu s pravnim redom, in izbira sredstva za njihovo uresničitev;

- **neodvisnost:** organizacija je samostojna in neodvisna od državnih organov, političnih strank in gospodarskih organizacij;
- **javnost in odprtost:** organizacija deluje javno in odprto.

Zgornja definicija ni dokončna, saj v Sloveniji še nimamo zakonske opredelitve NVO. Ob sprejetju sporazuma za obdobje 2005–2008 se je vlada zavedala pomanjkljivosti pravne ureditve za delovanje nevladnih organizacij in pomena enotne definicije v Sloveniji. Posledično prihaja do nezanemarljivih razlik v opredelitvah značilnosti, pogojev in kriterijev za NVO. Potemtakem prihaja tudi do neusklajenosti pristopov in ožjenja/širjenja kroga subjektov, ki bi jih bilo možno še uvrstiti med NVO (Strategija Vlade RS za sodelovanje ..., 2005, str. 6).

V letu 2009 so slovenske nevladne organizacije pripravile memorandum in ga naslovile na predsednika vlade Boruta Pahorja. V njem je bila ponovno izpostavljena problematika zakonodajnega okvira. Delovna skupina za pripravo memoranduma navaja, da je potrebno (Forbici et al., 2009, str. 6):

- v sodelovanju z NVO uskladiti definicijo nevladne organizacije in poenotiti njeno uporabo v predpisih;
- skupaj identificirati slabosti statusne (Zakon o društvih, ustanovah in zavodih) in področne zakonodaje ter odpraviti pomanjkljivosti;
- enotno za vse NVO opredeliti delovanje v javnem interesu oziroma v javno korist in njegova področja (kultura in umetnost, zdravstvo, varstvo okolja, ohranjanje narave in zaščita živali ...) ter tako odpraviti razlike med različnimi statusnimi oblikami in področji delovanja. Potrebna je večja promocija javne koristnosti, zagotovitev pravnih, finančnih in ostalih podpornih ukrepov za večje možnosti delovanja v javno korist in potemtakem tudi zagotovitev podpornega okolja in priznavanje pravic, ugodnosti, olajšav in mehanizmov za učinkovito delovanje.

V Zakonu o varstvu okolja (ZVO-1) iz leta 2004 so nevladne organizacije na področju varstva okolja, ki delujejo v javnem interesu, opredeljene v 152. členu, ki se glasi:

»(1) Status nevladne organizacije, ki na področju varstva okolja v Republiki Sloveniji deluje v javnem interesu (v nadaljnjem besedilu: nevladna organizacija), lahko pridobi društvo, ustanova ali zavod, če njegov ustanovitelj ni država, občina, druga oseba javnega prava ali politična stranka, in:

1. ima zadostno število članov, če gre za društvo, ali zaposlenih, če gre za zavod, ali zadosti premoženja, če gre za ustanovo,
2. je ustanovljen zaradi delovanja na področju varstva okolja,
3. je neodvisen od organov oblasti in političnih strank,
4. aktivno deluje na področju varstva okolja najmanj pet let,
5. ima svoje poslovne knjige revidirane skladno z zakonom in
6. deluje na območju vse države, poleg tega pa še na območju najmanj petih držav članic, če gre za nevladno organizacijo s sedežem zunaj Republike Slovenije« (Zakon o varstvu okolja, 2004, str. 4846).

V tem istem zakonu so v 155. členu podane pravice nevladnih organizacij:

»(1) Nevladne organizacije lahko sodelujejo v postopkih skladno z določbami tega zakona in so zastopane v Strokovnem svetu iz 34. člena tega zakona (Strokovni svet za spodbujanje okolju prijaznih proizvodov), Svetu iz 150. člena tega zakona (Svet za

varstvo okolja RS) in v drugih oblikah delovanja na področju varstva okolja, če je tako določeno v tem zakonu ali na njegovi podlagi izdanemu izvršilnemu predpisu.

(2) Nevladne organizacije lahko sodelujejo pri izvajanju nalog ministrstva na področju varstva okolja tudi v drugih oblikah, zlasti tako da:

1. dajejo stališča o posameznih vprašanih varstva okolja,
2. sodelujejo pri delu posvetovalnih teles ministrstva in
3. delujejo skupaj s predstavniki ministrstva ali vlade v delegacijah, ustanovljenih v zvezi s sodelovanjem na mednarodnih konferencah.

(3) Nevladne organizacije lahko svoje predstavnike v Strokovni svet iz 34. člena tega zakona, Svet in druge oblike delovanja iz prvega odstavka tega člena predlagajo na podlagi javnega poziva, ki ga v svetovnem spletu in enem od dnevnih časopisov, ki pokrivajo celotno območje države, objavi minister.

(4) Pravico predlagati svoje predstavnike v telesih iz prvega odstavka tega člena imajo nevladne organizacije, ki so vpisane v register nevladnih organizacij« (Zakon o varstvu okolja, 2004, str. 4846).

Svet za varstvo okolja RS je v svoji zbirki Okoljski pojavi in pojmi opredelil nevladne organizacije za varstvo okolja (angleški strokovni izraz nongovernmental organizations (NGO), francoski nongouvernementale organisation, nemški regierungs-unabhängige Organisationen, hrvaški nevladine organizacije, italijanski organizzazioni non governative (ONG) ali indipendenti da governo) kot »društva, ustanove, fundacije in podjetja, ki imajo strokovnjake ter predvsem številne člane in zunanje sodelavce, delujejo neodvisno od državnih organov, izvajajo razne aktivnosti ali projekte za varstvo in raziskovanje okolja« (Okoljski pojavi in pojmi, 2002, str. 126).

V slovenski javnosti so nevladne organizacije premalo prepoznavne in iz tega vidika je pomembno, da obstaja njihova jasna opredelitev in definicija. Najbolje jih prepoznajo v statusni obliki društva. V Sloveniji se je najbolj uveljavila beseda nevladni sektor. Redkeje se uporabljajo termini tretji, neprofitni ali pa neodvisni sektor. Žal pa veliko državljanov Slovenije še vedno ne pozna vsebine teh izrazov, ne ve, kaj predstavljajo, še manj pa pozna pomen nevladnih organizacij, kar se dostikrat odraža v njihovem odporu in nesodelovanju s slednjimi.

3. PRAVNE PODLAGE DELOVANJA OKOLJSKIH NEVLADNIH ORGANIZACIJ

3.1. TUJI PREDPISI

3.1.1. AGENDA 21

Deklaracija o okolju in razvoju iz Ria de Jainera leta 1992 je s sprejetjem **Agende 21** naredila prvi korak v smeri spodbujanja javne zavesti in k sodelovanju javnosti za trajnostni razvoj človeštva. Deklaracija poudarja, da mora imeti prebivalstvo zagotovljen dostop do informacij o okolju, na podlagi česar bo lahko soodločalo pri posegih v okolje (Špes, 2008, str. 58).

Okoljevarstvena vprašanja je moč rešiti le s sodelovanjem civilne družbe, zato je nujno spodbujanje javne zavesti in sodelovanja prebivalstva, prav tako nujno pa je tudi omogočanje dostopa do informacij o okolju, kar je eno temeljnih načel deklaracije iz Ria de Jainera. Agenda 21 poudarja krepitev vloge nevladnih organizacij in pomen sodelovanja z državo ter zagotavljanje pogojev za njihovo delovanje. Leta 1995 je pri nas 19 NVO pripravilo Agendo 21 za Slovenijo; le-ta je okvirna zasnova trajnostnega razvoja (Partnerstvo za okolje, 2001, str. 6).

3.1.2. AARHUŠKA KONVENCIJA

Nadaljnji korak k uresničitvi načel deklaracije o okolju in razvoju iz Ria de Janeira je bil omogočen z **Aarhuško konvencijo**, ki jo je Slovenija sprejela skupaj s petintridesetimi državami in Evropsko unijo 15. junija 1998, in sicer na četrti ministrski konferenci Okolje za Evropo v Aarhusu na Danskem. Konvencija je stopila v veljavo po 16. ratifikaciji, tj. 30. oktobra 2001. Govori o dostopu do informacij, udeležbi javnosti pri odločanju in dostopu do pravnega varstva v okoljskih zadevah ter je hkrati prvi pravni mednarodni dokument, ki je obvezujoč in popolnoma namenjen spodbujanju razvoja participacijske demokracije (Aarhuška konvencija v Sloveniji, 2002, str. 13, 14). Njen cilj je prispevati k varstvu pravice slehernega posameznika sedanje in prihodnjih generacij, da živi v okolju, ki ustreza zdravju in blaginji ljudi. Vsaka pogodbenica mora zagotavljati pravico do dostopa do informacij, udeležbo javnosti pri odločanju in pravico do pravnega varstva v okoljskih zadevah (Konvencija o dostopu ..., 2009, str. 3).

Aarhuška konvencija je za NVO pomembna, ker se osredotoča na sodelovanje teh in tudi ostalih pripadnikov civilne družbe v postopkih sprejemanja odločitev, ki so pomembne za ohranitev zdravega življenjskega okolja za vse generacije. Predvsem je pomembna za bodoče generacije, saj jim je bila prav z njo prvič zagotovljena pravno zavezujoča norma, ki jim mora zagotoviti pravico do zdravega življenjskega okolja. Konvencija se zavzema za doseganje družbenega konsenza pri odločitvah, ki bodo vplivale na okolje, saj so izkušnje višje razvitih demokratičnih države pokazale, da se načrti, ki so sprejeti z družbenim konsenzom, uresničijo hitreje in tudi bolj učinkovito. Pri sprejemanju konvencije pa je bil nevladnim organizacijam prvič v zgodovini priznan

status partnerja, ki jim je omogočil njeno oblikovanje in sprejemanje (Aarhuška konvencija v Sloveniji, 2002, str. 13).

Vsebina Aarhuške konvencije, katere izhodišče je trajnostni razvoj človeške družbe, uveljavlja tri pomembne sklope demokratičnih pravic na področju varstva okolja (Špes, 2008, str 58):

- prost dostop do informacij o okolju, kar se nanaša na pravico do obveščenosti javnosti o kakovosti okolja ter okoljskih vplivih;
- sodelovanje javnosti oziroma pravica in možnost sodelovanja pri odločitvah, ki bodo vplivale na okolje;
- dostop do pravnega varstva oziroma pravica civilne družbe do pravnih sredstev za zaščito svojih pravic.

Pridobitve Aarhuške konvencije za nevladne organizacije oziroma civilno družbo v Sloveniji so naslednje (Poslanci DZ in NVO ..., 2001, str. 1, 2):

- konvencija pogloblja ter natančneje opredeljuje pravico civilne družbe do pridobivanja okoljskih informacij;
- pri tem jamči posameznikom in NVO pravno varstvo pravice do pridobivanja informacij o okolju tako pred sodiščem kot zunajsodnim neodvisnim organom;
- konvencija bolj podrobno opredeljuje pravico javnosti do udeležbe pri postopkih odločanja o dovoljenjih za raznovrstne posege v okolje, ki bi nanj bistveno vplivali;
- okoljskim NVO zagotavlja pravno varstvo za njihove pravice ter sodelovanje v postopkih pri izdaji dovoljenj za poseganje v okolje;
- javnosti je zagotovljena pravica, da sodeluje pri sprejemanju načrtov in programov, ki se navezujejo na okolje;
- uvaja se sodelovanje civilne družbe pri sprejemanju politik in raznovrstnih izvršilnih predpisov, ki se navezujejo na okolje;
- konvencija uvaja sodelovanje civilne družbe pri sprejetju odločitev in stališč o namernem izpuščanju gensko spremenjenih organizmov v okolje;
- konvencija hkrati zavezuje državo, da okoljskim NVO in posameznim skupinam zagotovi ustrezno priznanje in hkrati podporo pri njihovem delu;
- država se je z njenim podpisom zavezala, da bo podprla in spodbudila ozaveščanje in izobraževanje civilne družbe, zlasti o pravicah, ki so predmet omenjene konvencije, in pripomogla k njihovem uresničevanju;
- konvencija prepoveduje kakršno koli kaznovanje, preganjanje ali nadlegovanje oseb, ki uresničujejo in zahtevajo svoje pravice prav na podlagi nje, tj. na podlagi Aarhuške konvencije.

3.1.3. DIREKTIVA O PRESOJI VPLIVOV NEKATERIH NAČRTOV IN PROGRAMOV NA OKOLJE

V smislu vplivanja nevladnih organizacij na postopkovno zakonodajo na področju okolja in naravovarstva velja omeniti še Direktivo o presoji vplivov nekaterih načrtov in programov na okolje (Directive on the assessment of the effects of certain plans and programmes on the environment 2001/42/EC), ki je bila sprejeta junija 2001. Smernica je rezultat in delo večletnih prizadevanj evropskih NVO za uveljavitev omenjenega instrumenta, katerega namen je zagotoviti in omogočiti visoko raven varstva okolja ter vključevanje okoljevarstvenih stališč oziroma vidikov v samo pripravo in sprejemanje

načrtov ter programov tako na mednarodni, nacionalni kot tudi nižji, regionalni in lokalni ravni. Sama smernica oziroma direktiva ima potencialne daljnosežne pozitivne posledice ter hkrati zagotavlja sodelovanje javnosti v posameznih postopkih, ki se nanašajo na varovanje okolja in naravovarstva (Strokovne podlage za program ..., 2003, str. 18).

3.2. SLOVENSKI PREDPISI

3.2.1. USTAVA REPUBLIKE SLOVENIJE

V **Ustavi Republike Slovenije** je v 72. in 73. členu določeno, da ima vsakdo pravico do zdravega življenjskega okolja in hkrati dolžnost, da varuje naravno in kulturno dediščino (Ustava RS, 1991, str. 1378).

72. člen (zdravo življenjsko okolje):

»Vsakdo ima v skladu z zakonom pravico do zdravega življenjskega okolja. Država skrbi za zdravo življenjsko okolje. V ta namen zakon določa pogoje in načine za opravljanje gospodarskih in drugih dejavnosti. Zakon določa, ob katerih pogoji in v kakšnem obsegu je povzročitelj škode v življenjskem okolju dolžan poravnati škodo. Varstvo živali pred mučenjem ureja zakon.«

73. člen (varovanje naravne in kulturne dediščine):

»Vsakdo je dolžan v skladu z zakonom varovati naravne znamenitosti in redkosti ter kulturne spomenike. Država in lokalne skupnosti skrbijo za ohranjanje naravne in kulturne dediščine.«

V slovenski zakonodaji je temeljna pravna podlaga za oblikovanje zasebnih neprofitnih (volunterskih) organizacij slovenska ustava oziroma natančneje njena dva člena iz poglavja o človekovih pravicah in temeljnih svoboščinah, to sta 42. in 33. člen. 42. člen določa svobodo zbiranja in združevanja, ki je lahko omejena le v primeru, če je ogrožena varnost države ali javnosti, ter v primeru varstva pred širjenjem nalezljivih bolezni. 33. člen ustave pa opredeljuje drugo pomembno pravico za nevladni sektor, tj. pravico do zasebne lastnine (Divjak et al., 2006, str. 74; Ustava RS, 1991, str. 1375, 1376).

Pravica do združevanja temelji tudi na mednarodnih določbah, ki so obvezujoče za Slovenijo, in sicer temelji na (Strategija Vlade RS za sodelovanje ..., 2005, str. 3):

- Splošni deklaraciji o človekovih pravicah (20. člen);
- Mednarodnem paktu o državljanskih in političnih pravicah (21. in 22. člen)
- ter Evropski konvenciji o človekovih pravicah (11. člen).

Za delovanje NVO je prav tako pomembna pravica do svobode govora, ki je zapisana v Evropski konvenciji o človekovih pravicah iz leta 1950 in v 10. členu določa svobodo izražanja (Strategija Vlade RS za sodelovanje ..., 2005, str. 4).

Poleg Ustave RS in omenjenih mednarodnih aktov so še bistvene določbe, ki neposredno določajo pravice in obveznosti ter delovanje NVO. Te so opredeljene v zakonih, podzakonskih predpisih in strateških dokumentih in jih je v Sloveniji preko

petdeset, poleg njih pa so še določbe, ki posredno vplivajo na delovanje NVO (Strategija Vlade RS za sodelovanje ..., 2005, str. 4).

V slovenski nacionalni pravni ureditvi se nevladne organizacije pojavljajo zlasti v pravnoorganizacijskih (statusnih) oblikah, kot so **društva, ustanove in zasebni zavodi** (Divjak et al., 2006, str. 74). Med omenjenimi statusnimi oblikami krepko prednjačijo društva, ki predstavljajo večino okoljskih nevladnih organizacij v Sloveniji. Tako so društva so opredeljena v **Zakonu o društvih** (2006), ustanove v **Zakonu o ustanovah** (2005), zasebni zavodi pa v **Zakonu o zavodih** (1991). Evidenco društev in ustanov (oziroma njihov register) vodi Ministrstvo za notranje zadeve in je dostopna na njihovih spletnih straneh. V Centralnem registru društev je v podskupini Društva za varstvo okolja evidentiranih 174 društev (Vpogled v podatke Centralnega registra društev, Vpogled v podatke Evidence ustanov, 2009). Podatki o zasebnih ustanovah so na ogled na spletnih straneh Agencije Republike Slovenije za javnopravne evidence in storitve (AJPES, 2009).

3.2.2. ZAKON O VARSTVU OKOLJA

Po konferenci v Riu de Janeiru (1992) je bil leta 1993 v Sloveniji sprejet prvi **zakon o varstvu okolja** (Zakon o varstvu okolja, 1993). Le-ta že vključuje smernice, ki so bile sprejete na omenjeni konferenci. Poudarja preventivo in tehten preudarek pri načrtovanih posegih v okolje ter pri izkoriščanju naravnih virov. Zlasti je pomembno načelo celovitosti, ki pravi, da varovanja okolja ni možno izvesti enostransko oziroma parcialno, temveč je potreben širši družbeni konsenz in sodelovanje civilne družbe. Z načelom javnosti okoljskih podatkov in načrtovanih postopkov na področju varstva okolja se skuša preprečiti okoljsko škodo in objektivno presoditi načrtovane posege v okolje. Pri vključevanju Slovenije v Evropsko unijo in usklajevanju zakona o varstvu okolja z evropsko zakonodajo je leta 2004 prišlo do sprememb in sprejetja novega zakona o varstvu okolja (Zakon o varstvu okolja – ZVO-1, 2004). V novem zakonu so še bolj poudarjena načela trajnostnega razvoja. Z ratifikacijo Aarhuške konvencije pa je bil v zakonu posebej izpostavljen še pomen dostopa do okoljskih informacij in udeležbe javnosti pri odločanju o okoljskih vsebinah (Špes, 2008, str. 52).

3.2.3. NACIONALNI PROGRAM VARSTVA OKOLJA

Nacionalni program varstva okolja (NPVO) je ključni in osnovni strateški dokument na omenjenem področju. Njegov cilj je splošno izboljšanje okolja in kakovosti življenja ter varstvo naravnih virov. V ta namen program določa cilje na posameznih področjih za določena časovna obdobja, prednostne naloge ter ukrepe za doseg te ciljev. NPVO je pripravljen na podlagi zakona o varstvu okolja in skladen z okoljskim programom Evropske skupnosti; je pa tudi izhodišče za strategijo razvoja Slovenije, ki opredeljuje vizijo prihodnosti Slovenije ter usmeritve in ukrepe za realizacijo te vizije do leta 2013. Politika nacionalnega programa varstva okolja temelji na zagotavljanju trajnostnega razvoja. Ta princip je bil opredeljen že v Zakonu o varstvu okolja (1993) in prvem Nacionalnem programu varstva okolja (1999). Tak razvoj omogoča preživetje in zagotavljanje potreb bodočim generacijam, skrbi za preprečevanje in zmanjšanje onesnaževanja, poudarja bolj smotrno rabo naravnih virov, opozarja na nosilne sposobnosti okolja ter naravnih virov in nenazadnje teži k ohranjanju biotske

raznovrstnosti. NPVO gre v smeri integracije okoljskih vsebin v ostale sektorske politike, kot je bilo dogovorjeno na konferenci o trajnostnem razvoju v Johannesburgu leta 2002 (ReNPVO, 2005, str. 1).

NPVO določa glavne akterje na področju varstva okolja, njihovo vlogo in glavne usmeritve. Akterji na področju varstva okolja so (ReNPVO, 2005, str. 2):

- državna in občinska uprava;
- izvajalci državnih in občinskih gospodarskih javnih služb varstva okolja;
- **nevladne organizacije.**

3.2.4. PARTNERSTVO ZA OKOLJE – PROGRAM SODELOVANJA MED OKOLJSKIMI NVO IN MOP

V letih 2000 in 2001 se je v nekajmesečnem procesu, pri katerem so sodelovali tako predstavniki vladnega kot nevladnega sektorja, in sicer v sodelovanju z Regionalnim centrom za okolje za Srednjo in Vzhodno Evropo, oblikoval program sodelovanja med Ministrstvom za okolje in prostor in okoljskimi nevladnimi organizacijami – imenovan »Partnerstvo za okolje« (Poročilo o izvajanju programa ..., 2003, str. 2). Program je bil pripravljen kot triletni načrt skupnega sodelovanja in vsebinsko zavezujoč. Vključeval je tri vsebinske sklope skupnega sodelovanja. Prvi sklop govori o zagotavljanju ustreznih pogojev za delovanje NVO, drugi o dostopu do informacij in tretji o sodelovanju javnosti pri načrtih, pripravi zakonov in politikah v zvezi z okoljem (Partnerstvo za okolje ..., 2001, str. 5). Program je bil zasnovan za obdobje treh let (2000–2003) in vsakoletno pospremljen z okoljskim forumom oziroma srečanjem med predstavniki Ministrstva za okolje in prostor in okoljskimi nevladnimi organizacijami, na katerem so potrdili program skupnega sodelovanja ter sprejeli dogovore o sledečih prednostnih nalogah. Na tretjem okoljskem forumu (2. december 2003) je bila izrečena pobuda za skupno sodelovanje ministrstva in NVO pri pripravi novega Nacionalnega programa varstva okolja 2005–2012 (MOP – Partnerstvo ..., 2009). Z iztekom leta 2003 se je program Partnerstvo za okolje uradno zaključil, vendar njegovi glavni cilji ostajajo in Ministrstvo za okolje in prostor nadaljuje sodelovanje z okoljskimi NVO. V ta namen je bil ustanovljen Okoljski center na Trubarjevi ulici v Ljubljani, v okviru katerega ministrstvo financira in zagotavlja pogoje za delovanje okoljskih NVO, hkrati pa je na omenjenem mestu dostop do okoljskih informacij omogočen tudi širši javnosti.

3.2.5. STRATEGIJA VLADE RS ZA SODELOVANJE Z NEVLADNIMI ORGANIZACIJAMI

V letu 2002 je Služba Vlade RS za evropske zadeve le-to opozorila na pomen NVO. Poudarila je, da sta obstoj in delovanje nevladnih organizacij pomemben pogoj za nemoten razvoj družbe. Z njimi se izpolnjujejo najvišji standardi demokracije in potemtakem je potrebna posebna strategija, ki bo vzpostavila sodelovanje med vlado in NVO. Za doseg te standardov je vlada na 93. redni seji 17. 10. 2002 ustanovila Komisijo Vlade RS za nevladne organizacije, ki je pripravila **Strategijo Vlade RS za sodelovanje z nevladnimi organizacijami** (sprejeta 2. oktobra 2003) ter **Dogovor o sodelovanju Vlade RS in nevladnih organizacij**. Omenjena strategija je komplementarna s projektom »Odprta uprava«, ki kot tri stebre odprte uprave

opredeljuje dostop do informacij javnega značaja, sodelovanje javnosti pri sprejemanju predpisov in hkrati analizo učinkov teh predpisov (Strategija Vlade RS za sodelovanje ..., 2005, str. 4).

Tuji predpisi, ki omogočajo delovanje okoljskih NVO in poudarjajo njihov pomen so pravno gledano zadovoljivi. Velik napredek je bil dosežen s podpisom Aarhuške konvencije.

Pomanjkljivosti v slovenski zakonodaji so opazne pri neusklajeni definiciji nevladnih organizacij, statusni zakonodaji društev, ustanov in zavodov. Neurejeno je področje zakonodaje o prostovoljnem delu, vendar je zakon o prostovoljstvu že oblikovan in bo predvidoma sprejet v letu 2010. Potrebno je uvesti več olajšav pri prostovoljnem delu oziroma neobdavčitev te oblike dela. Država mora zagotoviti več možnosti za financiranje nevladnih organizacij s strani pravnih oseb, predvsem takšnih, ki bodo spodbudile omenjeno financiranje. Kljub zakonskim predpisom pa se zakonodajo v praksi dostikrat izigrava. K temu pripomorejo tudi inšpekcijske službe, ki so pristojne za varstvo okolja, saj v primerih kršitve ne reagirajo ustrezno in ne kaznujejo povzročiteljev škode. Dostikrat so nedosledne tudi občine, saj odobrijo projekte in posege, ki so neustrezni za okolje, kot je bilo v primeru Volovja reber, kjer je moralo Društvo za proučevanje in opazovanje ptic Slovenije svojo pravico iskati na sodišču.

4. RAZVOJ OKOLJSKIH NEVLADNIH ORGANIZACIJ V SLOVENIJI

V preteklosti so na področju varstva okolja odigrala pomembno vlogo predvsem planinska, taborniška, prirodoslovna ipd. društva. Za predhodnika civilnih gibanj na področju varstva okolja velja Svet za varstvo okolja. Kasneje je njegovo aktivnejšo vlogo prevzela Zveza društev za varstvo okolja (ustanovljena leta 1977), ki je sprva združevala aktivnosti lokalnih društev, kasneje pa tudi društva iz preostale Slovenije (Špes, 2008, str. 51). Pomembno vlogo pri varstvu narave pred osamosvojitvijo Slovenije in po njej ima tudi Prirodoslovno društvo Slovenije, katerega začetek sega v leto 1934 (Prirodoslovno društvo Slovenije, 2009).

Že pred osamosvojitvijo so bile v Sloveniji prostovoljne organizacije, ki so se ukvarjale z okoljem, naravo in ljudmi (umeščenimi v naravo), v devetdesetih letih so se le-te preimenovala v nevladne organizacije. Ta termin se je v slovenskem prostoru začel uporabljati leta 1993, ko so društva želela ustrezati kriterijem tujih fundacij, ki so prišle v Slovenijo in dodeljevale finančno podporo nevladnim, volonterskim in neprofitnim organizacijam (Lukšič, 1998, str. 2). K nastanku okoljskih NVO v devetdesetih letih je pripomoglo upadanje politične moči Zelenih. Tako so se državljani, ki so bili ekološko zavedni, našli v drugi organizacijski formi, ki je bolj primerna za reševanje okoljskih problemov (Lukšič, 1998, str. 3).

V začetku samostojne Slovenije je bilo leta 1992 ustanovljeno društvo Slovensko ekološko gibanje (SEG), ki je bilo leta 1997 zaradi bliskovite rasti članov preoblikovano v Združenje ekoloških gibanj – ZEG in je pripomoglo k ustanovitvi okoljskih društev po vsej Sloveniji. Sčasoma je bila nujna nadgradnja in tako se je združenje leta 2002 preoblikovalo v Zvezo ekoloških gibanj Slovenije (prav tako ZEG), ki danes združuje preko 50 okoljevarstvenih društev, zavodov in inštitutov (Zveza ekoloških gibanj, 2009).

Pomembno vlogo pri združevanju, izobraževanju in medsebojnem sodelovanju okoljskih in naravovarstvenih nevladnih organizacij ima prav gotovo Regionalni center za okolje za Srednjo in Vzhodno Evropo (REC). V Sloveniji deluje od leta 1993, je neodvisna, neprofitna mednarodna organizacija, ki v Sloveniji in 15 državah regije podpira in spodbuja procese varstva okolja, narave in trajnostnega razvoja. REC nudi podporo pri reševanju okoljskih in naravovarstvenih problemov, pri sodelovanju med različnimi skupinami na regionalni, državni in mednarodni ravni, pri vzpostavljanju prostega pretoka informacij ter hkrati vzpodbuja soudeležbo javnosti v procesih oblikovanja in sprejemanja odločitev (Regionalni center ..., 2009).

Med vidnejšimi nevladnimi organizacijami iz devetdesetih let velja izpostaviti Umanotero – Slovensko fundacijo za trajnostni razvoj, ki je bila ustanovljena leta 1994 in je aktivna na področju okoljevarstvene politike, vključitve civilne družbe v oblikovanje strateških dokumentov ter uveljavitve trajnostnega razvoja v Sloveniji. Prizadeva si za dvig strokovnosti, prepoznavnosti in vpliva okoljskih nevladnih organizacij (Umanotera, 2009).

Po podatkih, dostopnih na Ministrstvu za notranje zadeve v Centralnem registru društev, je v letu 2009 v skupini društev za varstvo okolja vpisanih 174 društev (Vpogled v

podatke Centralnega registra društev, 2009). Pri ustanovah ni mogoč vpogled oziroma ožja izbira samo okoljevarstvenih ustanov, marveč je prikaz skupen za vse ustanove, trenutno pa jih je vpisanih 205 (Vpogled v podatke evidence ustanov, 2009). Zavodi so navedeni na spletnih straneh AJPESA (Agencija Republike Slovenije za javnopravne evidence in storitve), kjer ravno tako ni mogoče izbrati med zavodi, ki delujejo na področju varstva okolja oziroma naravovarstva. Število vpisanih društev, ustanov in zavodov še ni povsem relevanten podatek o številu nevladnih organizacij v Sloveniji, saj manjši del vpisanih organizacij ni več aktiven. Po nekaterih ocenah naj bi se število okoljskih nevladnih organizacij v Sloveniji gibalo okoli 140–150. Ta podatek je moč zaslediti v večjem številu virov, med njimi tudi v Nacionalnem programu varstva okolja, vendar je zraven navedba, da je podatek pridobljen iz raziskave REC-a, ki je bila izvedena v letu 2001 (ReNPVO, 2005, str. 57). To pomeni, da podatek ni več zanesljiv oziroma ažuren.

V raziskovalnem projektu Velikost, obseg in vloga zasebnega neprofitnega sektorja v Sloveniji (iz leta 2006) navajajo, da je med nevladnimi organizacijami registriranih **1,54 %** NVO, katerih primarna dejavnost je varstvo okolja (raziskava je temeljila na podatku o številu delujočih nevladnih organizacij v Sloveniji na dan 31. 3. 2005, ki jih je bilo 20.470). Od teh okoljskih NVO jih je v pravnoorganizacijski obliki društva registriranih 1,6 % (od vseh registriranih društev v Sloveniji), kot ustanove 1,4 % (od vseh registriranih ustanov), kot zavodi 1,1 % (od vseh registriranih zavodov) in kot drugo jih je registriranih 4,5 % (Kolarič et al, 2006, str. 20). Če vzamemo, da je nevladnih organizacij v Sloveniji približno 20.000 in od tega jih ima 1,54 % za primarno dejavnost varstvo okolja, potem je v Sloveniji 308 okoljskih nevladnih organizacij.

V Nacionalnem programu varstva okolja za obdobje 2005–2012 navajajo bistvene značilnosti okoljskih nevladnih organizacij, ki temeljijo na podatkih analize REC-a iz leta 2001. Takrat je bilo evidentiranih okoli 140 okoljskih NVO, od tega 110 aktivnih, 30 pa jih je bilo aktivnih tudi na ravni systemskega urejanja okoljskega sektorja. Iz analize REC-a izhaja, da je bilo med njimi tri četrtine društev, 10 zasebnih zavodov in 2 ustanovi oziroma fundaciji. Polovica okoljskih NVO je imelo sedež v Ljubljani, druga polovica pa je delovala v ostalih večjih in manjših krajih po Sloveniji. Na lokalni ravni je delovalo več kot 60 % okoljskih NVO, ki so bile aktivne tudi na državni in mednarodni ravni. Le tretjina vseh NVO je delovala samo na področju okolja in naravovarstva, preostale pa so bile dejavne še na nekaterih drugih področjih, kot je npr. šport, potrošništvo, kultura, turizem, kmetijstvo itd. Problematično je dejstvo, da je njihovo delo temeljilo na prostovoljstvu in da jih je le 12 % imelo finančna sredstva, s katerimi so si lahko privoščile stalno ali začasno zaposleno osebje. V letu 2000 je le 20 % NVO tako ocenilo svoje finančno stanje kot ugodno in kar 50 % jih je delovalo v slabih, zelo slabih in nestabilnih finančnih razmerah. Glavna ovira za njihovo delovanje je pomanjkanje finančnih sredstev. Njihov primarni dohodek so bile namreč članarine in državni razpisi za projekte. Mednarodna finančna sredstva so šibka, prav takšen pa je tudi dohodek od prodaje storitev, izdelkov in svetovanj (ReNPVO, 2005, str. 57). Sedanje stanje okoljskih NVO v Sloveniji bo podrobneje predstavljeno v poglavju Delovanje okoljskih nevladnih organizacij v Sloveniji.

5. POMEN OKOLJSKIH NEVLADNIH ORGANIZACIJ

Nevladne organizacije so eden od pomembnih stebrov civilne družbe, njihovo priznanje pa kaže na participatorno demokracijo. Nevladne organizacije opravljajo številne funkcije, ki jih vladne službe ne pokrivajo in niso zanimive niti gospodarskim družbam, ker so povečini neprofitne (Strategija vlade ..., 2005, str. 5). Naloge oziroma delo, ki ga opravijo nevladne organizacije, je (Strategija vlade..., 2005, str. 6):

- izmenjava informacij;
- posredovanje informacij zainteresirani javnosti;
- raziskovalno delo;
- zbiranje in urejanje podatkov (so namreč vir najnovejših podatkovnih zbirk);
- nenehno izobraževanje, usposabljanje in inovativno delo;
- aktiviranje prostovoljcev in ostalih človeških virov;
- usklajevanje in vzpostavitev dialoga z državo;
- delovanje za splošno dobrobit in prispevek k družbenemu razvoju.

Ena temeljnih funkcij nevladnih organizacij je **glas državljanov**, saj so le-te del organizirane civilne družbe in delujejo z namenom vplivanja na sprejemanje odločitev na različnih ravneh. NVO vzpostavljajo civilni dialog in sodelovanje z vlado, pri odločanju zagovarjajo interese manjšin, posameznikov, šibkih in ranljivih skupin ... (Strategija vlade ..., 2005, str. 6). Nevladne organizacije so **varuhi pravic posameznikov**, svojih članov pred državo, raznimi organizacijami in ostalimi subjekti. So posrednik med dostikrat nemočnimi posamezniki in »nedotakljivimi velikani«. Lahko bi rekli, da so NVO neke vrste **graditelji skupnosti**, saj spodbujajo stike, z njihovo pomočjo pa se lahko zainteresirana javnost oziroma državljanji vključijo v procese javnega odločanja in na ta način tudi vplivajo na oblikovanje same družbe (Jutri, 2006, str. 4).

Pomembna funkcija NVO so **družbene dejavnosti**, saj je velik del nevladnih organizacij ustanovljen iz iniciativ posameznikov, ki v svojem prostem času organizirajo prav raznovrstne družbene dejavnosti, ki so splošno družbeno koristne in mnogokrat celo brez pomoči države (Strategija vlade ..., 2005, str. 6). Nevladne organizacije zagotavljajo zainteresiranim posameznikom **prostor**, kjer lahko **izražajo** svoja mnenja, prepričanja in interese (Jutri, 2006, str. 4).

Naslednja funkcija NVO je opravljanje **določene vrste javnih storitev**. V Sloveniji že poteka prenos javnih pooblastil na okoljske NVO. Počasi se večja njihova profesionalizacija in specializacija, država pa tudi financira njihove strokovne storitve (Strategija vlade ..., 2005, str. 6). Kot izvajalci nudijo širok spekter različnih storitev, ki niso pokrite s strani države ali gospodarstva, in tako namesto države prevzamejo nase odgovornost do državljanov. NVO so **kreatorji inovacij**, saj hitro zaznajo nove pogoje, razmere ter se prvi odzovejo nanje. Prvi tako zaznajo nove probleme in iščejo rešitve (Jutri, 2006, str. 4). Okoljske NVO predstavljajo interesno povezane posameznike različnih poklicev, strokovnih znanj in izkušenj, kar omogoča precej širši pogled in spekter idej, in so potemtakem idealen vir inovativnih, alternativnih pristopov in novih načinov rešitve problemov. Njihova participacija pri pripravi strateških dokumentov pa kvečjemu povečuje legitimnost postopkov priprave teh dokumentov, povečuje tudi verjetnost njihove realizacije ter zmanjšuje možnost konfliktov s civilno družbo (ReNPVO, 2005, str. 57).

V zadnjem času je najpomembnejše področje delovanja okoljskih NVO **vplivanje na oblikovanje zakonodaje in politike**, in sicer na najvišji ravni v Evropi, tj. Evropski uniji; delovanje slovenskih okoljskih NVO pa na področju zakonodaje Slovenije. Tukaj gre za vsebinsko zakonodajo, urejanje postopkov, zagotavljanje udeležbe javnosti, upoštevanje okoljevarstvenih vidikov in dostop do informacij. Pomen okoljskih NVO je torej v njihovem delovanju in uveljavljanju načel varstva narave, okolja, trajnostnega razvoja in v uveljavitvi teh načel pri političnem odločanju. Na nivoju Evropske unije so pomembne velike mednarodne organizacije in mreže, ki se po potrebi združujejo v stalne, neformalne oblike za skupno in močnejšo aktivnost. Ena od takih oblik je Green 8 (G-8), v katero so vključene največje evropske organizacije, ki delujejo na področju varstva okolja in narave: Climate Action Network Europe, Friends of Nature International, Birdlife International, European Environmental Bureau (EEB), Greenpeace, European Federation for Transport and Environment, Friends of the Earth Europe ter WWF. Omenjene organizacije skupaj združujejo več kot 20 milijonov članov. Pri vplivanju na postopkovno zakonodajo in pri izvajanju pritiskov se nevladne organizacije lahko oprejo na Aarhuško konvencijo. Drugo pomembno področje delovanja okoljskih NVO je **ozaveščanje javnosti** na področju okolja oziroma trajnostnega razvoja, tretje pa so **poizkusi zaustavitve okolju škodljivih nacionalnih projektov** s pritiski in mednarodnimi akcijami (Strokovne podlage ..., 2003, str. 17, 18).

6. VIDNEJŠE MEDNARODNE OKOLJSKE NVO

V nadaljevanju bodo na kratko predstavljene vidnejše mednarodne okoljske nevladne organizacije, ki so povezane v različne organizacije, zveze in so ključne pri varstvu okolja ter so hkrati pobudnice številnih mednarodnih konvencij in sporazumov.

- **Svetovna zveza za ohranitev narave (International Union for Conservation of Nature – IUCN)**

Uvršča se med najvplivnejše in največje organizacije, ki delujejo na področju varovanja okolja, kar je tudi razlog, da je v tem poglavju omenjena, čeprav ni sestavljena samo iz nevladnih organizacij, ampak tudi iz vladnih. Ustanovljena je bila leta 1948 in povezuje države z vsega sveta, njihove državne agencije, nevladne organizacije, mednarodne, državne, krajevne organizacije itd. (Skoberne, 2001). Šteje preko 1000 članov, natančneje 80 držav, 112 vladnih agencij, 742 državnih nevladnih organizacij, 30 zvez in 90 mednarodnih nevladnih organizacij (International Union ..., 2009). Namen te zveze je, da vpliva, spodbuja in pomaga državam po svetu ohraniti raznovrstnost in celovitost narave. S svojim delom skuša zagotoviti pravično in trajnostno rabo naravnih virov (Skoberne, 2001).

- **BirdLife International**

Je globalna partnerska zveza nevladnih organizacij, katere cilj je ohranitev ptičjih vrst, njihovega življenjskega okolja in s tem biotske raznolikosti. Preprečiti skuša izumrtje ogroženih vrst ptičev ter ohraniti in – kjer je mogoče – povečati zaščito vseh ptičjih vrst in njihovih habitatov. Preko varovanja ptic ohranjajo biotsko raznolikost in s tem tudi kvaliteto življenja ljudi (BirdLife International, 2009).

- **Svetovni sklad za naravo (The World Wide Fund for Nature – WWF)**

WWF je največja nevladna in neodvisna svetovna organizacija, ki se bori za ohranitev narave. Njeno poslanstvo je ohranitev genske, vrstne ter ekosistemske raznovrstnosti. Poudarja trajnostno rabo obnovljivih naravnih virov, pomen smotrnega izkoriščanja virov in energije. Svoje aktivnosti organizacija usmerja v zmanjševanje onesnaževanja (Skoberne, 2001).

- **Wetlands International**

Deluje na področju ohranjanja in obnavljanja mokrišč, njihovih naravnih virov, biotske raznolikosti ter organizira naravovarstvene dejavnosti. Vključuje številne strokovnjake iz celega sveta, in sicer v raziskavah in izmenjevanju informacij (Skoberne, 2001).

- **Mednarodna zveza botaničnih vrtov (Botanic Gardens Conservation International – BGCI)**

Organizacija vključuje 450 botaničnih vrtov iz kar stotih držav, pri čemer izvaja strategijo botaničnih vrtov za ohranjanje rastlin. Je vodilna organizacija na svojem

področju, usmerja politiko, skrbi za izmenjavo izkušenj in praktičnega dela o varstvu rastlinskih vrst (Skoberne, 2001).

- **Mednarodna skupina za ohranjanje barij (International Mire Conservation Group – IMCG)**

IMCG povezuje mednarodno omrežje posameznih specialistov za proučevanje, raziskovanje in ohranjanje barij ter močvirij. Omenjena skupina je leta 1994 sprejela Trondheimsko deklaracijo o ohranjanju barij po svetu (Skoberne, 2001).

- **Organizacija za obdelavo podatkov o trgovanju s favno in floro (Trade Record Analysis of Fauna and Flora in Commerce – TRAFFIC)**

Organizacija predstavlja največjo mrežo strokovnjakov, ki raziskujejo in spremljajo trgovanje z živalmi in rastlinami po vsem svetu. Njihovo delo veliko pripomore pri izvajanju konvencije CITES (Konvencija o mednarodni trgovini z ogroženimi prostoživečimi živalskimi in rastlinskimi vrstami) (Skoberne, 2001).

- **Greenpeace**

Greenpeace je neodvisna globalna organizacija, ki se bori za spremembo odnosa do narave in ravnanja z njo, ščiti in ohranja okolje ter promovira mir. Ukvarja se s klimatskimi spremembami, zaščito oceanov in tropskega gozda. Zavzema se za jedrsko razorožitev in za prihodnost brez strupenih kemičnih snovi v izdelkih, pa tudi za prihodnost brez gensko spremenjenih organizmov (Greenpeace International, 2009).

- **Fauna & Flora International – FFI**

Je najstarejša naravovarstvena nevladna mednarodna organizacija, ki deluje že od leta 1903. Vanjo so vključeni strokovnjaki, posamezniki in nevladne organizacije iz več kot sto držav. Njihovo poslanstvo je zagotoviti prihodnost in varnost ogroženim živalskim in rastlinskim vrstam po vsem svetu (Skoberne, 2001).

- **Prijatelji Zemlje (Friends of the Earth International – FoE)**

Prijatelji Zemlje so zveza okoljskih organizacij z vsega sveta, ki se ukvarja z aktualnimi okoljskimi in socialnimi vprašanji. So izzivalci sedanjega ekonomskega in globalizacijskega modela ter promovirajo rešitve, ki bodo zagotovile trajnost okolja in socialno ter pravično družbo. Njihovi programi se nanašajo na podnebne spremembe, energetiko, ohranitev gozdov, biotsko raznolikost, ekonomsko pravičnost, problematiko prehrane itd. (Friends of the Earth International, 2009).

- **Conservation International – CI**

Je mednarodna, neprofitna in nevladna organizacija, katere poslanstvo je ohranitev biotsko najbolj bogatih območij na Zemlji. Njene aktivnosti so usmerjene k varstvu deževnih gozdov, obalnih in koralnih ekosistemov, mokrišč ter puščav (Skoberne, 2001).

- **Mednarodni zeleni križ (Green Cross International – GCI)**

Organizacija je bila ustanovljena na pobudo Mihaila Gorbačova leta 1993. Njeno poslanstvo je oprto na sklepe okoljske konference v Riu de Janeiru, delovanje pa je usmerjeno k izvajanju Agende 21. Organizacija poudarja potrebo po spreminjanju vrednot in teži k usmeritvi v bolj harmonično ravnotežje med človekom in okoljem (Skoberne, 2001).

- **Svet za ohranitev Zemlje (The Earth Council)**

Organizacija je bila ustanovljena z namenom spodbujanja in pospeševanja izvajanja konference iz Ria. Njeno poslanstvo je pospeševanje zavesti prebivalstva o nujnosti prehoda k bolj trajnostnemu in uravnoveženemu razvoju ter spodbujanje sodelovanja javnosti pri odločanju na vseh ravneh. Med pomembnimi nalogami je tudi njena aktivnost pri spodbujanju razumevanja in medsebojnega sodelovanja med udeleženci civilne družbe ter vladami po svetu (Skoberne, 2001).

- **Svetovna organizacija parlamentarcev za uravnoveženo okolje (Global Legislators Organization for a Balanced Environment – GLOBE)**

V organizacijo je včlanjenih več kot 700 aktivnih parlamentarcev z vsega sveta, med katerimi so tudi predstavniki slovenskega parlamenta. Njen cilj je izboljšati stanje okolja z zakonodajnimi ukrepi, kar je tudi njena prednost pred ostalimi organizacijami, saj ima neposreden vpliv na politiko in sprejemanje same zakonodaje (Skoberne, 2001).

- **Evropski okoljski urad (European Environmental Bureau – EEB)**

Evropski okoljski urad je federacija, ki vključuje preko 140 okoljskih nevladnih organizacij iz držav Evropske unije, držav kandidatk in sosednjih držav. Svoje aktivnosti usmerja predvsem na raven Evropske unije in k uveljavitvi okoljskih zahtev državljanov Evrope pri sprejemanju strateških okoljskih politik (European Environmental ..., 2009).

Slika 2: Logotipi nekaterih mednarodnih okoljskih nevladnih organizacij.

Vir: Skoberne, 2001

7. DELOVANJE OKOLJSKIH NEVLADNIH ORGANIZACIJ V SLOVENIJI

V Sloveniji je bila zadnja raziskava o okoljskem nevladnem sektorju narejena leta 2001, in sicer s strani Regionalnega centra za Srednjo in Vzhodno Evropo. V letu 2006 je Ministrstvo za javno upravo financiralo raziskavo o velikosti, obsegu in vlogi neprofitnega sektorja v Sloveniji, vendar so bile vanjo zajete vse nevladne organizacije, ne samo okoljske. V tem času je bil s strani države priznan pomen okoljskih NVO, ki ga le-te imajo pri ohranjanju in varovanju okolja, sprejeti pa so bile tudi programi in strategije za skupno sodelovanje ministrstev z nevladnimi organizacijami. Kot že omenjeno, je namen diplomskega dela predstaviti sedanje stanje in delovanje okoljskih NVO ter poudariti njihovo vlogo pri varstvu okolja. Raziskava diplomskega dela tako prikazuje stanje okoljskih NVO po sprejetih ukrepih in kaže tudi njihovo zadovoljstvo s skupnim sodelovanjem z državo in širšo družbo. V teh letih so se spremenile smernice delovanja okoljskih NVO in nekaterim področjem se posveča več pozornosti in sredstev, kot se jim je pred desetletjem. Poleg splošnih informacij o okoljskih NVO smo želeli pridobiti tudi informacije o stopnji njihove profesionalizacije v Sloveniji in ugotoviti, kaj so ovire za razvoj nevladnega sektorja. Za razliko od predhodnih študij vključuje raziskava diplomskega dela še mnenje NVO o okoljski ozaveščenosti in ravnanju javnosti, prikazuje pa tudi aktivnosti okoljskih NVO in njihovo vlogo v smeri trajnostnega razvoja. Eden od ciljev diplomskega dela je bil ugotoviti današnjo zastopanost geografske stroke v okoljskih NVO in prepoznavnost geografske vede (natančneje usmeritve Varstvo geografskega okolja) v tretjem sektorju.

V letu 2007 je bila v raziskavi Regionalnega centra za Srednjo in Vzhodno Evropo in Tehnološkega inštituta iz Massachusettsa narejena študija o okoljskih nevladnih organizacijah Srednje in Vzhodne Evrope, ki vključuje tudi podatke iz 57 okoljskih NVO iz Slovenije, vendar je bila omenjena raziskava bolj splošna in širše zastavljena, z namenom pridobiti podatke, ki bodo primerljivi z ostalimi proučevanimi državami ter bodo omogočili prikaz regionalnih trendov. V ta namen je bila raziskava MIT-a in REC-a krajša in manj podrobna ter se ni spuščala v podrobnosti in problematiko okoljskih NVO posameznih držav, njene rezultate pa v nadaljevanju preučitve navajamo zgolj primerjalno.

7. 1. VKLJUČENOST OKOLJSKIH NEVLADNIH ORGANIZACIJ V RAZISKAVO

V raziskavo je bilo vključenih 28 okoljskih nevladnih organizacij oziroma nevladne organizacije, ki pripomorejo k varstvu okolja z ozaveščanjem, informiranjem in okoljsko vzgojo ter hkrati prispevajo k delovanju okoljskih NVO.

Anketa je bila postavljena na svetovni splet s pomočjo spletnega programa Survey Monkey in razposlana po elektronski pošti na naslove okoljskih NVO. Takoj na začetku pri razpošiljanju pozivov k izpolnjevanju ankete smo se soočili s prvo oviro, tj. pridobivanjem elektronskih naslovov. Le-ti namreč niso bili zbrani na enem mestu, ampak jih je bilo potrebno še pridobiti, kar je bilo časovno precej zamudno. Sicer je že obstajal nabor 166-ih okoljskih NVO, poleg tega pa tudi nekaj njihovih elektronskih naslovov, in sicer na spletnih straneh Ministrstva za okolje in prostor, vendar jih večina (elektronskih naslovov namreč) ni bila več v uporabi. Seznam smo dopolnjevali sproti in do aktivnih naslovov prihajali na različne načine. Nevladne organizacije so lahko pristopale do ankete v aprilu in maju 2009. Anketni vprašalnik je obsegal 33 vprašanj. Za spletno obliko ankete smo se odločili zaradi želje po večjem številu vključenih okoljskih NVO in želje pridobiti podatke iz celotne Slovenije, ne samo iz Osrednjeslovenske statistične regije. To pa je bilo lažje izvedljivo preko svetovnega spleta, kot v obliki osebnih intervjujev. Na koncu anketnega vprašanja je bilo omogočeno, da sodelujoče NVO podajo še svoje pripombe, komentarje, pa tudi med samimi anketnimi vprašanji je bilo mnogo takšnih, ki so dovoljevala dodatne pripombe, komentarje, obrazložitve itd. K anketi je pristopilo kar 67 NVO, vendar je bilo po podrobnem pregledu potrebno izključiti tiste, ki niso ustrezale pogojem. Niso na primer bile okoljske in tudi niso delovale na tem področju; niso ustrezale kriterijem za nevladne organizacije ali pa niso izpolnile anketnega vprašalnika v celoti ali vsaj odgovorile na večino vprašanj.

V našo raziskavo so bile vključene naslednje slovenske okoljske nevladne organizacije:

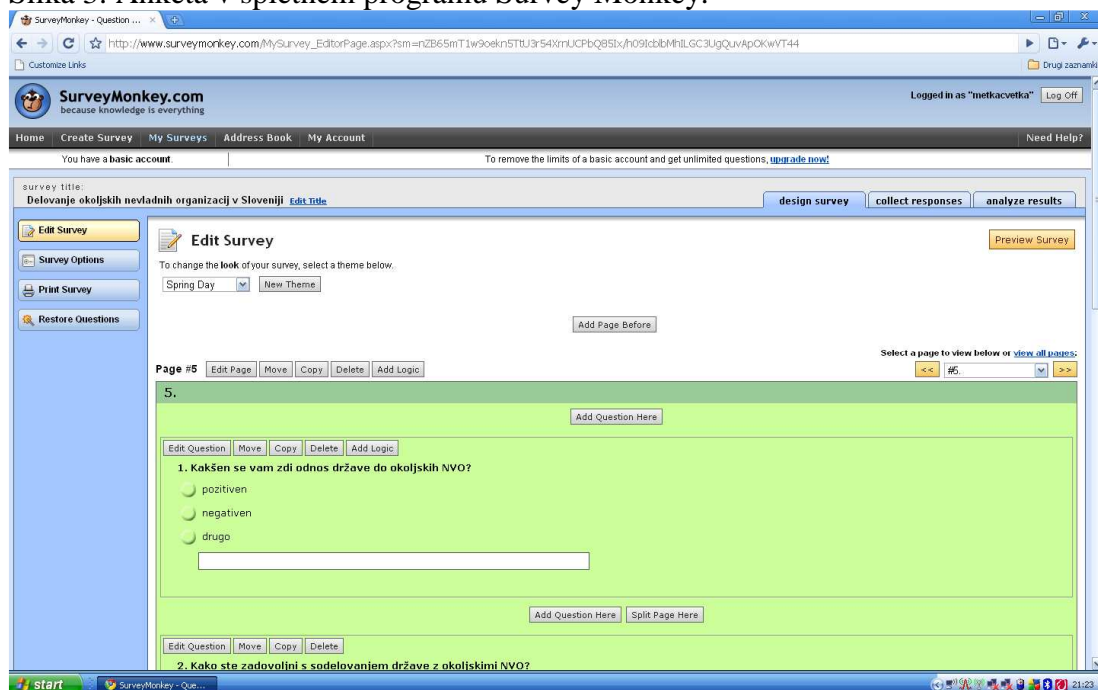
- DOVES - FEE Slovenija,
- Društvo ljubiteljev Rogle,
- Društvo Morigenos – društvo za raziskovanje in zaščito morskih sesalcev,
- Društvo Sonce,
- Društvo študentov biologije,
- Društvo za ohranitev kulturne in naravne dediščine Tabrih Razkrižje,
- Društvo za ohranjanje naravne dediščine Slovenije,
- Društvo za ohranjanje, raziskovanje in trajnostni razvoj Dinaridov Dinaricum,
- Društvo za varstvo okolja Bled,
- Eco Vitae,
- Eko šok,
- Focus društvo za sonaraven razvoj,
- Forum za Pohorje, združenje za trajnostni razvoj,
- Gorenjsko ekološko združenje,
- GWP Slovenija,
- Kulturno izobraževalno društvo Pina,
- Ljubor, združenje za kulturo bivanja, Maribor,
- Mariborska kolesarska mreža,
- Mountain Wilderness Slovenije,

- Pravno-informacijski center nevladnih organizacij – PIC,
- Prirodoslovno društvo Slovenije,
- SLOSE Slovensko društvo za sončno energijo,
- Slovensko društvo za zaščito voda,
- Temno nebo Slovenije,
- Umanotera, Slovenska fundacija za trajnostni razvoj,
- Zavod Symbiosis,
- ZEKOS – Združenje ekoloških kmetov osrednje Slovenije in
- Zveza tabornikov Slovenije.

Vzporedno z analizo anketnih rezultatov smo ugotovitve primerjali z rezultati raziskave, ki sta jo leta 2007 izvedla Oddelek za urbane študije in planiranje na Tehnološkem inštitutu Massachusettsa (Massachusetts Institute of Technology – MIT je ena od vodilnih znanstvenih in tehnoloških ustanov na svetu (Tehnološki inštitut Massachusettsa, 2009)) in Regionalni center za okolje za Srednjo in Vzhodno Evropo. V njihovo raziskavo je bilo vključenih 8 držav, in sicer Češka, Estonija, Madžarska, Latvija, Litva, Poljska, Slovaška in Slovenija, oziroma nevladne organizacije iz teh držav, ki so izpolnjevale dva kriterija. Prvi kriterij je zahteval, da je njihova primarna dejavnost povezana z varovanjem okolja, drugi pa, da so neprofitne in nevladne. Vse vladne agencije in privatne družbe, pa tudi neprofitne družbe in fundacije, ki niso bile direktno povezane z okoljsko dejavnostjo, so bile iz raziskave izvzete (Carmin et al., 2008, str. 1). Podatki so se zbirali od zime 2006 do pomladi 2007. Sodelovalo je 838 okoljskih nevladnih organizacij iz omenjenih držav oziroma 60 % vseh kontaktiranih NVO. Na raziskavo se je odzvalo 57 okoljskih nevladnih organizacij iz Slovenije, kar predstavlja 73 % vseh poslanih vprašalnikov nevladnim organizacijam pri nas (Carmin et al., 2008, str. 30; NGOs in Transition ..., 2009).

Pri nekaterih vprašanjih je bila narejena tudi primerjava s podatki Regionalnega centra za okolje, ki je v letu 2006 izvedel raziskavo med okoljskimi NVO v državah Jugovzhodne Evrope.

Slika 3: Anketa v spletnem programu Survey Monkey.

Vir: Survey Monkey, 2009

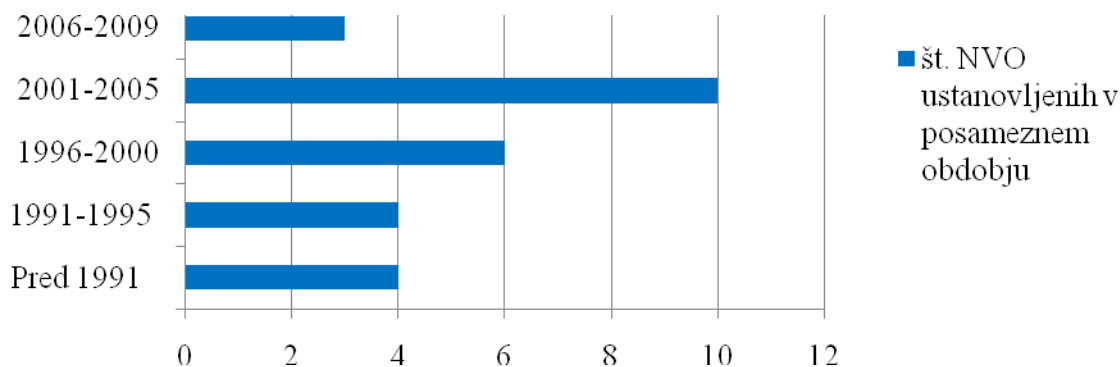
Kakor pri ostalih nevladnih organizacijah so tudi okoljske NVO najpogosteje ustanovljene v pravnoorganizacijski (statusni) obliki društva, šele zatem so v obliki zavodov in ustanov. Izjema so druge oblike. Med okoljskimi NVO, ki so sodelovale pri raziskavi, se jih je kar 24 (od 28-ih) opredelilo za društvo, dve delujeta kot zavoda, ena v pravnoorganizacijski statusni obliki ustanove in ena kot mednarodna organizacija.

Večina okoljskih NVO v Sloveniji ne uveljavlja le interesov svojih članov, marveč deluje v »skupno dobro«. Ta usmeritev dokazuje, da je dosedanji pravni okvir, ki vodi večino NVO kot društva, neustrezen, saj so društva po obstoječi zakonodaji organizacije, ki primarno zadovoljujejo interese članov in ne širših javnih interesov, kot je to namen velike večine okoljskih NVO (Lukšič, 1998, str. 2). Glede pravnega statusa NVO pa Ministrstvo za notranje zadeve konec leta 2009 načrtuje spremembe Zakona o društvih. Pripravljena so regionalna posvetovanja o problemih aktualnega Zakona o društvih, na katera so povabljeni nevladne organizacije, da bi aktivno sodelovale pri pripravi sprememb ter identifikaciji največjih problemov in sprememb, ki so jih društva doživela v zadnjih letih (Regionalna posvetovanja ..., 2009).

Glede na leto ustanovitve je opaziti velik porast NVO po letu 1996. Med anketiranimi jih je bilo največ ustanovljenih med letoma 1996 in 2005, skupaj kar 61,54 % (16 NVO). Posamezno gledano pa največ med leti 2001–2005, kar 38,46 % (tj. 10 NVO, ki so sodelovale pri raziskavi).

Slika 4: Število okoljskih NVO, ustanovljenih v posameznem obdobju.

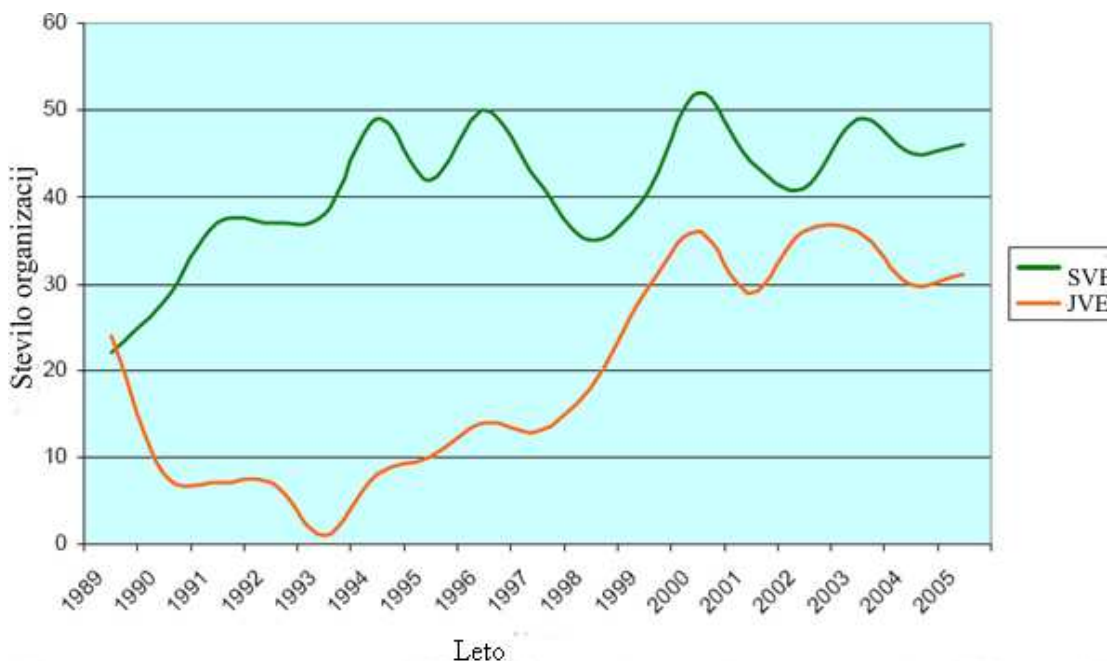
* Ena okoljska NVO ni podala odgovora na to vprašanje.

Vir: Anketiranje okoljskih NVO, april–maj 2009

V poročilu MIT podatki za leto 2007 kažejo, da je bilo 76 % okoljskih nevladnih organizacij v Sloveniji ustanovljenih po letu 1991 in 56 % po letu 1996 (Carmin et al., 2008, str. 30). 91 % jih je delovalo na lokalni, 79 % na državni in 43 % na mednarodni ravni (Carmin et al., 2008, str. 29).

Naslednja slika po letih prikazuje število ustanovljenih okoljskih nevladnih organizacij v državah Srednje in Vzhodne Evrope (CCE) ter Jugovzhodne Evrope (SEE). Regionalni center za okolje je v letu 2006 izvedel raziskavo v državah Jugovzhodne Evrope, in sicer v Albaniji, Bosni in Hercegovini, Hrvaški, Makedoniji, Črni gori, Srbiji in na Kosovu. Skupno je bilo vključenih 433 okoljskih NVO iz omenjenih držav (Atkinson et al., 2007).

Slika 5: Ustanovitev okoljskih nevladnih organizacij v državah Srednje in Vzhodne Evrope (SVE) ter Jugovzhodne Evrope (JVE) po letih.

Vir: Atkinson et al., 2007

Leta 1974, v času socializma, je bil sprejet Zakon o društvih, ki je spodbudil njihovo ustanavljanje. V osemdesetih letih so se pojavile nove vsebine in med njimi tudi ekološka gibanja. Konec osemdesetih so civilno-družbene organizacije pokazale politične interese, kar je sovpadalo z osamosvojitvijo Slovenije. Vodilni kadri teh gibanj so prestopili v politiko oziroma v državno upravo in z njihovim odhodom je usahnila moč civilnih gibanj, tako da so bila le-ta odrinjena na rob, brez ustreznih kadrov in finančne podpore. Šele v začetku novega tisočletja se je nevladni sektor začel medsebojno povezovati in krepiti svojo vlogo ter moč. Za primerjavo je leta 1965 v Sloveniji delovalo 6.919 društev, deset let kasneje (1975) komaj 6.761, leta 1999 je bilo registriranih v Sloveniji že 15.000 društev – nevladnih organizacij, konec leta 2002 je bilo število društev 17.666 in ustanov 129 (Strategija Vlade RS ..., 2005, str. 12, 13). Danes naj bi v Sloveniji delovalo približno 20.000 nevladnih organizacij. S procesom vstopanja Slovenije v EU so se začele spremembe in razvoj sodelovanja med nevladnim sektorjem in vlado. Članstvo v EU je zahtevalo enakopravno vključitev NVO v procese odločanja. Zbirati so se začele organizacije s širšim interesom in z željo po izboljšanju položaja nevladnih organizacij v celoti. In prav te organizacije so vzpostavile sodelovanje z vlado in interes pri pripravi strateško pomembnih dokumentov. Kljub napredku je današnje stanje nevladnih organizacij glede na dosežen družbeni in ekonomski razvoj še vedno nezadovoljivo (Strategija Vlade RS ..., 2005, str. 13).

7.2. UREJENOST STATUSA DRUŠTVA, KI DELUJE V JAVNEM INTERESU

Večina okoljskih NVO (kar dve tretjini oziroma 67,9 %), sodelujočih pri anketi diplomske naloge, nima statusa društva, ki deluje v javnem interesu, in le 9 od 28-ih jih je pritrdilo, da so deležne tega »privilegija«. NVO nasploh navajajo, da si želijo pridobiti omenjeni status, a je njegova pridobitev preveč zapletena in dolgotrajna. Status bi jim omogočal boljši finančni položaj, saj so z njim med drugim lahko deležne donacije s strani davkoplačevalcev v višini 0,5 % dohodnine, ki jo slednji lahko od svoje dohodnine nakažejo splošno koristnim organizacijam, namesto v proračun Republike Slovenije (Uredba o namenitvi dela dohodnine za donacije, 2007, str. 3997). Če se organizacija nahaja na seznamu upravičencev do donacij, ima več možnosti pri pridobitvi finančnih sredstev za projekte in je deležna večjega »ugleda« pri iskanju drugih finančnih virov, s katerimi si omogoči boljše delo, izvedbo programov in podobno.

V Sloveniji se še vedno premalo podjetij in posameznikov odloča za donacijo dela dohodnine nevladnim organizacijam. V nekaterih državah je to že stalna praksa ali pa se v tej smeri dogaja razcvet, kot na primer na Slovaškem, kjer so leta 2003 v skladu z zakonom o davčnih olajšavah fizične ter pravne osebe za vse organizacije civilne družbe darovale več kot 27 milijonov USD, medtem ko so v letu 2005 samo za nevladne organizacije darovale več kot 22 milijonov EUR, kar pomeni, da so jim skoraj vse korporacije namenile svoj del dohodnine. Med letoma 2003 in 2005 se je ta delež povečal skoraj desetkrat, kar je prispevalo k naglemu povečanju registriranih NVO (Jutri, 2006, str. 5).

V Angliji deluje britanska fundacija za dobrodelne namene (Charities Aid Foundation), ki pomaga podjetjem in posameznikom pri darovanju sredstev za pridobitev davčnih olajšav. Načinov darovanja je več, kot najbolj uspešno pa izpostavljajo redno darovanje, trgano od plače. Na spletu lahko posameznik najde vsa podjetja, ki svojim zaposlenim omogočajo, da redno darujejo od svoje plače. Svobodno lahko izberejo tudi programe oziroma organizacije, ki jim namenjajo svoj del dohodka. Ameriška vlada je svojim uslužbencem (v zvezni vladi) že leta 1961 na podoben način postavila temelje za darovanje v dobrodelne namene. Ta sredstva so se iz leta v leto povečevala in v letu 2004 dosegla že 256 milijonov USD (Jutri, 2006, str. 5).

Prikazani primeri so dokaz, da lahko država s primerno zakonodajo na področju dohodnine veliko pripomore k razvoju NVO in »razcvetu« darovanja sredstev, namenjenih omenjenih organizacijam.

V memorandumu nevladnih organizacij 2009 navajajo, da je treba spremeniti predpise na področju davčne zakonodaje, saj bi le-ti ustvarili bolj stimulatívno okolje za njihovo delovanje. Ti predlogi sprememb predpisov so (Forbici et al., 2009, str. 5):

- davek od dohodka pravnih oseb: uvede naj se možnost namenitve 1 % donacije pri davku od dohodka pravnih oseb, kakor je pri Zakonu o dohodnini;
- opredelitev nepridobitne in pridobitne dejavnosti: sprememba pravilnika o pridobitnih in nepridobitnih dejavnostih tako, da se upošteva javno koristne dejavnosti NVO in se sredstva, ki so namenjena za izvajanje te dejavnosti, ne upoštevajo pri pridobitnih dejavnostih;

- dohodnina: pri Zakonu od dohodnini naj se poveča tisti delež dohodnine, ki ga rezidenti želijo nameniti nevladnim organizacijam, in sicer z dosedanjega 0,5 % na 1 %;
- davek na nepremičnine, dediščine, darila; prispevki od plač, carine: država naj prouči možnosti za uvedbo različnih bonitet in ugodnosti, ki bodo lahko pripomogle k dodatnemu spodbujanju organizacij, ki delujejo v javno korist;
- DDV: javno koristne NVO bi bile lahko oproščene plačila DDV-ja za promet blaga ter storitev, in sicer tako, da se jim povrne plačani vstopni DDV;
- »programi za odpravljanje in blaženje gospodarske krize«: v času gospodarske krize bi lahko po vzoru ZDA uvedli možnost, da lahko davčni zavezanci namenijo del dohodnine ali davka od dohodka pravnih oseb programom oziroma projektom, ki jih izvajajo NVO in so namenjeni odpravljanju ter blaženju trenutne krize;
- država bi lahko pripomogla nevladnim organizacijam pri pridobivanju finančnih sredstev oziroma kreditov in garancij pri bankah ter zavarovalnicah za izvajanje projektov, ki so javno koristni;
- uvedba davčnih olajšav pri projektih, ki spodbujajo sodelovanje med gospodarstvom in NVO;
- pri črpanju sredstev iz Evropskega socialnega sklada bi lahko država upoštevala DDV kot upravičen strošek;
- država naj uvede posebne davčne olajšave pri tistih dejavnostih NVO, ki so javno koristne.

Nevladne organizacije so pogosto navajale, da se trudijo pridobiti status društva, ki deluje v javnem interesu, vendar je postopek preveč zapleten in dolgotrajen ter je težko izpolniti vse zahtevane pogoje. Marsikatera organizacija ima veliko zaslug pri varovanju okolja, vendar je neuspešna pri pridobivanju omenjenega statusa društva. V zadnjem času se – pogosteje kot v preteklosti – v javnosti omenjajo davčne olajšave v primeru darovanja finančnih sredstev društvom, ki imajo status, da delujejo v javnem interesu, vendar bi ta odstotek lahko bil višji.

7.3. ZAPOSILITEV, PROSTOVOLJNO DELO IN ČLANSTVO V OKOLJSKIH NEVLADNIH ORGANIZACIJAH

Pri anketnem vprašanju o številu zaposlenih za polni delovni čas je od 27-ih odgovorov 10 (37 %) NVO navedlo, da imajo zaposlene za polni delovni čas, 17 (63 %) pa jih je navedlo, da za polni delovni čas nimajo zaposlenega nikogar.

Delež anketiranih NVO z zaposlenimi se precej približa rezultatu raziskave v poročilu MIT-a, kjer za leto 2007 navajajo, da je bilo v Sloveniji 42 % okoljskih NVO z zaposlenimi, ki za svoje delo prejemajo plačilo. Povprečno število polno zaposlenih je 4, za polovični delovni čas pa 1 (Carmin et al., 2008, str. 29).

V anketi so štiri slovenske NVO navedle, da imajo eno osebo zaposleno za polovični delovni čas. Med zaposlenimi pa imata samo dve NVO zaposlenega po enega geografa. Glede na ta podatek lahko sklepamo, da geografi niso videli oziroma iskali možnosti zaposlitve v nevladnem, neprofitnem sektorju. Samo 12 NVO je odgovorilo, da imajo zaposlene, in od strok navajajo tako naravoslovne kot družboslovne smeri. Večkrat navajajo biologe, ekonomiste in pravnike.

Število zaposlenih je eden od pokazateljev, kako dobro je organizacija razvita: večje ko je (oziroma da zaposlene vsaj imajo), bolj so lahko profesionalni, konkurenčni, dejavni. Seveda je pogoj za redno zaposlitev kontinuiran priliv finančnih sredstev za plače zaposlenih.

V programskem načrtu nevladnih organizacij je za prednostno usmeritev »Spodbujanje razvoja nevladnih organizacij, civilnega in socialnega dialoga 2007–2013« osnovan poseben program za zaposlovanje v omenjenih organizacijah. V sklopu omenjenega programa so trije podprogrami, in sicer: razvoj zaposlovanja mladih kadrov za nevladni sektor (v nadaljevanju NVS), razvoj modelov pospešenega zaposlovanja v NVS ter razvoj poklicnih in strokovnih profilov, specifičnih za NVS. Eden bolj perečih problemov NVO je pomanjkanje ustreznih kadrov, kar posledično vodi v nezmožnost razvoja in kvalitetnega kontinuiranega delovanja. Večino svojih nalog morajo tako opraviti s prostovoljnim delom, ki pa ni zadovoljivo pri strokovnih nalogah (Zavod Center za informiranje ..., 2007, str. 46). Nevladni sektor je v smislu zaposlovanja v Sloveniji izkoriščen nezadostno. Predstavlja namreč priložnost za odpiranje novih delovnih mest. V Sloveniji večina NVO izvaja svoje programe s pomočjo prostovoljcev, kar je po eni strani dobro, a ni dovolj, saj prostovoljstvo ne zagotavlja zadosti kompetentnega, kontinuiranega in kakovostnega dela, da bi lahko nevladne organizacije brez redno zaposlenih strokovnjakov prevzele naloge oziroma storitve javnega sektorja (Zavod Center za informiranje ..., 2007, str. 50).

Že leta 2004 so v Sporazumu o sodelovanju med nevladnimi organizacijami in Vlado Republike Slovenije za obdobje 2005–2008 izpostavili pomen zaposlovanja v nevladnem sektorju. Tedaj so v omenjenem sporazumu postavili cilj povečanja števila zaposlenih v nevladnih organizacijah do konca leta 2008 za 4.000 oseb. V obdobju 2005 do 2008 pa naj bi se v tretjem sektorju vsakoletno zagotovilo 1000 novih delovnih mest. Država naj bi subvencionirala zaposlitve v višini povprečne plače v javnem sektorju (Sporazum o sodelovanju ..., 2004, str. 10). Žal ta cilj ni bil uresničen in v novih pogajanjih med vlado in nevladnimi organizacijami se ponovno izpostavlja pomen

spodbujanja zaposlitve v nevladnem sektorju. Program je bil dobro zastavljen, a zelo verjetno ga bo tudi tokrat težko realizirati, saj je v času gospodarske krize, recesije in nižanja plač v javnem sektorju skoraj utopično pričakovati, da bo vlada prispevala dodatna sredstva za zaposlovanje v nevladnem sektorju.

Dr. Andreja Črnak Meglič je na konferenci "Dobra družba – izkoristimo potencial nevladnih organizacij" leta 2006 v Ljubljani predstavila rezultate raziskave (iz leta 2005) z naslovom Velikost, obseg in vloga nevladnega sektorja v Sloveniji. Rezultati so pokazali, da je v Sloveniji v letu 2004 le 0,74 % vseh zaposlenih delalo v nevladnem sektorju. Ta podatek je primerljiv s stanjem v Romuniji in kaže na dejstvo, da Slovenija daleč zaostaja za drugimi evropskimi državami, v katerih je bilo omenjenega leta v NVO zaposlenih povprečno 4,9 % vsega aktivnega prebivalstva (Nevladne organizacije ..., 2006). V memorandumu slovenskih nevladnih organizacij iz leta 2009 pa je navedeno, da je ta delež v državah EU že narasel na 8,1 % zaposlenih v nevladnem sektorju. Torej v Sloveniji – v primerjavi z evropskim povprečjem – zaposlitveni potenciali NVO še zdaleč niso izkoriščeni. Od leta 2004 se je ta delež (0,74 %) le minimalno spremenil, zato Slovenija še vedno sodi med države z najmanjšim deležem zaposlenih v tretjem sektorju (Forbici et al., 2009, str. 3). Rezultati raziskave v primerjavi z letom 1996 kažejo, da se delež zaposlenih v nevladnem sektorju v osmih letih ni prav nič povečal, kljub temu da se je število NVO v Sloveniji kar podvojilo (Kolarič et al., 2006, str. 186). Prav tako se ni spremenil povprečen dohodek na NVO med letoma 1996 in 2004. Ker pa se je v tem obdobju krepko povečalo samo število omenjenih organizacij, se je dejanska vrednost prihodkov na organizacijo celo prepolovila (Nevladne organizacije ..., 2006).

Leta 2006 je bila v Ljubljani organizirana konferenca »Izkoristimo potencial nevladnih organizacij«, na kateri je bil osrednji predavatelj svetovno znan ameriški ekonomist, svetovalec in teoretik Jeremy Rifkin. Le-ta je v svojem predavanju prikazal pomembno vlogo civilne družbe pri uresničitvi evropskega modela. Številne evropske države so imele v zadnjih desetih letih izjemno rast sektorja, ki zastopa civilno družbo, in naj bi po različnih kazalcih že prehiteli Združene države Amerike, ki so predhodno veljale za najbolj razvito državo na omenjenem področju. Največji delež zaposlenih v nevladnem sektorju ima Nizozemska, kjer le-ta znaša kar 12,6 % (za primerjavo: v Sloveniji le 0,74 %). V Italiji je že več kot 22.000 NVO (v Sloveniji okrog 20.000). V Evropi je bila rast zaposlovanja v nevladnem sektorju v devetdesetih letih močnejša kot v drugih regijah po svetu in je v tem obdobju dosegla povprečno 24 %, kar velja za Francijo, Nemčijo, Nizozemsko in Veliko Britanijo. Torej je rast zaposlovanja v tem sektorju v omenjenih državah pomenila kar 40% rast celotnega zaposlovanja, kar konkretno pomeni 3,8 milijona novih delovnih mest (Nevladne organizacije ..., 2006).

Poseben pomen za razvoj neprofitnega sektorja v razvitih državah (pripomogla pa je tudi k njegovemu napredku) ima knjiga Jeremyja Rifkina *The End of Work*. Pod vplivom teorije omenjenega avtorja so vlade Francije ter Velike Britanije k svojim strategijam zaposlovanja dodale posebno mesto zaposlovanju v neprofitnem sektorju (cv: Bežovan, 1997, str. 3). Kot je bilo že omenjeno, je na Nizozemskem v neprofitnem sektorju zaposlenih največ aktivnih prebivalcev, kar 12,6 %, le-ti pa skupaj z delom prostovoljcev v nevladnem sektorju predstavljajo kar petino celotne populacije. Med države, ki imajo velik delež zaposlenih v nevladnem sektorju, se na drugo mesto z 11,5 % zaposlenih uvršča Irska, sledi ji Belgija (10,5 %), Izrael (9,2 %), ZDA (7,8 %), Velika Britanija (6,2 %) ... (Jutri, 2006, str. 2,3). V posebni raziskavi, ki je bila izvedena

na inštitutu John Hopkins Institute in je vključevala 36 držav z vsega sveta, so spremljali tudi delež BDP, ki nastane pri prostovoljnem delu in darovanju neprofitnemu sektorju. Ti dve postavki običajno nista vključeni v merjenje BDP v posameznih državah. Ponovno izstopa Nizozemska, kjer je tudi največ aktivnih prostovoljcev na prebivalca in njihovo prostovoljno delo prispeva kar 4,7 % BDP-ja. Nizozemska nameni skoraj 5 % svojega BDP-ja za zasebne človekoljubne organizacije (Jutri, 2006, str. 3).

V Planu B, ki je pobuda za trajnostni razvoj Slovenije s strani skupine nevladnih organizacij ter posameznih strokovnjakov, navajajo, da je eden izmed ciljev trajnostnega razvoja Slovenije do leta 2020 okrepitev civilne družbe. Konkretnije naj bi razvoj do leta 2013 dosegel delež dodane vrednosti, ki je ustvarjen v neprofitnih organizacijah, in sicer vsaj 2 % od celotne dodane vrednosti (Plan B za Slovenijo, 2007, str. 5). Nadalje je potrebno spodbujanje razvoja nevladnih organizacij in civilnega dialoga. Sprva je nujno obuditi proces operacionalizacije že sprejete Strategije sodelovanja z NVO (2003) in sprejeti akcijski načrt za doseganje njenih zastavljenih ciljev. Slovenija naj črpa finančna sredstva iz strukturnih skladov EU (Operativni program za Evropski socialni sklad), saj slednja podpira izboljšanje kadrovske strukture in izobraževanje zaposlenih v NVO (Plan B za Slovenijo, 2007, str. 20).

V Sloveniji predstavljajo prihodki nevladnih organizacij le 1,9 % BDP-ja, medtem ko je že v devetdesetih letih prejšnjega stoletja ta delež v razvitih državah sveta znašal v povprečju 4,7 % (Kolarič et al., 2006, str. 186).

V naši anketi je pri vprašanju o izobrazbeni stopnji zaposlenih večina NVO navajala, da imajo njihovi zaposleni univerzitetno izobrazbo (VII. stopnja). Nihče ni zaposlen z izobrazbo, nižjo od srednješolske; omenjajo pa tudi magistrsko izobrazbo. Metka Špes (2008) v svojem članku Pomen okoljske ozaveščenosti in sodelovanja javnosti za trajnostni razvoj navaja, da je percepcija okoljskih sprememb in problemov odvisna tudi od starosti, izobrazbe ter poklica prebivalstva. To potrjujejo rezultati empiričnih raziskav, ki kažejo, da sta med najpomembnejšimi dejavniki izobrazba in ekonomska moč. Zavaljo tega je nujno potrebna razširitev ekološke vzgoje in izobraževanja, a to še ne bo dovolj, saj ima velik pomen tudi splošna raven izobrazbe, ki jo mora imeti čim širši krog ljudi, da so sposobni razumeti vzroke ter posledice ekoloških problemov. Pri višje izobraženem prebivalstvu je opaziti tudi največ pobud za reševanje ekoloških vprašanj (Špes, 2008, str. 60). Iz anket je razvidno, da se za varstvo okolja zanima bolj izobraženo prebivalstvo, ki je hkrati aktivno in okoljsko ozaveščeno na omenjenem področju.

Večina okoljskih NVO v anketi navaja, da imajo sodelavce oziroma prostovoljce, izjema je le eno društvo, ki pravi, da le-teh nimajo. To isto društvo je označilo tudi, da nima nič zaposlenih, kar kaže na nepravilnost, saj je za delovanje društva osebje nujno potrebno. Po drugi strani pa je letnica njihove ustanovitve 2008, kar morda pojasnjuje, zakaj je njihovo delovanje še neurejeno. V sedemnajstih okoljskih NVO imajo do 15 prostovoljcev, od 16 do 30 pa jih pomaga že v manjšem številu NVO. Da imajo nad 30 prostovoljcev, je pritrdilo 5 NVO. Dve NVO pri vprašanju o številu prostovoljcev nista podali odgovora, vendar sta obe kasneje navedli, koliko ur na mesec v povprečju opravijo njihovi prostovoljci.

V nadaljevanju nas je zanimalo, koliko geografov (če sploh) imajo slovenske okoljske NVO med svojimi sodelavci. 10 jih je odgovorilo, da ima med prostovoljci tudi

geografe, 12, da jih nima, in 6 jih na to vprašanje ni odgovorilo. Tri imajo po enega geografa prostovoljca, štiri pa imajo dva. Tri, pet in deset geografov prostovoljcev ima po ena NVO. 10 od 22 okoljskih NVO, ki so odgovorile na to vprašanje, ima torej v svojih vrstah tudi geografe, kar pomeni, da je njihova zastopanost (v smislu prostovoljcev) v nevladnih organizacijah 46% in predstavlja nek soliden rezultat. Glede na dejstvo, da je veliko geografov že vključenih v svoje strokovne zveze oziroma društva, je ta udeležba in aktivnost razmeroma zadovoljiva.

V Sloveniji je osnova delovanja še vedno prostovoljno delo in žal si samo 12 % okoljskih NVO lahko privošči začasno ali stalno zaposleno osebje, npr. za vodenje projektov ... (ReNPVO, 2005, str. 57.) Ta problem je prisoten tudi v drugih NVO, ne samo v okoljskih, kjer večina oziroma kar 80,6 % nima zaposlenih. Delež vseh nevladnih organizacij, ki imajo zaposlene, se je od leta 1996 nekoliko povečal (s 15 na 19 %), vendar pa te organizacije še vedno v glavnem temeljijo na prostovoljnem delu. Zaradi takšne strukture delovanja je prispevek prostovoljcev zelo velik. V Sloveniji predstavlja njihovo delo, če se preračuna v ure polno zaposlenih, kar 7125 delavcev. Če primerjamo delo polno zaposlenih ter plačanih oseb v NVO z delom prostovoljcev, ugotovimo, da njihovo delo presega obseg dela zaposlenih kar za 26 %. Ta prispevek pa pomeni tudi 0,91% delež vseh aktivnih prebivalcev (Kolarič et al., 2006, str. 186).

V raziskavi MIT-a navajajo, da je v Sloveniji delež NVO, ki imajo neplačane prostovoljce, enak regijskemu povprečju Srednje in Vzhodne Evrope, in sicer znaša 87 %. Kot povprečno število prostovoljcev navajajo 338, v regiji pa so jih našli 81. Slovenske okoljske NVO, ki so odgovarjale na to raziskavo, so navedle kar štirikrat večje število prostovoljcev, ki jih imajo v svojih organizacijah, kot je povprečje v ostalih državah (Carmin et al., 2008, str. 29, 30).

V odgovorih ankete z naslovom Delovanje okoljskih NVO v Sloveniji je večina anketiranih NVO, kar 17, navedla, da se število njihovih prostovoljcev giblje med 1 in 15. V anketi pridobljeni podatki pa v diplomskem delu pri temi o številu prostovoljcev kažejo na neujemanje z raziskavo MIT-a in tudi neujemanje s podatki za Slovenijo, ki hkrati v nekaterih segmentih zelo odstopajo od regijskega povprečja.

V rezultatih ankete, kjer NVO podajajo število ur, ki jih na mesec v povprečju opravijo prostovoljci, se jih je večina (74 %) opredelila, da njihovi prostovoljci opravijo 50 in manj ur na mesec. V trinajstih NVO opravijo prostovoljci 10 in manj ur na mesec, v sedmih pa od 10 do vključno 50 ur (prav tako na mesec). Ena NVO navaja, da opravijo pri njih prostovoljci 100 ur, kar je že več kot polovica delovnika redno zaposlene osebe (80 ur), nadaljnje tri pa navajajo od 100 do vključno 159 ur, kar se že približuje delovnemu času, ki ga opravi redno zaposlena oseba v mesecu dni (ta obsega 160 ur). Pri nadaljnjih treh NVO prostovoljci po obsegu ur že nadomestijo delo polno zaposlenih oseb, in sicer v prvi NVO trije prostovoljci nadomeščajo točno 1 zaposleno osebo (160 ur). V tej organizaciji imajo tudi sicer 3 zaposlene. V drugi NVO nimajo zaposlenih in tako 40 prostovoljcev nadomesti 1 polno zaposleno osebo in še tri četrtine druge (300 ur). Pri tretji NVO tudi nimajo zaposlenih v svojem društvu, zato 15 prostovoljcev zadostuje za 4 zaposlene in še tri četrtine ur pete osebe (750 ur).

Iz rezultatov je bilo moč ugotoviti tudi, da v organizacijah, kjer imajo več redno zaposlenih, nimajo večjega števila prostovoljcev in njihovo delo tako ne predstavlja velikega prispevka pri delovanju društva. Po drugi strani pa organizacije, ki nimajo

zaposlenih, le-te v celoti nadomestijo s prostovoljnimi delavci in tako poskrbijo za celotno delovanje posameznega društva.

V Sloveniji se že dalj časa opozarja na problematiko prostovoljstva in poziva k ureditvi tega področja z zakonodajo. V javnosti se pojavljajo pozivi k ureditvi nejasnosti, definicije, davčne olajšave pri prostovoljnem delu ter potreba po ovrednotenju omenjenega dela, ki je v vsaki družbi izrednega pomena. V letu 2009 je bil napisan predlog zakona o prostovoljstvu s strani Pravno-informacijskega centra in ob pomoči Slovenske filantropije. Sprejetje omenjenega zakona je bilo sprva napovedano že v letu 2009, vendar se to ni uresničilo in je predvideno v letu 2010 (Slovenska filantropija ..., 2009).

Iz podatkov o članstvu oziroma o številu članov v okoljskih NVO je razvidno, da ima kar 89 % okoljskih organizacij, ki so bile v anketi obravnavane, svoje člane. Samo tri so navedle, da jih nimajo. V večini primerov (v 64 % oziroma pri 16 NVO) se njihovo število giblje do vključno 100 članov. Štiri NVO navajajo, da imajo od 100 do vključno 150 članov, nad 150 članov pa je prisotnih v preostalih štirih NVO.

V raziskavi MIT-a navajajo, da je delež tistih NVO v Sloveniji, ki imajo svoje člane, 59%, kar je blizu povprečju v regiji Srednje in Vzhodne Evrope (tukaj je delež 55%). Povprečno število članov v omenjenih NVO je 116, kar je dvakrat toliko, kot znaša povprečje v celotni regiji – 50 članov (Carmin et al., 2008, str. 30). Tu je ponovno opaziti kar veliko odstopanje od regionalnega povprečja in rezultatov ankete Delovanje okoljskih NVO v Sloveniji, in sicer v smislu prevelike številčnosti članov v podatkih MIT-a za Slovenijo.

7.4. GEOGRAFSKA STROKA IN OKOLJSKE NEVLADNE ORGANIZACIJE

Geografski terminološki slovar (2005, str. 109) pod terminom geografija navaja »vedo o vsestranski povezanosti, prepletenosti, soodvisnosti naravnih in družbenih pojavov, procesov na Zemljinem površju, ki kot celota ustvarjajo regionalno strukturo, pokrajinsko podobo«. V leksikonu Geografija (2001, str. 116) je le-ta opisana kot »kompleksna veda o celoviti prostorski stvarnosti ter procesih in pojavih na zemeljskem površju, ki proučuje tako naravne značilnosti kot življenje ljudi ter zapletena razmerja med naravo in družbo. Zemljino površje in njegove sestavne dele proučuje z genetskega, vzročnega in funkcionalnega vidika«. Po Vrišerju (1998, str. 5) pa je geografija »veda o zemeljskem površju ali točno rečeno o zemeljski površinski sferi. Ugotavlja naj bi razširjenost, vplive in medsebojno soodvisnost tistih prirodnih in družbenih pojavov oziroma faktorjev, ki sodelujejo pri oblikovanju zemeljske površinske sfere kot celote ali njenih prostorskih delov«. Pomen geografije oziroma prednosti pred ostalimi vedami so dvojne (Vrišer, 1998, str. 6):

- geografija je **kompleksna** oziroma sintetična veda, saj »raziskuje tiste zakonitosti, ki na nekem konkretnem prostoru povezujejo najrazličnejše pojave med seboj v kompleksno, stvarno podobo zemeljskega površja«. Za razliko od sistematičnih ved, ki proučujejo eno vrsto pojavov, je po Vrišerjevem mnenju (ibid.) »namen geografije, da proučuje, ugotavlja in tolmači zakone o vzročni in funkcijski povezavi pojavov na zemeljski površini (v prostoru) in njihovi prostorski soodvisnosti«;
- prednost geografije je njena **interdisciplinarnost**, saj obravnavanje pojavov z vidika ene stroke ni zadostno, marveč je potreben celosten pristop in širše znanje, ki zaobjame več posameznih ved. Zakone dogajanja posameznih pojavov geografija prepušča sistematičnim vedam, od katerih geografi prevzemajo le toliko, kolikor potrebujejo, da pojasnijo oblike zemeljskega površja.

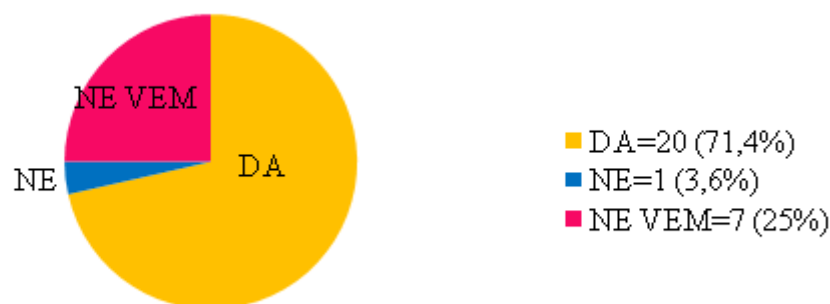
Priložnost oziroma prednost geografije, da prispeva svoje znanje okoljskim nevladnim organizacijam, je, da s svojim teoretično-metodološkim in vsebinskim potencialom odigra povezovalno vlogo med družboslovno-humanističnimi in naravoslovnimi vedami ter da ima in kaže drugačen človeški odnos do okolja, drugih vrst in prihodnjih generacij. Dosedanje pojmovanje geografskega okolja je treba nadgraditi kot prostor bivanja vseh vrst tako sedanjih kot prihodnjih generacij (Plut, 2008, str. 67). Geografija lahko prispeva k boljšemu prepoznavanju večplastnosti okoljskih problemov. V razmerju družba – okolje lahko odigra pomembno vlogo pri »ekologizaciji« sveta, in sicer s poudarkom na kompleksnih materialnih in prostorskih heterogenostih ter pri apliciranju okoljsko (misli globalno – deluj lokalno, planetarna soodvisnost ter solidarnost) in socialno (medgeneracijska enakost, družbena pravičnost) pomembnih načel okoljske etike. Geografi lahko s svojim znanjem vplivajo na medgeneracijski prenos pomembnih okoljskih informacij o bistvu ohranjanja ekosistemskih funkcij našega planeta, o pretiranem izčrpanju geografskega okolja in nujnih sonaravnih poteh človeškega razvoja oziroma napredka (Plut, 2008, str. 72).

Kot je bilo že omenjeno, sta v anketi samo dve NVO navedli, da imata zaposlenega po enega geografa. 10 od 22-ih okoljskih NVO je odgovorilo pritrdilno na vprašanje, ali imajo v svojih vrstah tudi geografe kot sodelavce oziroma prostovoljce, kar pomeni, da

je zastopanost geografov v nevladnih organizacijah, v smislu prostovoljcev, 46%. Če pogledamo podrobneje, imajo tri NVO po enega geografa prostovoljca, štiri pa imajo dva. Tri, pet in deset geografov prostovoljcev ima po ena NVO.

Na vprašanje v anketi diplomskega dela, ali lahko geografska stroka prispeva k razvoju okoljskih NVO v Sloveniji, jih je 20 odgovorilo pritrdilno, samo ena okoljska NVO je to zanikala in 7 jih je ostalo brez mnenja oziroma so označile, da ne vedo. Vse NVO, razen ene, ki že sodelujejo z geografi (tako v smislu zaposlitve ali prostovoljstva), so mnenja, da lahko geografska stroka prispeva k njihovem razvoju, kar je spodbuden odnos do možnih bodočih iskalcev zaposlitve. Edina NVO, ki se ni pozitivno opredelila, hkrati tudi ni zanikala tega vprašanja, ampak je bila mnenja, da ne ve, ali lahko geografija prispeva k razvoju ali ne. NVO, ki je bila nasprotnega mnenja kot večina, pa je kot razlog, zakaj ne morejo prispevati k razvoju okoljskih NVO, navedla, da je znanje, ki ga pridobijo študentje na fakulteti, zastarelo in neuporabno, hkrati pa je dodala, da je takšno stanje v celotnem slovenskem izobraževanem sistemu, ne samo pri študiju geografije. Potemtakem lahko sklepamo, da bi se enako opredelili tudi do drugih izobrazbenih profilov.

Slika 6: Odgovori na vprašanje " Menite, da lahko geografska stroka prispeva k razvoju okoljskih NVO v Sloveniji?".

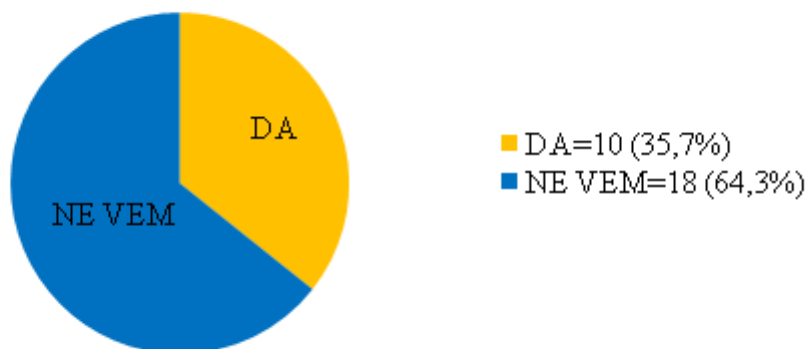
Vir: Anketiranje okoljskih NVO, april–maj 2009

Pri vprašanju, na kakšen način bi po njihovem mnenju lahko geografska stroka prispevala k razvoju omenjenih organizacij, so NVO med vsemi odgovori najpogosteje poudarjale, da je geografija splošna veda, ki ima široko znanje in kompleksen pogled na problematiko ohranjanja okolja in narave. Na področju trajnostnega razvoja naj bi imela širše znanje od ostalih ved. Posebej izpostavljena in pomembna lastnost geografije je njena interdisciplinarnost in sposobnost uspešne integracije znanja iz ostalih strok. Z družboslovno ter naravoslovno komponento presega delitev na posamezne stroke, vendar je potrebno sodelovanje s strokovnjaki z ostalih področij, npr. ekologije, biologije, kemije, itd. Poleg omenjenih prepoznanih posebnosti geografije NVO navajajo še njen prispevek, ki temelji na znanju o geografskih informacijskih sistemih ter kartografiji, prostorskih analizah in medsebojnih vplivih dejavnikov v prostoru.

Pri NVO, ki so navedle, da geografija ne more prispevati k njihovem razvoju v Sloveniji, oziroma so videle njene pomanjkljivosti, je bila izpostavljena premajhna specializacija na področju ekologije. Prednost geografskega širšega obsega znanja namreč hkrati predstavlja pomanjkljivost, ker mora za poglobljene raziskave sodelovati z drugimi bolj specializiranimi strokovnjaki, ki se ukvarjajo z ožje usmerjenimi tematikami. Edina NVO, ki se je direktno opredelila, da geografija ne more prispevati k razvoju okoljskih NVO, je navedla kot razlog zastarelo znanje, ki ga pridobijo študentje na fakulteti in neuporabnost le-tega pri reševanju trenutnih problemov v Sloveniji ter na globalni ravni.

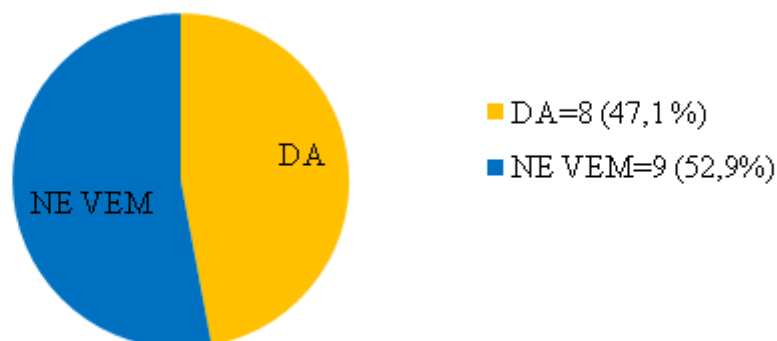
Pri vprašanju nevladnim organizacijam, ali vedo, da se na Oddelku za geografijo Filozofske fakultete v Ljubljani izvaja študijska usmeritev Varstvo geografskega okolja, je jih tretjina (35,7 %) odgovorila pritrdilno, medtem ko dve tretjini (64,3 %) te študijske smeri ne poznata. Glede na dejstvo, da se omenjeni študij odvija v osrednji Sloveniji, je nemogoče pričakovati, da bi NVO, ki niso iz te regije, usmeritev poznale, zato so bile v nadaljnjo analizo vključene samo tiste NVO s sedežem oziroma delovanjem v osrednji Sloveniji. 8 izmed njih je (47,1 %) navedlo, da so z usmeritvijo Varstvo geografskega okolja seznanjene. Tiste organizacije, ki zanjo niso vedele, po svoji številčnosti niso bistveno izstopale od predhodnih. Odgovor ne vem je izbralo 9 NVO (52,9 %). Tako torej ni mogoče reči, da je omenjena študijska usmeritev popolna neznanka. Približno enako število NVO jo oziroma je ne pozna. Na podlagi tega lahko sklepamo, da je usmeritev poznana, a ne dovolj, in bi bilo treba še več delati na njeni prepoznavnosti, da bi diplomanti lažje našli zaposlitev oziroma da bi NVO imele več možnosti pri primarnem širšem izboru ustreznih kandidatov za izbrano službo. Med drugim bi se izognili vprašanju, kot npr. »Kakšno povezavo imata geografija in varstvo okolja?«.

Slika 7: Odgovori na vprašanje "Ali veste, da se izvaja na Filozofski fakulteti v Ljubljani, Oddelek za geografijo, usmeritev Varstvo geografskega okolja?".

Vir: Anketiranje okoljskih NVO, april–maj 2009

Slika 8: Odgovori NVO iz osrednje Slovenije na vprašanje "Ali veste, da se izvaja na Filozofski fakulteti v Ljubljani, Oddelek za geografijo, usmeritev Varstvo geografskega okolja?".

Vir: Anketiranje okoljskih NVO, april–maj 2009

Če primerjamo vprašanje, ali lahko geografska stroka prispeva k razvoju okoljskih NVO v Sloveniji, z vprašanjem o usmeritvi Varstvo geografskega okolja na Filozofski fakulteti, pridemo do ugotovitev, da je šest NVO z območja osrednje Slovenije navedlo, da lahko geografija prispeva k razvoju okoljskih NVO, hkrati pa so le-te tudi poznale usmeritev na Filozofski fakulteti. Pet jih ni vedelo za omenjeno usmeritev, a so kljub temu menile, da lahko geografska stroka prispeva k razvoju okoljskih NVO; štiri niso vedele za možno usmeritev, a tudi niso navajale, da lahko geografija prispeva svoje znanje omenjenim okoljskim NVO. Ena je navedla, da lahko geografija prispeva, a ni vedela za usmeritev, zadnja NVO pa je bila mnenja, da geografija ne more prispevati k razvoju, ker imajo študentje zastarelo znanje, vendar so navedli, da poznajo usmeritev Varstvo geografskega okolja na Filozofski fakulteti.

Zaposleni v okoljskih nevladnih organizacijah so tako družboslovne kot naravoslovne stroke; geografi pa lahko s svojim širokim znanjem razumejo različne poglede, jih združujejo ter usmerjajo k iskanju rešitve. Ni jim tuje delo na terenu, imajo zadosti računalniškega znanja in v primerjavi z ostalimi študijskimi programi zajemajo še veliko drugih tematskih področij. Ob pregledu študijskega programa lahko rečemo, da je geografija izredno interdisciplinaren študij, kar pomeni, da se lahko študentje kasneje specializirajo na zelo različnih področjih.

Za prepoznavnost geografske stroke lahko nedvomno naredijo največ tudi sami študentje, in sicer tako, da se tisti, ki so izbrali usmeritev Varstvo geografskega okolja, in tudi ostali v času študija aktivno udeležujejo različnih akcij, delavnic, predavanj na temo varstva okolja in tako opozorijo sami nase in na svoje znanje. Poleg koristnega dela za širšo družbo pa lahko na neformalen način pridobijo še veliko dodatnega znanja, ki ni zajeto v študijskem načrtu.

7.5. OPREMLJENOST OKOLJSKIH NEVLADNIH ORGANIZACIJ Z INFORMACIJSKO TEHNOLOGIJO

Na anketno vprašanje, ali imajo okoljske NVO svojo predstavitevno spletno stran, je 26 anketiranih NVO navedlo, da jo imajo, in zraven dopisalo njen naslov. Samo dve sta odgovorili, da je nimata, od tega je ena dopisala, da je njihova stran v izdelavi. Obe društvi obstajata že več kot 10 let in nimata redno zaposlenega osebja ter delujeta izključno zaradi volje prostovoljcev.

Že v raziskavi Andreja Lukšiča, ki je bila narejena na koncu devetdesetih let preteklega stoletja, je avtor pri materialnem potencialu navedel pomanjkanje lastnih prostorov okoljskih NVO in presenetljivo dostopnost novejših komunikacijskih sredstev. Kar tri četrtine okoljskih NVO je že tedaj premoglo računalnik in med njimi tudi četrtina elektronsko pošto ter dostop do interneta. Lukšič dodaja, da je za delovanje okoljskega mreženja ter medsebojnega povezovanja NVO na posameznih projektih ta predpostavka (oziroma že kar dejstvo) zelo pomembna ter jo je treba še naprej krepiti (Lukšič, 1998, str. 7).

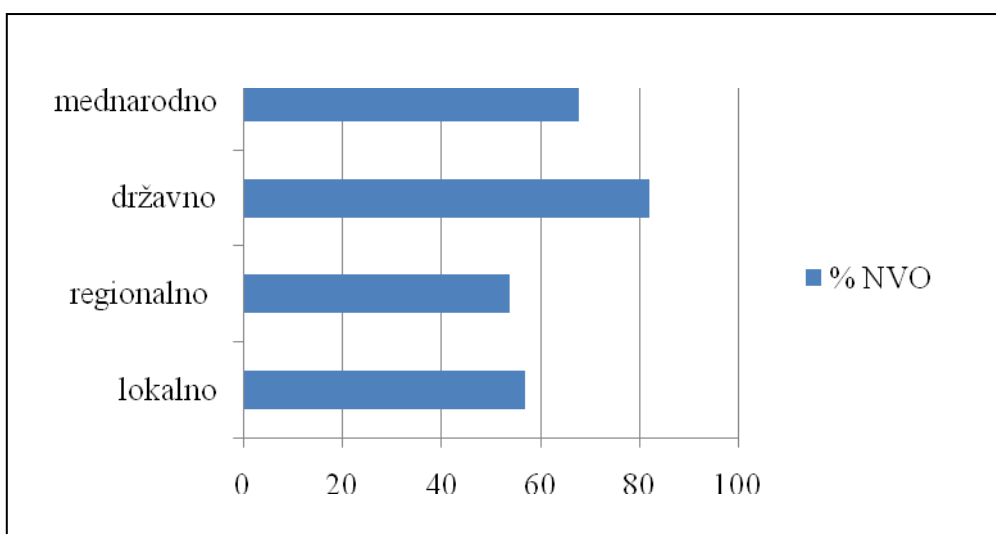
Za delovanje okoljskih NVO je opremljenost z informacijsko tehnologijo izrednega pomena, saj jim omogoča boljše delovanje, večji dostop do aktualnih informacij o mednarodnih in nacionalnih projektih oziroma informacij o novih možnostih za financiranje, mreženje s sorodnimi NVO na lokalni, državni ter mednarodni ravni, sprejem informacij in njihov prenos širši družbi, komunikacijo med člani in donatorji finančnih sredstev, lažjo predstavitev potencialnim novim članom, boljšo prepoznavnost itd.

K dobri opremljenosti nevladnih organizacij z informacijsko tehnologijo je prav gotovo prispevala Evropska unija z Evropskim socialnim skladom za razvoj človeških virov, s katerim se financirajo razne izobraževalne delavnice, kot npr. vzdrževanje spletnih strani.

7.6. DELOVANJE IN DEJAVNOSTI OKOLJSKIH NEVLADNIH ORGANIZACIJ

Pri anketnem vprašanju, ki se je nanašalo na območje delovanja posamezne okoljske NVO, je največ omenjenih organizacij (kar 23, tj. 82 %) navedlo, da delujejo na državni ravni; na mednarodni ravni jih deluje 19 (68 %), na lokalni 16 (57 %), najmanj, tj. 15 (54 %), pa jih deluje na regionalni ravni. Pri tem vprašanju je bilo možnih več odgovorov. 10 NVO je navedlo, da delujejo na vseh štirih ravneh.

Slika 9: Usmerjenost delovanja slovenskih okoljskih NVO.

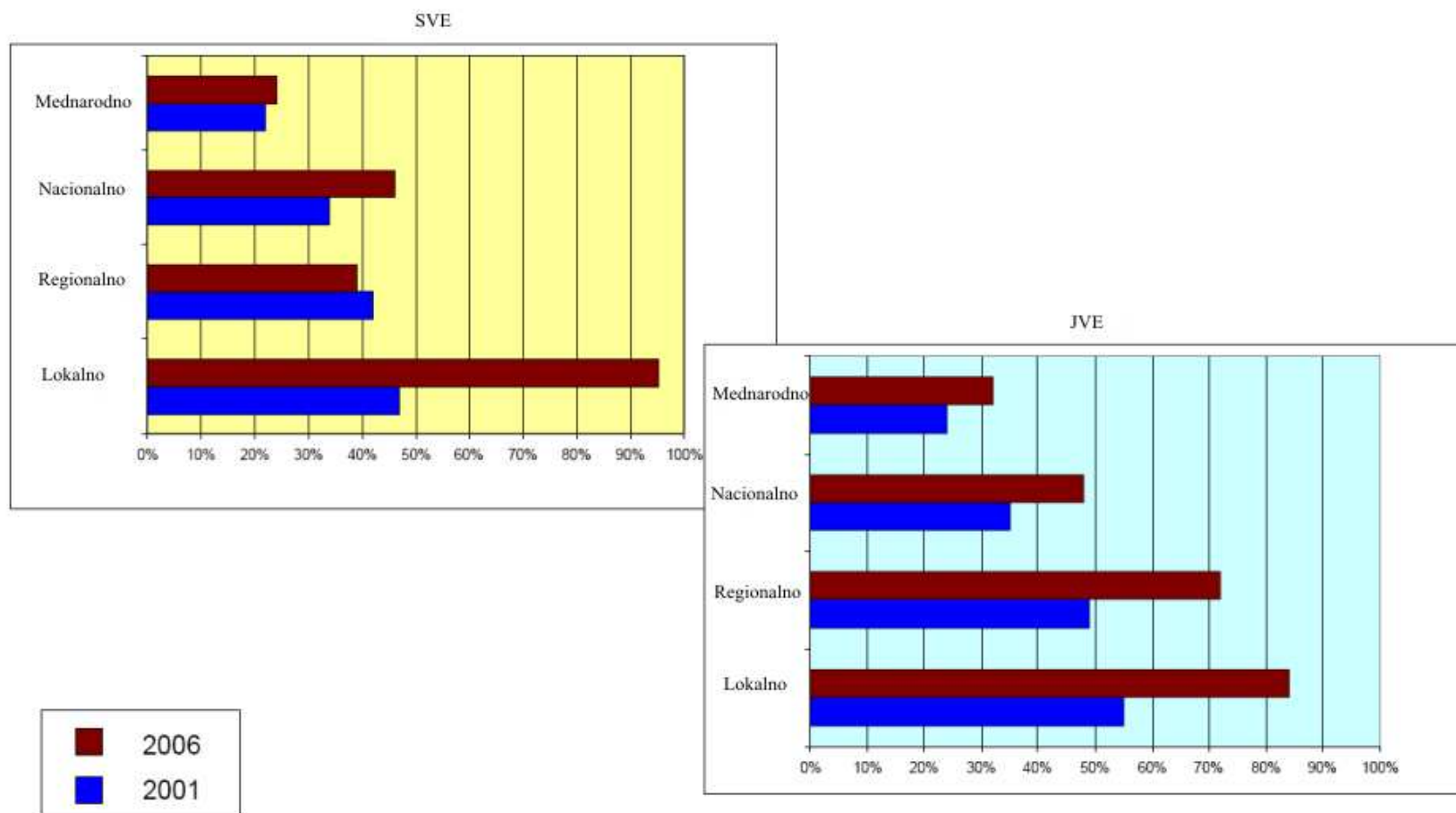

Vir: Anketiranje okoljskih NVO, april–maj 2009

V raziskavi MIT-a so pridobili podatke, da večina organizacij (91 %) deluje na lokalni ravni, velik delež med njimi (79 %) pa je usmerjenih tudi na državno raven. Manj organizacij (43 %) deluje v mednarodnem prostoru, a jih to vseeno uvršča na drugo mesto v regiji Srednje in Vzhodne Evrope, v kateri je povprečen delež okoljskih NVO, ki delujejo na mednarodnem nivoju, 24%. V odgovorih ankete je isti delež znašal 68 %, kar je precej nad vsemi rezultati MIT-a. Regionalno povprečje za lokalno raven je bilo 95 %, kar je malo več od slovenskega povprečja (91 %), ugotovljenega v raziskavi MIT-a, in bistveno več od rezultatov ankete, v kateri se je za to področje opredelilo le 57 % okoljskih NVO. Poleg mednarodne ravni, ki je v Sloveniji višja od regionalnih podatkov MIT-a, deluje v Sloveniji na državni ravni tudi več NVO (79 %) kakor v regiji Srednje in Vzhodne Evrope (60 %) (Carmin et al., 2008, str. 31). Še več se jih je za državno raven opredelilo v anketi Delovanje okoljskih NVO v Sloveniji, in sicer kar 82 %.

V državah Jugovzhodne Evrope je še vedno precej visoka raven aktivnosti okoljskih NVO na mednarodnem nivoju. Povečuje pa se usmerjenost NVO Jugovzhodne Evrope k delovanju na lokalnem nivoju (Atkinson et al., 2007).

Slika 10: Primerjava usmerjenosti delovanja okoljskih NVO v državah Srednje in Vzhodne Evrope (SVE) ter Jugovzhodne Evrope (JVE) za leti 2001 in 2006.

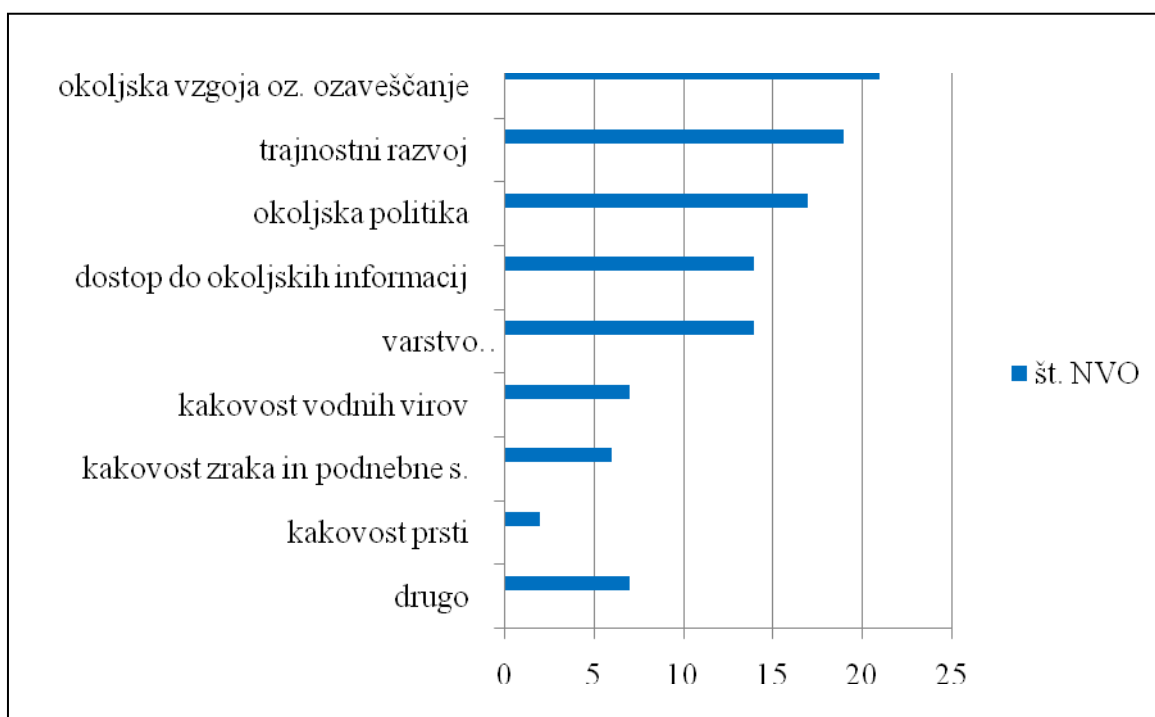

Vir: Atkinson et al., 2007

Slovenske okoljske NVO posvečajo – kakor jih je 21 (75 %) navedlo v našem anketnem vprašalniku – največ svojega časa in sredstev področju okoljske vzgoje oziroma ozaveščanju javnosti. Drugo področje delovanja, ki mu dajejo velik pomen v 19-ih NVO (68 %), je trajnostni razvoj. Sledijo mu okoljska politika (17 NVO oziroma 61 %), dostop do okoljskih informacij (14 NVO, tj. 50 %) in varstvo narave/habitatov oziroma ohranjanje biotske raznovrstnosti (14 NVO, torej 50 %). Malo manj so dejavni na področju kakovosti vodnih virov (7 NVO oziroma 25 %), kakovosti zraka in podnebnih sprememb (6 NVO, tj. 21 %); še najmanj pa se ukvarjajo z vprašanjem kakovosti prsti (2 NVO oziroma 7 %). Pod opcijo drugo so navajali kulturo sobivanja (človek – narava), naravoslovno fotografijo, poljudnoznanstveno literaturo, monitoring izvajanja zakonodaje, kulturo mobilnosti itd.

Slika 11: Področja, ki jim slovenske okoljske NVO namenjajo največ časa in sredstev.

Vir: Anketiranje okoljskih NVO, april–maj 2009

Po podatkih raziskave MIT-a so bile v letu 2007 slovenske okoljske nevladne organizacije najbolj aktivne na področju dostopa do okoljskih informacij (73 %), varovanja narave (67 %) in okoljskega izobraževanja (65 %). Prvi dve področji delovanja sta ostali enako rangirani kot v raziskavi MIT-a iz leta 2001. Okoljsko politiko, ki je bila takrat na tretjem mestu, je izpodrinilo okoljsko izobraževanje, in zato le-ta tudi ni več uvrščena med prvih pet tem, ki jim dajejo slovenske okoljske nevladne organizacije prednost, kar je malce nenavadno. Na četrtem mestu je ohranjanje biotske raznovrstnosti (57 %), sledi trajnostni razvoj (55 %), varovanje habitatov (49 %) in kakovost pitne vode oziroma njena onesnaženost (43 %) (Carmin et al., 2008, str. 29, 31). V celotni regiji Srednje in Vzhodne Evrope je na prvem mestu okoljsko izobraževanje, ki je v Sloveniji šele na tretjem mestu; dostop do okoljskih informacij, ki je pri podatkih za Slovenijo najvišje rangiran, pa se v omenjeni regiji nahaja na tretjem mestu. Ostale teme so uvrščene na enaka mesta, izjema je le sedmo, pri katerem za celotno regijo navajajo, da se 39 % okoljskih NVO ukvarja s področjem participacije

javnosti (Carmin et al., 2008, str. 4). Če se primerjajo podatki raziskave MIT-a in ankete, se slovenske okoljske NVO po novem najbolj ukvarjajo z okoljsko vzgojo in izobraževanjem, tako kot je to značilno za celotno regijo Srednje in Vzhodne Evrope. Trajnostnemu razvoju se daje večji pomen. Pomembno mesto zaseda okoljska politika, ki v raziskavi MIT-a ni bila več aktualna. Dostop do okoljskih informacij in varstvo narave pa po novejših podatkih nista tako visoko uvrščena, kot v raziskavi iz leta 2007.

Med običajne metode dela, ki jih okoljske NVO najpogosteje navajajo in s katerimi želijo doseči cilje, so ozaveščevalni in izobraževalni projekti, svetovanja oziroma predstavitve dobrih storitev, izdelkov in praks, spremljanje raziskav. Številne akcije in aktivnosti se izvajajo tako v naravi kot na ulicah mest. Velik pomen omenjene organizacije pripisujejo sodelovanju z mediji in pripravi tiskovnih konferenc, kjer predstavijo aktualne probleme. Nadalje so dejavne z izdelavo brošur, organizacijo predavanj, pripravo peticij, okroglih miz, informiranjem preko elektronske pošte, spletnih strani ... Ministrstvu za okolje in prostor podajajo predloge ukrepov in novih politik, sodelujejo z njim, spremljajo politike, lobirajo in vplivajo na »odločevalce«.

Večina (20 oziroma 71 %) okoljskih NVO je v preteklem letu dosegla zastavljene cilje. 8 (29 %) pa jih trdi, da jim to ni uspelo. Od teh osmih tri NVO pravijo, da so le delno dosegle zastavljene cilje. Večina jih kot razlog za neuspeh omenja pomanjkanje finančnih virov, kadrov oziroma ljudi, ki bi bili pripravljeni prostovoljno delati in bi imeli dovolj časa, omenjajo pa tudi nepripravljenost lokalnih in državnih organov za sodelovanje s civilno družbo, med drugim predvsem pomanjkanje posluha za sodelovanje. Kot razlog so izpostavili tudi neurejene razmere za delovanje NVO v Sloveniji, in sicer tako zakonske kot finančne.

Podatki v raziskavi MIT-a za leto 2007 navajajo podoben uspeh nevladnih organizacij. Približno dve tretjini (66 %) okoljskih nevladnih organizacij sta zabeležili, da sta dosegli zastavljene cilje in v zadnjih dveh letih prispevali pomemben delež k družbi (67 %). Omenjene slovenske organizacije so poročale, da so največ prispevale na področju varovanja narave in naravnih območij (45 %), prispevale pa so tudi k dvigu nacionalne okoljske ozaveščenosti (38 %), izboljšanju kvalitete okolja (55 %) in povečanju okoljskega znanja (46 %) (Carmin et al., 2008, str. 31).

Okoljske NVO v Sloveniji menijo, da prispevajo oziroma so prispevale k varstvu okolja in trajnostnem razvoju Slovenije z naslednjimi dejanji:

- projekti spreminjanja načel trajnostnega razvoja v način življenja;
- delno so z aktivnostmi preprečili izgradnjo škodljivih objektov (npr. plinski terminali);
- opozarjanjem na probleme, predlaganjem vzorčnih predlogov/projektov;
- dvigovanjem okoljske ozaveščenosti članov in širše javnosti z informiranjem in izobraževanjem o okoljskih problemih preko različnih projektov, seminarjev, izobraževalnih programov, okroglih miz, prireditev, publikacij, z izdajanjem glasil, razstavami, preko medijev in z ozaveščevalnimi akcijami in svetovanjem;
- seminarji za učitelje, naravoslovna predavanja, strokovne ekskurzije, z vzgojo in s projekti na šolah;
- opozorili na pomen in potrebo po finančnem ovrednotenju uslug okolja;
- evidentiranjem škodljivega delovanja;
- boljšim vključevanjem trajnostnega prometa v mestno politiko;

- prizadevanji za uravnotežen, trajnostni razvoj zavarovanih območij ter za sonaravno upravljanje gozdov;
- sodelovanjem pri pripravi zakonov;
- delovanjem za zmanjševanje svetlobnega onesnaževanja;
- informiranjem o pomenu ekološkega kmetijstva, kakovosti pitne vode, samooskrbe, delovana na področju upravljanja z vodami in biotski raznovrstnosti ter informiranjem o pomenu zmanjšanja emisij toplogrednih plinov.

Posebej velja omeniti aktivno vlogo NVO pri pridobivanju novih znanj, spremljanju aktualnih dogodkov in tematik, novih pristopov k reševanju problemov/konfliktov in navsezadnje pri posredovanju teh novih informacij vladnemu sektorju, ki običajno predolgo stagnira na enih in istih principih delovanja, in to brez truda in želje po napredku. Glede na dejstvo, da gospodarstvo pogosto ne želi videti negativnih posledic posegov v okolje in plačevati za nastalo škodo, je treba izpostaviti tudi opozorila NVO o pomenu finančnega ovrednotenja uslug okolja in potrebi po njem, kajti naravnih virov ne bo možno izkoriščati v nedogled in tudi regeneracijske sposobnosti narave so omejene.

Med svoje najvidnejše projekte okoljske NVO uvrščajo predvsem projekte, ki imajo izobraževalni pomen, ozaveščajo prebivalstvo o trajnostnem razvoju ali pa se »borijo« za varstvo okolja/narave oziroma ogroženih živalskih in rastlinskih vrst. Pomembni so še projekti, ki težijo k spreminjanju navad (npr. na področju mobilnosti) in razne peticije, ki opozarjajo na nesmotrne projekte in neučinkovite zakone, ki so v postopku sprejetja. V manjši meri navajajo poglobljene analize, monitoring ...

Med ciljnim skupinami anketiranih okoljskih NVO so predvsem mladi (osnovnošolci, dijaki in študentje) in tudi širša javnost. Omenjene organizacije ciljajo še na »odločevalce«, javne inštitucije, strokovno javnost, lokalne skupnosti. Manj se osredotočajo na podjetja oziroma gospodarstvo ter medije, kar je zanimivo in hkrati predstavlja pomanjkljivost, saj imata ti dve področji velik vpliv na širšo javnost. Predvsem mediji vplivajo na prebivalstvo, njihovo informiranost in dejanja; gospodarstvo s svojo kapitalistično politiko pa na potrošniško obnašanje prebivalstva. Prav gospodarske družbe se dostikrat znajdejo v navzkrižju s trajnostnim razvojem, saj pretirano porabljajo naravne vire in obremenjujejo okolje, s čimer presegajo njegove regenerativne sposobnosti.

V raziskavi MIT-a so se okoljske NVO iz Slovenije opredelile, da je večini organizacij (98 %) ciljna skupina civilna družba in državni organi (81 %). Več kot polovica (52 %) organizacij je izjavila, da so njihove ciljne skupine delovanja tudi gospodarske družbe, kar uvršča Slovenijo na sam vrh v pripadajoči regiji, kjer je povprečje le 25 % (Carmin et al., 2008, str. 4, 31).

Več kot polovica okoljskih nevladnih organizacij je MIT-u poročala, da so povezane v neformalno mreženje (58 %) ali pa sodelujejo v domači krovni organizaciji in uradnih mrežah (53 %). Medtem ko je sodelovanje z državami Srednje in Vhodne Evrope (9 %) in evropskimi mrežami (29 %) ter krovnimi organizacijami vzporedno z regionalnim trendom, ima Slovenija drugi najvišji delež (38 %) povezanosti v formalne mednarodne mreže. 47 % slovenskih okoljskih nevladnih organizacij pripada koalicijam, ki so

sestavljene samo iz okoljskih organizacij, medtem ko jih 29 % pripada koalicijam, sestavljenim iz okoljskih in drugih vrst organizacij (Carmin et al., 2008, str. str 31).

Med pomembne dosežke okoljskih NVO v Sloveniji sodi prav gotovo ustanovitev Okoljskega centra (leta 2007) na Trubarjevi ulici v Ljubljani. Njegov nastanek je omogočilo Ministrstvo za okolje in prostor. Center vzpostavlja okvir za delovanje okoljskih NVO in je hkrati osrednja točka, ki povezuje zainteresirano javnost, omogoča dostop do okoljskih informacij, nudi osnovno infrastrukturo in pomoč novo nastalim okoljskim NVO ter izvaja večje in manjše tematske javne dogodke (Okoljski center, 2009).

Pomemben mejnik, ki je potrdil vlogo in pomen okoljskih NVO, predstavlja marec 2009, ko se je začel obnovljeni postopek presojanja vplivov vetrne elektrarne Volovja reber na okolje. Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS) je s strani Agencije RS za okolje prejelo dopis s pozivom k pregledu dokumentacije primera in podaji pripomb. Na društvu so ob tem poudarili, da gre za pomemben dogodek za uveljavljanje civilne družbe pri nas, saj bo prvič v zgodovini Slovenije kakšni nevladni organizaciji dovoljeno sodelovati v postopku presoje vplivov na okolje. Štiri leta in pol je trajalo, da si je DOPPS na sodišču izboril pravico do obnovitve postopka (Koalicija za Volovjo reber, 2009).

Država bo sedaj bolj podpirala vsebinske povezave nevladnih organizacij – v Sloveniji so že vzpostavljena regijska stičišča, ki jih le-ta tudi finančno podpira. Z vidika okoljskih NVO je to po eni strani tudi prednost, saj je zaželeno, da so slednje geografsko čim bolj razpršene po vsej Sloveniji in da pokrivajo vse regije ter s tem širijo okoljsko zavest tudi v manjše kraje, ki jih ulične akcije okoljevarstvenikov ne dosežejo. Pomembno je, da delujejo tudi na lokalni ravni in približajo svoje dejavnosti bližnji okolici. Najbolj so lahko NVO učinkovite pri najmlajši populaciji, torej v vrtcih in osnovnih šolah. Dosežejo lahko, da se najmlajši že od malega naučijo okoljskega obnašanja in etike, saj starejša populacija, ki ji družba posreduje veliko okoljskih informacij, kljub temu še vedno ni okoljsko ozaveščena ter ne ravna skladno z načeli varovanja okolja. Na državnem nivoju je kljub nezadovoljstvu NVO ob neupoštevanju njihovih pripomb pri izdelavi strateških okoljskih politik potreben korak naprej – še večja angažiranost pri pripravi politik in skupno nastopanje s predlogi pri Ministrstvu za okolje in prostor. Premalokrat se NVO pri varstvu okolja zatečejo k pravni poti, in to ravno zaradi nepoznavanja svojih pravic in možnosti. Navsezadnje pa morajo omenjene organizacije narediti še veliko za prepoznavnost tretjega sektorja. Njihov namen je, da bi jih javnost prepoznala kot pozitivne in strokovne akterje, ki se borijo za našo skupno prihodnost in kvaliteto bivanja.

7.7. OKOLJSKA OZAVEŠČENOST IN SODELOVANJE JAVNOSTI

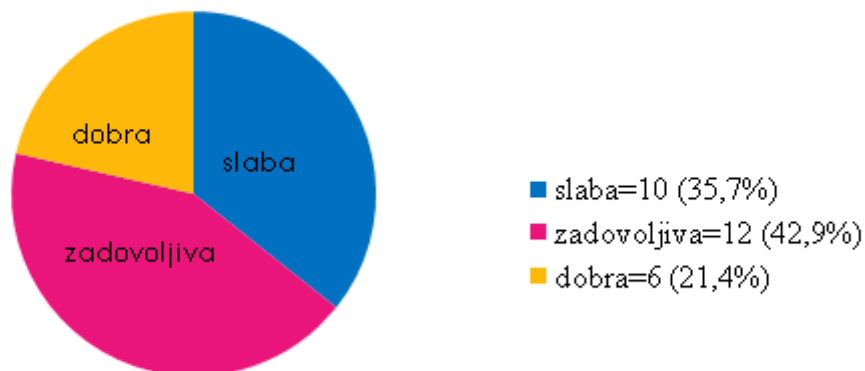
Stanje in trendi evropskih držav na področju trajnostnega razvoja so kljub sprejetju strategij in političnih dogovorov še vedno netrajnostni. Težave nastanejo pri uveljavljanju načel trajnostnega razvoja v praksi. Za dobrobit prihodnjih generacij so vse države sveta, zlasti bolj razvite, dolžne zmanjšati pritiske na okolje. Za doseg tega cilja je ena od ključnih nalog omejevanje ekološkega odtisa vsakega posameznika (Vintar Mally, 2007, str. 205, 251). In ekološki odtis širši javnosti predstavljajo ravno nevladne organizacije, ki civilno družbo pozivajo k zniževanju potrošnje, ozaveščajo o načinih učinkovite rabe energije in surovin itd.

Pri anketnem vprašanju »Kako ste zadovoljni s sodelovanjem javnosti (državljanov) z okoljskimi NVO?« jih večina navaja, da so srednje zadovoljni – 17 NVO (61 %) – ali pa niso zadovoljni – 7 NVO (25 %). Le dve (7 %) sta zelo zadovoljni, prav tako dve pa sta izbrali opcijo drugo, ki je ni mogoče uvrstiti med omenjene skupine. Po mnenju ene od dveh NVO, ki sta pod opcijo drugo dodali komentar, so le-te v Sloveniji »podhranjene« in težko igrajo pomembno vlogo proti kapitalu.

Slovenske okoljske NVO menijo, da se javnost oziroma državljani ne angažirajo dovolj v primerih negativnega posega v okolje – 18 NVO (64 %) – ter da se angažirajo povečini samo takrat, ko je okoljski problem na »njihovem dvorišču«. Le tri NVO so pozitivno odgovorile in so mnenja, da se prebivalstvo dovolj angažira. Ostali menijo, da se javnost srednje angažira oziroma da se nekateri vsaj trudijo z osnovnimi ukrepi (ločevanje odpadkov, varčevanje z energijo ...). Omenjene organizacije so tudi mnenja, da je za pomanjkljivo sodelovanje na tem področju soodgovorna država, ki ne nudi ustreznih pogojev za uspešno sodelovanje javnosti. Slednja bi se morala za učinkovito delovanje bolj povezati.

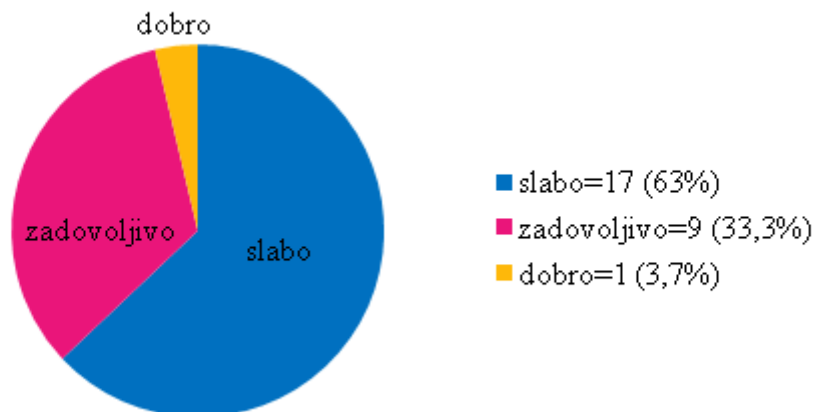
Pri anketnem vprašanju okoljskim NVO glede njihovega mnenja o okoljski ozaveščenosti državljanov Slovenije jih kar tretjina meni, da je ta slaba, skoraj polovica pa jih je mnenja, da je okoljska ozaveščenost zadovoljiva (42,9 %), in le šest (21,4 %) jih trdi, da je dobra. Nobena NVO se ni opredelila za izbiro zelo dobra, ki je tudi bila med možnimi odgovori. Glede na prejete odgovore bi lahko zaključili, da je večina omenjenih organizacij mnenja, da okoljska ozaveščenost državljanov Slovenije ni ravno na najboljši ravni, lahko bi celo rekli, da se bolj nagiba v negativno smer oziroma da je pomanjkljiva.

Slika 12: Odgovori na vprašanje »Kakšna je po vašem mnenju okoljska ozaveščenost državljanov Slovenije?«.

Vir: Anketiranje okoljskih NVO, april–maj 2009

Slika 13: Odgovori na vprašanje »Kakšno je po vašem mnenju okoljsko ravnanje oziroma obnašanje državljanov Slovenije?«.

Vir: Anketiranje okoljskih NVO, april–maj 2009

Na anketno vprašanje »Kakšno je po vašem mnenju okoljsko ravnanje oziroma obnašanje državljanov Slovenije?« je več kot polovica NVO (63 %) odgovorila, da je le-to slabo, 33 % jih meni, da je zadovoljivo, in le ena je mnenja, da je dobro. Nobena v anketi sodelujoča NVO ni bila mnenja, da je okoljsko ravnanje oziroma obnašanje državljanov Slovenije zelo dobro. Pri tem vprašanju ena organizacija ni podala svojega odgovora.

Pri primerjavi predhodnih dveh anketnih vprašanj – o okoljski ozaveščenosti javnosti in okoljskem ravnanju – je v odgovorih nanju opaziti kar velik razkorak med ocenjevanjem ozaveščenosti in ravnanja. Tretjina slovenskih okoljskih NVO meni, da je okoljska ozaveščenost slaba, in nadalje sta kar dve tretjini mnenja, da je njihovo okoljsko ravnanje še slabše. Skratka, le ena NVO je ocenila okoljsko ravnanje državljanov Slovenije kot dobro in prav nobena se ni odločila za izbiro zelo dobro, kar je zelo slabo. Kljub vedno večjemu trudu NVO, države in ostalih subjektov pri ozaveščanju pomena varstva narave in kljub trudu za trajnostni razvoj še vedno ostaja samo pri besedah in se ne preide k dejanjem.

Objektivno sodelovanje javnosti pri sklepanju kompromisov med ekonomskimi, socialnimi ter okoljskimi cilji zagotavlja okoljsko ozaveščenost javnosti in možnost dostopa do okoljskih informacij. Javnost je dokaj dobro okoljsko ozaveščena, vendar je težava njena odzivnost oziroma reakcija v smeri prenosa znanja k dejanjem. Prebivalstvo mora čutiti osebno odgovornost in spremeniti svoje življenjske vzorce, da bo tako prispevalo k zmanjšanju obremenjenosti okolja. Dojemanje ekoloških problemov je pogojeno s socialnogeografskimi dejavniki, kot sta na primer izobrazba in ekonomska moč, zato je nujen dvig splošne ravni izobrazbe, saj prav s strani višje izobraženega prebivalstva prihaja največ pobud za reševanje problemov in ekoloških izboljšav. V Sloveniji je velik razkorak med ekološko ozaveščenostjo prebivalstva in dejanskim okoljskim obnašanjem. Zato je treba javnosti omogočiti dostop do objektivnih informacij in jo vključiti v odločanje o posegih v okolje, saj bo na ta način tudi sama začela spreminjati vzorce svojih navad, ki negativno vplivajo na okolje (Špes, 2008, str. 60).

V Nacionalnem programu varstva okolja je zapisano, da je za uspešno izvajanje trajnostnega razvoja ključno sodelovanje javnosti. Uravnoveženost ekonomskih, socialnih in okoljskih ciljev zahteva družbeni konsenz oziroma participacijo prebivalcev. Vključevanje različnih interesnih skupin pri pripravi razvojnih strateških dokumentov od priprave do izvedbe je zagotovilo za njihovo uresničitev. Z zgodnjim vključevanjem javnosti pri pripravi dokumentov so zadovoljene potrebe širšega števila ljudi, ustvarja se pripadnost, zmanjša se možnost konfliktov in večja pobuda za udejanjenje načrtov. NVO ne morejo nadomestiti sodelovanja javnosti v celoti, a vendar so del organizirane oblike javnosti in pomembni akterji, ki lahko prispevajo znaten delež k pripravi, izvajanju in vrednotenju strateških zakonov ter dokumentov, ki bodo s sodelovanjem lažje uresničljivi (ReNPVO, 2005, str. 64).

Poleg že omenjenega sodelovanje nevladnih organizacij zagotavlja naslednje (ReNPVO, 2005, str. 64):

- v sam proces priprave strateških dokumentov so vključena znanja in izkušnje okoljskih NVO;
- v proces so vključene tudi marginalne skupine, ki drugače nimajo formalnih možnosti za sodelovanje;
- s sodelovanjem se večja medsebojno zaupanje med različnimi sektorji, tako pri načrtovanju kot kasnejši realizaciji;
- strateški dokumenti so odraz vzajemne koristi različnih udeležencev (načelo zmagam – zmagaš);
- NVO, ki so sodelovale pri pripravi, se identificirajo z dokumentom, večja se občutek pripadnosti in možnost za uspešno implementacijo;
- prioritetni izzivi so deležni politične razprave;

- med partnerji za izvajanje ukrepov strateškega dokumenta se oblikuje precej jasna delitev odgovornosti;
- sledi solidarnost, kohezija, kar poveča učinkovitost ter zmanjša ali minimizira tveganje raznih interesnih konfliktov, ki bi zavirali razvoj.

Eden od primerov ozaveščanja javnosti je kampanja The Big Ask (Velika zahteva), ki jo je v Sloveniji v letih 2008 in 2009 izvajal Focus – društvo za sonaravni razvoj. Big Ask je vseevropska kampanja organizacije Friends of the Earth Europe, ki države članice EU poziva, da se z zakonom obvežejo k letnim zmanjševanjem emisij toplogrednih plinov. Skozi kampanjo je društvo želelo dvigniti raven ozaveščenosti javnosti in ji predstaviti preproste načine za zmanjšanje njihovega vpliva na podnebje (Focus društvo ..., 2009).

Slika 14: Letak društva Focus, ki poziva k letnemu zmanjševanju evropskih emisij.

Vir: Focus, 2009

Ponovno se v literaturi omenja in izpostavlja okoljska etika oziroma ekološka zavest. V krizi odnosa človeka do narave in napačnega razumevanja napredka ter razvoja je le-ta nujno potrebna in dobiva vse vidnejšo vlogo ob vedno bolj žgočih okoljskih problemih in ravnanju ljudi do okolja ter narave. Brez te vrednostne reforme bo nemogoče uresničiti cilje trajnostnega razvoja in narediti prehod k ekološko trajnostni družbi. Strukturne okoljske spremembe v družbi se ne bodo zgodile, če bodo le posamezniki in manjše skupine spremenile svoje okoljske vrednote. Za napredek je potrebna širša družba oziroma celotno človeštvo (Kirn, 2004, str. 157, 158).

7.8. SODELOVANJE MED DRŽAVO IN OKOLJSKIMI NEVLADNIMI ORGANIZACIJAMI

Pri anketnem vprašanju »Kakšen se vam zdi odnos države do okoljskih NVO?« je bilo samo šest anketiranih NVO (21 %) mnenja, da je le-ta pozitiven; da je negativen, jih misli 8 (29 %). Ostalih 14 pa se jih ni izrecno opredelilo za pozitiven ali negativen odnos, ampak so izražale mnenja, da je država ravnodušna do njih, da jim predstavljajo »nujno zlo«, da jih premalo podpirajo ter da bi bil lahko odnos veliko boljši. Navajajo tudi, da se država šele v zadnjem času odziva na njihovo delo ter da imajo pri različnih ministrstvih različne izkušnje. V primeru, da slednjim njihovo delo koristi, je odnos pozitiven.

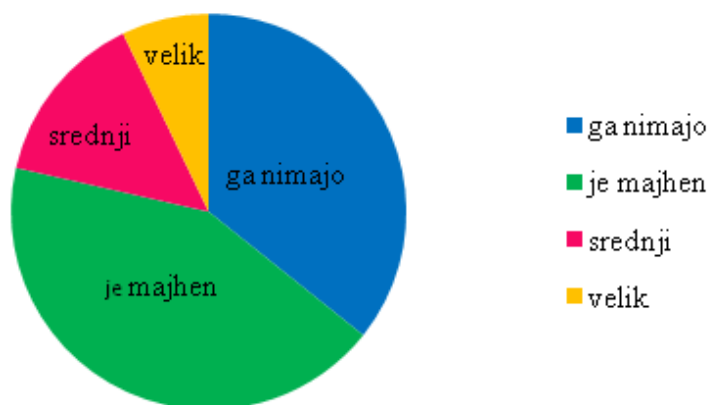
Večina anketiranih ni zadovoljnih s sodelovanjem države z okoljskimi NVO. Menijo, da slednja doslej ni pokazala dovolj politične volje za sodelovanje in predvsem ni pripravljena poslušati mnenja javnosti. Nekatere organizacije navajajo, da sodelovanja ne zaznavajo; premalo se upošteva stroko, vse je preveč formalistično. Ignorirajo jih finančno, pa tudi njihovih argumentiranih pripomb ne sprejemajo. NVO tako menijo, da se težko vključujejo in sodelujejo pri oblikovanju okoljske politike. Dejstvo je, da bi bilo lahko več sodelovanja. Tiste NVO, ki so pritrdele, da z državo sodelujejo v obliki posvetovanja, so mnenja, da je vprašljivo, koliko potem dejansko upoštevejajo njihova mnenja, in da država raje ne dreza v teme, ki si jih lastijo razni lobiji, kot npr. kmetijski, farmacevtski, smetarski ... Država da premajhen delež pri sofinanciranju projektov, za katere NVO vložijo veliko truda in angažiranosti, prav tako pa omenjene organizacije dobijo premalo finančne podpore oziroma kakršnega koli odziva. Navajajo nemogoč postopek za pridobitev statusa v javnem interesu.

8 NVO (29 %) se je izrecno opredelilo, da v njihovem primeru ne prihaja do sodelovanja z državo. 20 (71 %) pa jih z njo sodeluje, nekatere več, druge manj. Nekatere le v obliki medsebojnega informiranja, vendar povečini samo iz smeri od nevladnih organizacij proti vladi. Nevladne organizacije in vlada sodelujejo še v obliki prejemanja publikacij s strani slednje, pri raznih projektih, tudi s subvencioniranjem, sponzoriranjem, organizacijo simpozijev, proslav, sodelovanjem v odborih. NVO navajajo tudi sodelovanje pri pripravah zakonov in celo upoštevanje njihovih predlogov. Omenjene organizacije pošiljajo pripombe na predloge novih predpisov, pri čemer jih država obvešča – po njihovem mnenju ne dobro – o sprejetih oziroma zavrnjenih predlogih ter mnenjih. Še en korak naprej so NVO s pogodbenim delom za opravljanje strokovnih nalog in izobraževanjem javnih uslužbencev. S strani Občine Ljubljana in MOP-a je bil ustanovljen regijski okoljski center, kjer se med NVO in vladnimi organi odvijajo razne diskusije o aktualnih okoljskih temah.

Glede svojega vpliva na sprejemanje okoljskih odločitev na občinski ravni NVO menijo, da je le-ta majhen ali pa ga ni. 10 se jih je opredelilo, da ga nimajo, in 12, da je majhen, kar skupaj predstavlja že 79 % vseh NVO. Preostale štiri menijo, da je njihov vpliv srednji, in le dve trdita, da imata velik vpliv na sprejemanje okoljskih odločitev na občinski ravni. Pri vplivanju na sprejemanje odločitev na nacionalni ravni so se NVO opredelile bolj pozitivno, in sicer jih devet meni, da ga nimajo, in devet, da je majhen, kar je skupaj 64 % in je v primerjavi z odgovori o vplivanju na občinski ravni boljši rezultat. NVO, ki so pri prejšnjem vprašanju menile, da nimajo vpliva, so se pri odgovorih na nacionalnem nivoju opredelile, da je le-ta srednji, in takega mnenja jih je

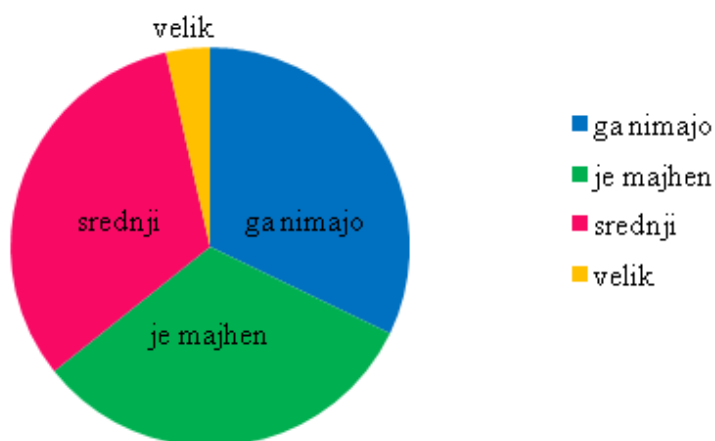
bilo devet. Le ena NVO je svoj vpliv na sprejemanje okoljskih odločitev na nacionalni ravni ocenila kot velik.

Slika 15: Odgovori na vprašanje »Ali menite, da imate vpliv na sprejemanje okoljskih odločitev na občinski ravni?«.

Vir: Anketiranje okoljskih NVO, april–maj 2009

Slika 16: Odgovori na vprašanje »Ali menite, da imate vpliv na sprejemanje okoljskih odločitev na nacionalni ravni?«.

Vir: Anketiranje okoljskih NVO, april–maj 2009

O svojem vplivu na oblikovanje okoljske politike in zakonodaje imajo NVO zelo deljena mnenja. Konkretno so se med DA in NE opredelile tako, da jih je osem bilo mnenja, da imajo vpliv, in devet, da ga nimajo. Ostalih enajst se jih je težje izrecno odločilo za eno od zgornjih možnosti. Njihova mnenja so bila, da je njihov vpliv manjši, srednji, minimalen, zelo omejen ali pa ga dosežejo z velikimi pritiski na oblast ter z opozarjanjem (ob neupoštevanju) pri mednarodni javnosti. Od njih prihajajo zlasti pripombe glede informiranja s strani države, ki naj bi bilo premalo transparentno. Poleg že omenjenega pa je težava tudi v tem, da NVO ne dobijo povratnih informacij o upoštevanju njihovih pripomb. Nekatere anketirane okoljske NVO pa pravijo, da se v to področje preprosto ne spuščajo.

7.9. OVIRE PRI DELOVANJU OKOLJSKIH NEVLADNIH ORGANIZACIJ V SLOVENIJI

Med zunanjimi dejavniki, ki po anketnih navedbah okoljskih NVO ovirajo njihovo delovanje, zaseda prvo mesto prav financiranje. Le-to je eno bistvenih težav, ki ovirajo razvoj nevladnega, neprofitnega sektorja. Največ nevladnih organizacij navaja pomanjkljivosti sistema financiranja pri projektih, neredna izplačila vladnih institucij in zato nujnost zalaganja lastnih sredstev za projekte, pomanjkanje rednih in zadostnih virov financiranja ter odsotnost systemske podpore. S financiranjem je potemtakem omejeno zaposlovanje in tudi pomanjkanje ustreznega kadra. Delovanje NVO v Sloveniji je lahko bolj uspešno le tam, kjer imajo redno zaposlene sodelavce in možnost za izvajanje projektov. Slednje pa je mogoče izvesti le ob podpori države oziroma lokalnih skupnosti. Potrebna je orientiranost v preventivno delo, vzgojo in ozaveščanje, ne pa v odpravljanje posledic. Po mnenju NVO so država in občine nepripravljene sprejeti civilno iniciativo kot resnega sogovornika, premalo se upošteva tudi stroko. Vladni strani očitajo ignoranco, neznanje lokalnih ter državnih voditeljev oziroma nepoznavanje razmer. NVO omenjajo tudi odsotnost pomoči vladnih uslužbencev. Med drugim se kaže pomanjkanje vpliva pri oblikovanju politik, s strani javnosti pa inertnost, nezainteresiranost in tudi negativen odziv ljudi. Sledijo še interesi kapitala. Država premalo – na aktiven način – vključuje javnost v odločanje. Po drugi strani je tudi premalo pripravljenosti NVO za medsebojno sodelovanje, in sicer zaradi konkurence za državna finančna sredstva.

Notranji dejavniki, ki predstavljajo oviro za delovanje NVO, so predvsem kadrovske narave. Ker slednje nimajo zadosti finančnih virov, si ne morejo privoščiti redno zaposlenih delavcev, zato je v mnogih NVO slaba kadrovska zasedba, občasni aktivisti pa nimajo časa za resne in zelo zahtevne projekte. Težko je pridobiti podporo s strani stroke, saj je le-ta prezaposlena s svojim delom. Med raznimi prostovoljci pa je premalo zanesenjakov, ki bi bili pripravljeni na dolgotrajno delo, ker morajo zaradi tovrstnega neplačanega dela pridobiti finančne vire iz drugih dejavnosti, zato je razumljivo, da je čas, ki ga lahko namenijo prostovoljstvu oziroma NVO, omejen. V Sloveniji je še neurejen oziroma zelo pomanjkljiv status prostovoljcev in tudi to je razlog, zakaj omenjenim organizacijam primanjkuje prostovoljcev. Ker projektno delo ne omogoča dolgoročnega načrtovanja, je težje nekoga zaposliti za daljši čas – ni namreč stalnih finančnih virov. Velik pomen NVO pripisujejo neodvisnosti, ki pa jo je izredno težko doseči in je v veliki meri vezana na finančno neodvisnost. Navajajo tudi pomanjkanje materialnih virov ter kapacitet za svoje delovanje. Med osebnimi dejavniki zaposlenih v NVO navajajo izgubo motivacije, pasivnost, obup ipd., Le-ti so po navadi posledica zunanjih dejavnikov in vodijo v apatičnost članov.

7.10. OBSEG IN VIRI FINANCIRANJA OKOLJSKIH NEVLADNIH ORGANIZACIJ V SLOVENIJI

Z anketo pridobljeni podatki o virih in strukturi financiranja (Preglednica 1) NVO v Sloveniji kažejo, da največ omenjenih organizacij (kar osem) dobi finančna sredstva od plačil za storitev (prihodki iz neprofitne dejavnosti, članarine ...). Šest jih dobi največ prihodkov iz dotacij in subvencij države (prihodki od države, občin in javnih skladov). Pri petih NVO prevladujejo sredstva iz donacij (podjetij, posameznikov in ustanov, sorodnih organizacij, zapuščin) in tri pa največji finančni vložek dobivajo iz drugih finančnih virov. Če primerjamo povprečne deleže financiranja iz omenjenih virov, so na prvem mestu plačila za storitve, na drugo se uvrščajo donacije podjetij, posameznikov in ustanov, sorodnih organizacij, zapuščin, na tretje mesto pa finančna sredstva iz dotacij in subvencij države. Najmanj sredstev izvira iz drugih finančnih virov.

Preglednica 1: Delež financiranja posameznih okoljskih NVO iz različnih virov (v %).

NVO*	plačila za storitve (prihodki iz neprofitne dejavnosti, članarine ...)	dotacije in subvencije države (prihodki od države, občin in javnih skladov)	donacije (podjetij, posameznikov in ustanov, sorodnih organizacij, zapuščin)	drugo
1	90	5	5	0
2	30	40	30	0
3	2	0	15	83
4	0	0	100	0
5	15	80	5	0
6	100	0	0	0
7	0	0	0	100
8	30	65	5	0
9	100	0	0	0
10	20	60	10	10
11	10	50	30	10
12	60	40	0	0
13	80	15	5	0
14	18	8	64	10
15	60	40	0	0
16	0	100	0	0
17	0	0	100	0
18	20	0	80	0
19	0	0	100	0
20	80	10	5	5
21	0	0	0	100
22	68	18	4	10

*Šest okoljskih NVO pri tem vprašanju ni podalo odgovora.

Vir: Anketiranje okoljskih NVO, april-maj 2009

Po raziskavi MIT-a leta 2007 so bili v Sloveniji med primarnimi viri financiranja na prvem mestu članarina in individualni prostovoljni prispevki (33 %), na drugem so bili dohodki s strani lastne države (29 %) in na tretjem prispevki gospodarskih družb (17 %). Prvi dve mesti sta ostali nespremenjeni v primerjavi z raziskavo, izvedeno v letu 2001, medtem ko je v poročilu iz leta 2007 financiranje s strani gospodarskih družb na tretjem mestu nadomestilo tuje oziroma mednarodne dohodke. Povzetek financiranja okoljskih nevladnih organizacij v Sloveniji kaže, da se le-te zanašajo na domače vire financiranja (Carmin et al., 2008, str. 30).

V skupni predstavitvi REC-a in MIT-a na Okoljski konferenci v Beogradu leta 2007 so poročali, da so aktivnosti okoljskih nevladnih organizacij povezane z načinom financiranja in naj bi kazale dva trenda (Atkinson et al., 2007):

- Prva skupina so okoljske NVO, ki pridobivajo primarna ali sekundarna finančna sredstva iz EU. Te organizacije imajo največ kapacitet, najvišji nivo prihodkov in osebja ter so angažirane k pravnemu svetovanju, izobraževanju in podpori državi ter civilni družbi. Svoje aktivnosti koncentrirajo v smeri vplivanja na vlado ter politiko, ampak ni čisto jasno, ali delujejo v družbenem, svojem ali evropskem interesu.
- V drugo skupino se uvrščajo okoljske NVO, katerih primarni ali sekundarni finančni vir je članarina. Te organizacije imajo najmanj kapacitet, najnižji nivo prihodkov in osebja ter je zelo verjetno, da imajo člane. Angažirajo se predvsem v direktne akcije z namenom aktiviranja javnosti, zviševanja okoljske zavesti in demokracije. Zdi se, da so bližje javnosti in v glavnem osredotočene na demokracijo ter svojo predstavitev.

Na Spletnih straneh Zavoda Center za informiranje, sodelovanje in razvoj nevladnih organizacij je na kratko opisano stanje nevladnega sektorja v Sloveniji, ki je povzeto po analizi doc. dr. Andreje Črnak - Meglič z naslovom Obseg in viri financiranja nevladnih organizacij (društev in ustanov) v letu 2007. Iz različnih analiz stanja nevladnih organizacij je bil opazen trend rasti njihovega števila v zadnjih nekaj letih in še vedno skromna stopnja zaposlenih v tretjem sektorju, kar je vodilo v majhen prispevek nevladnih organizacij k državnemu BDP-ju. Čeprav je sektor rasel, pa je kumulativa finančnih sredstev za podporo nevladnim organizacijam ostala enaka, pravzaprav se niti malo ni dvigovala ter je relativno gledano celo zaostajala. V analizi je bilo na podlagi merljivih kazalcev obsega tretjega sektorja ugotovljeno, da Slovenija močno zaostaja v primerjavi z drugimi državami, tudi z gospodarsko manj razvitimi. Primerjalna analiza je bila narejena s pomočjo AJPES-a in prejetih poročil društev ter ustanov iz leta 2004 in 2007 ter v nekaterih primerih iz leta 1996. Po mnenju Črnak - Megličeve je na podlagi omenjene analize o obsegu in virih financiranja NVO moč sklepati, da v obdobju med letoma 2004 in 2007 ni prišlo do pozitivnega napredka pri njihovem financiranju oziroma se je zgodilo ravno obratno. Iz raziskave je bilo ugotovljeno, da sta majhen obseg in vloga NVO pri produkciji storitev in javnih dobrin v znatni meri posledica ravno omenjenih slabih finančnih spodbud oziroma subvencij s strani države. Slovenija prispeva za dejavnosti NVO le minimalna sredstva in tako si omenjene organizacije glavnino svojih prihodkov zagotovijo s prodajo storitev ter izdelkov na trgu, s članarinami in raznimi donacijami fundacij, fizičnih ter pravnih oseb (Zavod Center za informiranje ..., 2008).

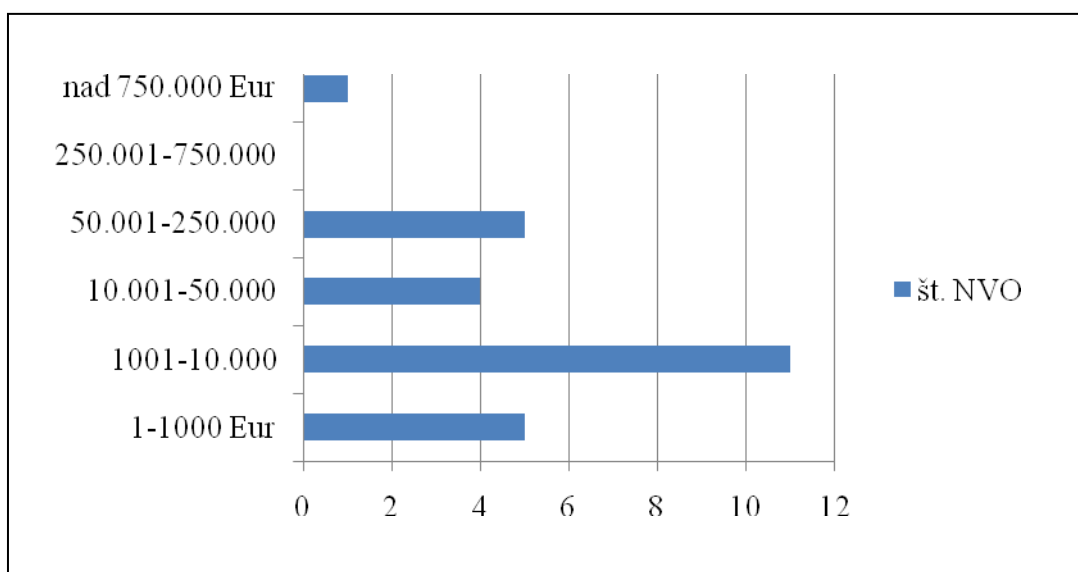
V Sloveniji deluje približno 20.000 nevladnih organizacij. Po besedah odgovornih za NVO pri Ministrstvu za javno upravo je za obdobje šestih let (2008–2013) iz evropskih strukturnih skladov in s strani države omenjenim organizacijam na voljo 13 milijonov evrov. To s finančnega vidika pomeni, da je za vsako nevladno organizacijo na voljo približno 650 evrov za dobo šestih let oziroma da na leto posamezna NVO dobi samo 100 evrov. V prihodnosti s strani omenjenega ministrstva načrtujejo opustitev sedaj uveljavljenega mreženja in podprtje vsebinskih povezav ter regijskih stičišč, ki bodo še pridobila na veljavi z ustanovitvijo pokrajin (Premšak, 2007).

Med države, ki se zavedajo pomena tretjega sektorja, sodi zagotovo Nizozemska in po mnenju večine lahko štejemo njihov nevladni sektor med najbolj razvite. K temu je veliko prispevalo sprejetje dogovora o posebnem sofinanciranju, ki ga država namenja nevladnemu sektorju, poleg že stalnega programa podpore NVO. Ta dogovor na vsake štiri leta ocenijo s finančnega in političnega zornega kota. Kar štiri NVO dobijo 8 % celotnega državnega proračuna, ki je namenjen razvoju (Jutri, 2006, str. 5).

V Memorandumu slovenskih NVO za leto 2009 predlagajo, naj vlada ustanovi sklad za razvoj nevladnih organizacij, ki bo spodbujal razvoj nevladnega sektorja in zagotavljal dopolnilna finančna sredstva za namen sofinanciranja EU-projektov, ki bi jih izvajale NVO. Dejstvo je, da evropski denar ostaja neizkoriščen, ker NVO nimajo dovolj lastnih finančnih sredstev za sofinanciranje projektov, zahteve EU pa so, da morajo posamezen projekt same sofinancirati v višini 15–40 % njegove skupne vrednosti (Forbici et al., 2009, str. 4). NVO državi v memorandumu 2009 predlagajo, da sprejme ukrepe za potrebe poenostavitve črpanja finančnih sredstev iz EU in uvede tehnično pomoč pri izpolnjevanju razpisne dokumentacije ter zagotovi dodatna sredstva za sofinanciranje projektov nevladnih organizacij (Forbici et al., 2009, str. 6).

Letni prihodek okoljskih nevladnih organizacij v Sloveniji se pri največ družstvih giblje med 1001 in 10.000 evri (11 NVO). Nobeno društvo ni označilo, da je brez prihodkov. Pet jih ima prihodke do 1000 evrov in pet med 50.001 in 250.000. Štiri društva dobijo na leto od 10.001 do 50.000 evrov; le eno pa izstopa ter dosega najvišjo vsoto prihodkov – kar 750.000 evrov na leto. Pri tem vprašanju dve NVO nista podali odgovora.

Slika 17: Višina letnih prihodkov slovenskih okoljskih NVO v evrih.

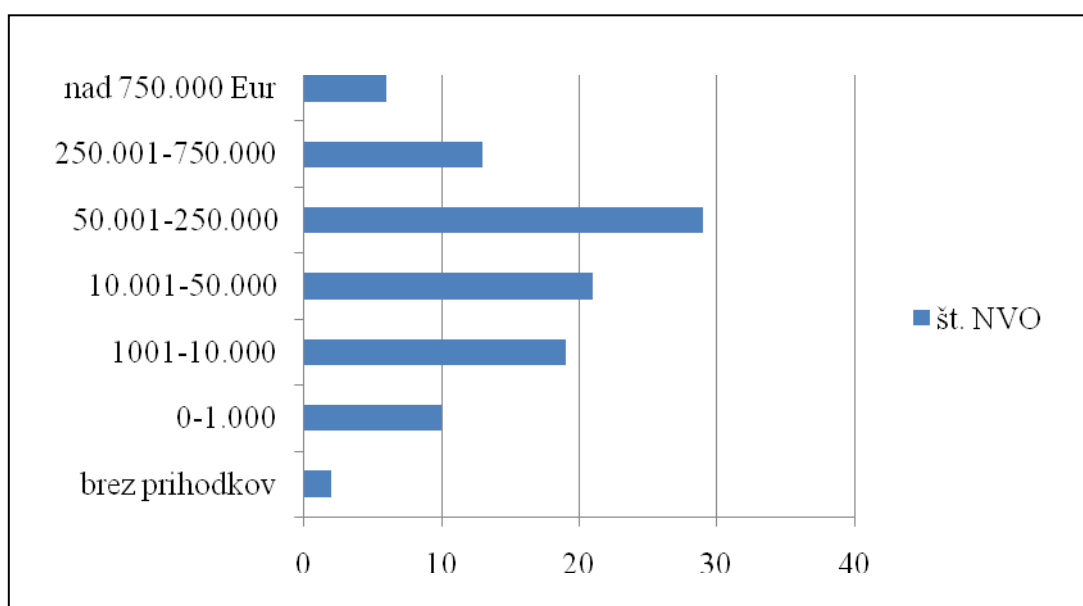

*Dve okoljski NVO pri tem vprašanju nista podali odgovora.

Vir: Anketiranje okoljskih NVO, april-maj 2009

Podatki, pridobljeni v raziskavi MIT-a v letu 2007, kažejo na bolj optimističen scenarij o dohodkih okoljskih NVO v Sloveniji. Po njihovih podatkih je imelo 12 % omenjenih organizacij v Sloveniji nič ali manj kot 1000 evrov dohodkov, 52 % jih je imelo 50.000 evrov dohodka ali manj, kar 48 % organizacij je imelo nad 50.000 evrov dohodkov, in prav ta podatek je uvrščal slovenske okoljske nevladne organizacije med tiste z najvišjimi prihodki v regiji Srednje in Vzhodne Evrope (Carmin et al., 2008, str. 30).

Slika 18: Podatki iz raziskave MIT-a (2007) o letnih prihodkih slovenskih okoljskih NVO v evrih.

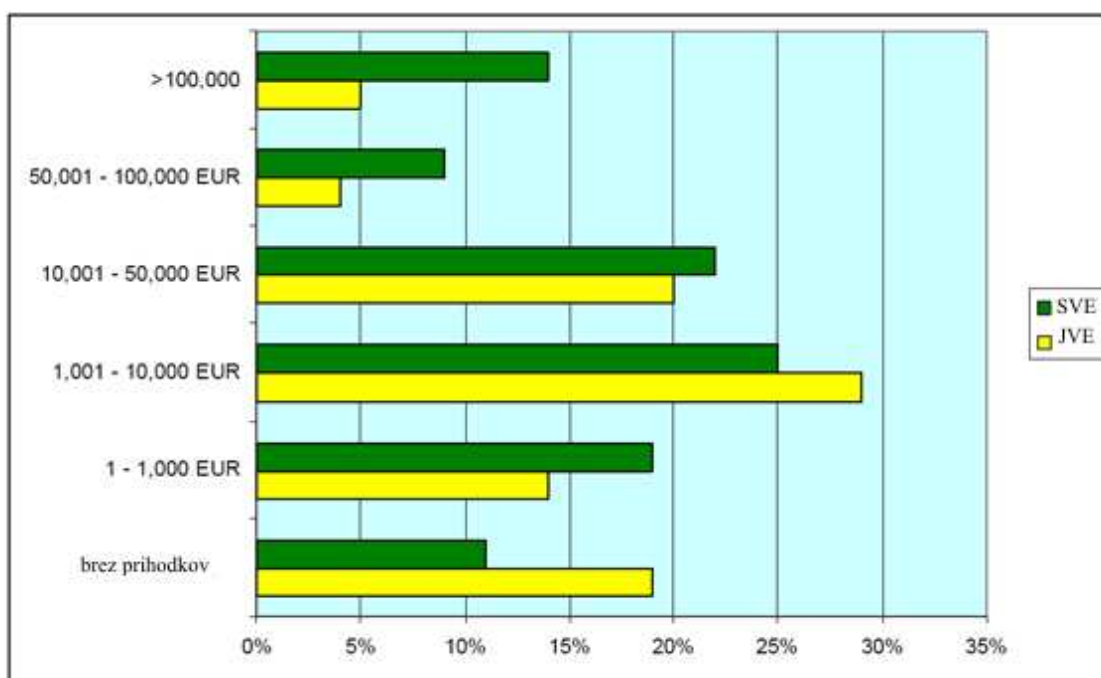

Vir: Carmin et al., 2008, str. 29

Po podatkih REC so med primarnimi viri financiranja okoljskih NVO v državah Srednje in Vzhodne Evrope (CEE) državne dotacije (33 %), članarine in prispevki (22 %) ter sredstva EU (18 %). V državah Jugovzhodne Evrope (SEE) pa prevladujejo tuje dotacije mednarodnih fundacij (23 %), sledijo jim državne (15 %) in tuje dotacije mednarodnih vlad. Torej so okoljske NVO v Jugovzhodni regiji finančno mnogo bolj odvisne od tujega financiranja, kot pa okoljske NVO iz držav Srednje in Vzhodne Evrope, kjer pridobijo veliko sredstev iz domačih virov (Atkinson et al., 2007).

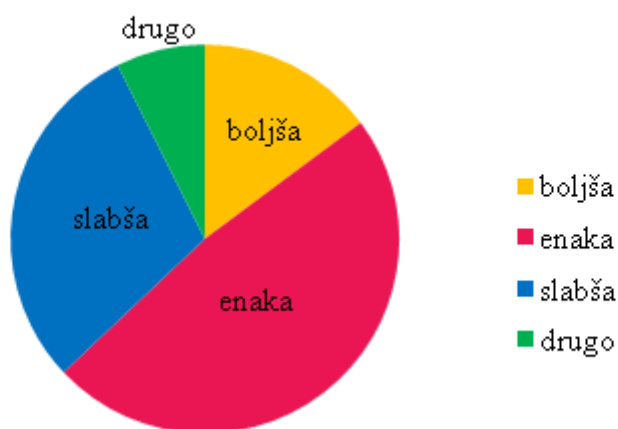
Slika 19: Prihodki okoljskih NVO v državah Srednje in Vzhodne Evrope (SVE) ter Jugovzhodne Evrope (JVE) v letu 2006.

Vir: Atkinson et al., 2007.

Pri vprašanju o finančni stabilnosti NVO v primerjavi s preteklimi leti kar 13 anketiranih NVO meni, da je le-ta enaka, osem jih je mnenja, da je slabša, in le štiri menijo, da je boljša. Iz teh odgovorov bi lahko sklepali, da NVO v Sloveniji bolj stagnirajo ali pa nazadujejo in je le pri redkih viden napredek v finančnem smislu. Materialni pogoji za njihovo delovanje se zelo počasi izboljšujejo, z njimi pa je pogojeno delo omenjenih organizacij.

Slika 20: Odgovori na vprašanje »Menite, da je vaša finančna stabilnost, v primerjavi s preteklimi leti, boljša, enaka, slabša ali drugo?«.

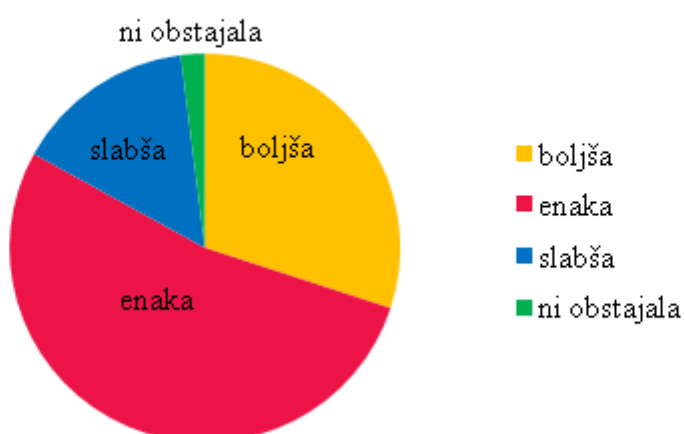

*Ena okoljska NVO pri tem vprašanju ni podala odgovora.

Vir: Anketiranje okoljskih NVO, april–maj 2009

V raziskavi MIT-a leta 2007 je večina okoljskih nevladnih organizacij (53 %) sporočila, da je njihova finančna stabilnost približno enaka kot pred dvema letoma. 30 % se jih je opredelilo, da so finančno bolj, 15 % pa, da so manj stabilne (Carmin et al., 2008, str. 30).

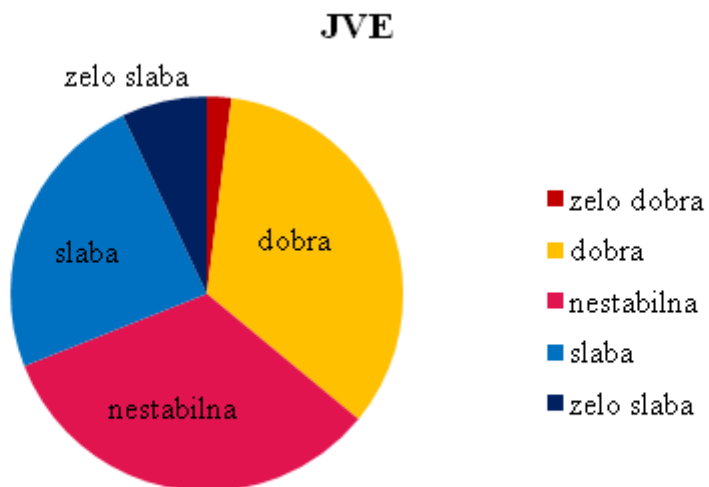
Slika 21: Rezultati raziskave MIT-a o finančni stabilnosti okoljskih NVO v Sloveniji v letu 2007 – v primerjavi z letom 2005.

Vir: Carmin et al., 2008, str. 30

Po podatkih Regionalnega centra za okolje je v okoljskih NVO iz držav Jugovzhodne Evrope finančno stanje zelo slabo, in sicer sta kar dve tretjini omenjenih organizacij finančno nestabilni oziroma zelo »revni«. Približno tretjina jih ima letne prihodke, ki pa so manjši od 1000 evrov (Atkinson et al., 2007).

Slika 22: Ocena finančne stabilnosti okoljskih NVO v državah Jugovzhodne Evrope (JVE) v letu 2006.

Vir: Atkinson et al., 2007

8. PRIMER DOBRE PRAKSE

Ministrstvo za okolje, prostor in energijo se je s podpisom Aarhuske konvencije in sprejetjem Strategije sodelovanja Vlade RS z nevladnimi organizacijami obvezalo, da bo v odločanje o okolju vključilo tudi javnost. V to ga med drugim obvezujeta tudi Zakon o varstvu okolja in 6. akcijski okoljski program Evropske skupnosti. Namen ministrstva je bil, da se na primeru programa sodelovanja in vključevanja javnosti v pripravo NPVO vzpostavi nek model dobre prakse, ki vključuje sodelovanje javnosti oziroma civilne družbe pri pripravi strateških dokumentov omenjenega ministrstva. Sodelovanje je nastalo tudi na podlagi pobud s 3. okoljskega foruma nevladnih organizacij, ki je potekal decembra 2003. Poleg omenjenega pa že sam NPVO izpostavlja NVO kot enega izmed pomembnih akterjev pri varstvu okolja (Ogorelec Wagner, 2004a, str. 2).

Javnost je bila vključena v pripravo NPVO z namenom doseganja naslednjih ciljev (Ogorelec Wagner, 2004a, str. 2):

- zagotoviti transparentnost postopka;
- zagotoviti boljšo informiranost o politiki varstva okolja v Sloveniji in EU;
- doseči boljšo informiranost o vsebinah predloga NPVO;
- pridobiti dodatne argumente, informacije, stališča, ki so doprinesli k bolj kakovostnemu dokumentu;
- zagotoviti večjo podporo za izvajanje NPVO.

Ključna podpora ukrepa za kasnejše učinkovito izvajanje NPVO sta komuniciranje z javnostjo in izobraževanje na področju varstva okolja. Ta ukrepa vodita k participatorni demokraciji in večji možnosti za sodelovanje tako civilne, v smislu vključevanja organizirane laične javnosti kot strokovne javnosti v procesih političnega odločanja. Na ta način bo mogoče uspešno spreminjanje družbenih navad, netrajnostnega življenjskega sloga in sistema vrednot (ReNPVO, 2005, str. 2, 63). V zvezi s tem je treba omogočiti (ReNPVO, 2005, str. 2):

- dostop do okoljskih informacij;
- sodelovanje javnosti pri oblikovanju okoljskih politik;
- obveščanje in ozaveščanje javnosti;
- okoljsko vzgojo.

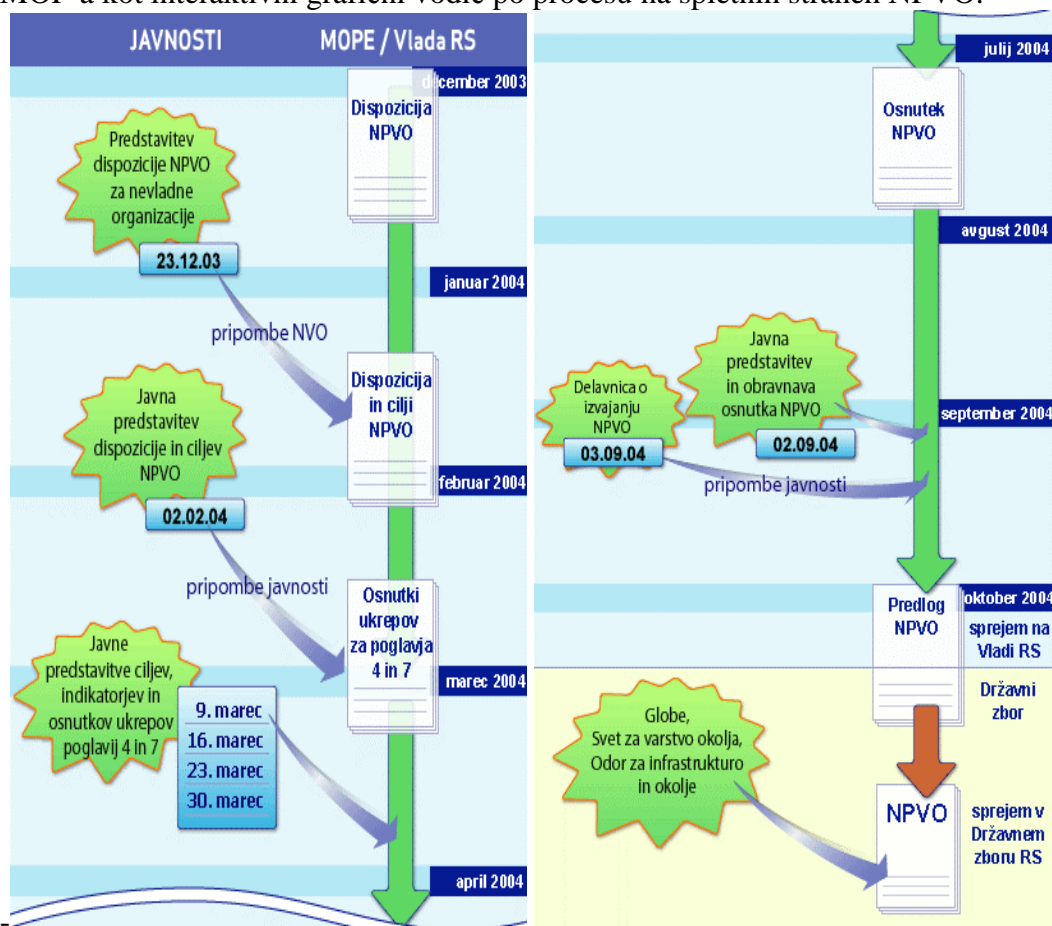
Kot je bilo že omenjeno, je program služil kot pilotni projekt priprave primera dobre prakse. Potemtakem je bila z njim razvita in tudi preizkušena nova metodologija pri vključevanju javnosti v samo pripravo sprejemanja politike varstva okolja v sklopu ministrstva za okolje, prostor in energijo MOPE. Omenjena metodologija je uporabna tudi v drugih resorjih vlade, kakor naj bi bilo načrtovano s sprejetjem Strategije sodelovanja Vlade RS z nevladnimi organizacijami in z obvezo dialoga med vlado in nevladnimi organizacijami. Znotraj ministrstva za okolje, prostor in energijo je bila dosežena višja raven ozaveščenosti odgovornih uslužbencev o samem pomenu sodelovanja javnosti (Ogorelec Wagner, 2004a, str. 3).

Na delavnici z naslovom »Vrednotenje uspešnosti procesa sodelovanja javnosti« septembra 2004 so nevladne organizacije podale svojo kritiko na proces vključevanja NVO pri pripravi NPVO. Po njihovem mnenju so bile pomanjkljivosti pri naslednjem (Ogorelec Wagner, 2004b, str. 5, 6):

- priprava na delavnice;
- časovnem poteku:
  - za kakovosten in obsežen dokument je potreben čas, v procesu pa je bila kakovost zapostavljena zaradi t. i. lovljenja rokov;
  - objektivne danosti: v danem časovnem terminu so bili na ministrstvu za okolje, prostor in energijo in v NVO preobremenjeni z vstopom Slovenije v EU. Javna obravnava je bila v počitniškem času, jeseni pa so potekale volitve;
- postavljene omejitve so bile prilagojene na minimalne predpisane standarde EU;
- ni bilo prepoznavnosti NPVO oziroma samega procesa sprejemanja med širšim prebivalstvom.

S strani Umanotere je bilo izraženo nezadovoljstvo o poteku in vsebini procesa sodelovanja vlade z NVO, ker naj bi bilo premalo časa za usklajevanje (čas počitnic). Po njihovem mnenju so bile delavnice organizirane zgolj zato, da so zadostile formalnim zahtevam oblikovanja in sprejemanja takšnih dokumentov. Predstavljena poglavja so obsegala zgolj nekaj strani in nikakor niso bila kakovostni osnutki, kot se pričakuje pri tako pomembnem dokumentu (Oblak, 2004).

Slika 23: Proces priprave dokumenta NPVO in sodelovanja javnosti, objavljen s strani MOP-a kot interaktivni grafični vodič po procesu na spletnih straneh NPVO.

Vir: MOP, 2009

9. SKLEP

Med prvimi sklepi diplomskega dela je predstavljeno stanje in delovanje okoljskih NVO v Sloveniji, in sicer predvsem tistih, ki so sodelovale v diplomski anketi. Največ jih je bilo ustanovljenih v obdobju 1996–2005. Najpogosteje delujejo v pravnoorganizacijski obliki društva. Podrobnejši pregled njihovih kadrovskih značilnosti je pokazal, da jih ima le tretjina zaposleno osebje. Večina jih izvaja svoje programe s pomočjo prostovoljcev; med zaposlenimi v anketiranih okoljskih NVO imata samo dve zaposlenega po enega geografa, vendar je bila ta stroka v obliki prostovoljcev zastopana kar pri tretjini NVO. Organizacije, kjer nimajo redno zaposlenega osebja, le-tega popolnoma nadomestijo s prostovoljnimi delom in tako poskrbijo za celotno delovanje posameznega društva. Število zaposlenih je eden od pokazateljev razvitosti organizacije. Nevladne organizacije, ki imajo zaposlene, so bolj aktivne, profesionalne, konkurenčne, vendar tudi same omenjajo težavo s financiranjem, saj projektno delo ne zagotavlja dolgoročnih virov dohodka, po drugi strani pa le kontinuiran priliv finančnih sredstev omogoča zaposlovanje. V Sloveniji je delež zaposlenih v nevladnem sektorju več kot petkrat nižji od povprečja v evropskih državah in sodi med najnižje deleže zaposlenih v tretjem sektorju, kar kaže na to, da zaposlitveni potenciali v NVO še zdaleč niso izkoriščeni. V sam vrh držav, ki imajo v neprofitnem sektorju zaposlenih največ aktivnih prebivalcev, sodi Nizozemska, sledi ji Irska, Belgija ... Iz rezultatov anketnega vprašalnika izhaja tudi podatek, da ima večina zaposlenih visoko izobrazbo ali celo več, kar ni presenečenje, saj je s strani višje izobraženega prebivalstva zaslediti več pobud in aktivnosti za reševanje ekoloških problemov.

Financiranje je eden od bistvenih problemov, ki ovirajo razvoj nevladnega, neprofitnega sektorja – z njim je povezano zaposlovanje in tudi pomanjkanje ustreznega kadra. Delovanje NVO v Sloveniji je lahko bolj uspešno le v tam, kjer imajo redno zaposlene sodelavce. Nevladne organizacije se lahko učinkovito zoperstavijo vladi z medsebojnim sodelovanjem, vendar slednjega razdira ravno huda konkurenca za pridobitev omejenih finančnih sredstev. Z anketo pridobljeni podatki o virih in strukturi financiranja okoljskih NVO v Sloveniji v diplomskem delu kažejo, da največ omenjenih organizacij dobi finančna sredstva od plačil za storitve (prihodki iz neprofitne dejavnosti, članarine ...). Polovica okoljskih NVO meni, da je njihova finančna stabilnost v primerjavi s preteklimi leti enaka, tretjina pa je mnenja, da je le-ta slabša. Veliko več sredstev bi lahko nevladni sektor pridobil s primerno zakonodajo na področju dohodnine. Dosedanja dohodninska zakonodaja določa premajhen delež, ki se lahko nameni za donacije prav teh organizacij. S tem povezano pa je tudi število društev, ki delujejo v javnem interesu in jim lahko nakažemo del dohodnine. Nevladne organizacije ne pridejo zlahka do omenjenega statusa, čeprav namenijo veliko časa in truda varovanju skupnega okolja. Pri finančni podpori države velja izpostaviti njeno pobudo za ustanovitev regijskih stičišč, kar je pozitiven korak naprej, saj je zaželeno, da so okoljske NVO geografsko čim bolj razpršene po vsej Sloveniji in da pokrivajo vse regije ter s tem širijo okoljsko zavest tudi v manjše kraje, ki jih ulične akcije okoljevarstvenikov ne dosežejo.

Na začetku delovanja okoljskih NVO v Sloveniji je bilo njihovo delo skoncentrirano na obveščanje in ozaveščanje javnosti o okolju in škodljivih posegih vanj, podajanju smernic za trajnostni razvoj in načinov, kako lahko posameznik pripomore k temu. V današnjem času se aktivne NVO nagibajo k večji profesionalizaciji in podajanju znanja

ter storitev in k večji samostojnosti in neodvisnosti od finančnih sredstev države, kar nekaterim uspeva bolj, drugim manj. Sprva so okoljske NVO skušale na politiko vplivati z raznovrstnimi odmevnimi akcijami na terenu; dandanes pa skušajo vplivati predvsem na sam proces sprejemanja strateških okoljskih dokumentov na vseh ravneh njihovega sprejemanja, kar jim omogoča Aarhuška konvencija, navsezadnje pa so to dosegle tudi z znanjem in strokovnostjo. V primerjavi z vladnimi službami so same bolj aktivne in se nenehno izobražujejo, sledijo aktualnim tematikam doma in v tujini, raziskujejo in iščejo alternativne rešitve za varovanje okolja. Anketirane slovenske okoljske NVO so najbolj usmerjene k delovanju na državni, mednarodni in malo manj na lokalni ravni. A pomembno je, da delujejo tudi na lokalnem nivoju in tako približajo svoje dejavnosti bližnji okolici. Največ svojega časa in sredstev posvečajo področju okoljske vzgoje in ozaveščanja javnosti. Drugo področje delovanja, ki mu dajejo velik pomen, je trajnostni razvoj. Sledi mu okoljska politika, dostop do okoljskih informacij in varstvo narave/habitatov oziroma ohranjanje biotske raznovrstnosti. Malo manj so dejavne na področju kakovosti vodnih virov in zraka ter področju podnebnih sprememb. Okoljske NVO so lahko najbolj učinkovite prav pri najmlajši populaciji, torej v vrtcih in osnovnih šolah. Najmlajši se morajo namreč šele naučiti okoljskega obnašanja in etike; starejša populacija pa kljub mnogim informacijam, ki so jim na voljo, še vedno ni okoljsko ozaveščena in ne ravna skladno z načeli varovanja okolja.

Čeprav se okoljske NVO zelo trudijo angažirati civilno družbo, je po njihovem mnenju sodelovanje s strani javnosti nezadovoljivo. Opazen je bil velik razkorak pri primerjavi odgovorov NVO o okoljski ozaveščenosti prebivalstva in okoljskem ravnanju. Kljub informacijam se javnost v praksi ne obnaša »ekološko«. Po mnenju organizacij se javnost oziroma državljani ne angažirajo dovolj v primerih negativnega posega v okolje. Ravno tako večina anketiranih ni zadovoljnih s sodelovanjem države z okoljskimi NVO. Menijo, da le-ta doslej ni pokazala dovolj politične volje za sodelovanje in predvsem ni pripravljena poslušati mnenja organizirane javnosti. Okoljske NVO zato menijo, da imajo majhen vpliv na sprejemanje okoljskih odločitev na nacionalni in lokalni ravni ali pa ga celo nimajo. Iz omenjenega sledi, da se v Sloveniji javnost in država premalo zavedata pomena nevladnega sektorja in okoljskih NVO. Za doseg trajnostnega razvoja je nujna široka udeležba javnosti, ki je okoljsko ozaveščena. Okoljske NVO težijo k spreminjanju družbenih navad, netrajnostnega življenjskega sloga in sistema vrednot, ki pripomorejo k varstvu okolja in s tem večji kakovosti življenja. Pomembna vrednota vseh prebivalcev sveta, ki ji vlada in javnost dajejo premajhen pomen, je okoljska etika. Le z njo bodo dosegljivi cilji trajnostnega razvoja.

V bodoče je na državni ravni kljub nezadovoljstvu NVO ob neupoštevanju njihovih pripomb pri izdelavi strateških okoljskih politik potrebno narediti korak naprej, se bolj angažirati pri pripravi politik in s predlogi skupno nastopiti pri Ministrstvu za okolje in prostor. Premalokrat se NVO pri varstvu okolja zatečejo k pravni poti, in to predvsem zaradi nepoznavanja svojih pravic in možnosti. Za uspeh je pomembno medsebojno skupno sodelovanje vseh tovrstnih organizacij in večja profesionalizacija predvsem manjših in novih okoljskih NVO.

Iz navedenih ugotovitev o delovanju okoljskih NVO v Sloveniji lahko potrdimo prvo hipotezo, ki predpostavlja, da okoljske nevladne organizacije s svojim delovanjem pomembno prispevajo k varovanju okolja in trajnostnemu razvoju Slovenije, vendar njihovi potenciali še zdaleč niso dovolj izkoriščeni.

Drugi del empirične raziskave se je nanašal na delovanje geografske stroke v okviru okoljskih NVO. Prednost geografske vede pred ostalimi je v njeni kompleksnosti ter interdisciplinarnosti. Geografija ima tako kompleksen pogled na naravne in družbene procese ter pojave kot tudi sposobnost razumevanja njihove prepletenosti. Igra povezovalno vlogo med družboslovno-humanističnimi in naravoslovnimi vedami. Prispeva k boljšemu prepoznavanju večplastnih okoljskih problemov. Geografsko okolje je prostor, kjer bivajo vse sedanje in tudi bodoče vrste oziroma generacije. Geografija lahko pripomore k apliciranju okoljskih in socialnih načel okoljske etike in tako pripomore k trajnostnemu razvoju sveta. Geografi se zavedajo pomena ohranjanja ekosistemskih funkcij planeta, pretiranega izčrpanja naravnih virov in nujnosti sonaravnega razvoja človeštva. Pomembno je, da svoje znanje prenašajo naprej bodočim generacijam, kar je možno tudi s pomočjo okoljskih NVO.

Okoljske NVO v Sloveniji menijo, da geografska stroka lahko prispeva k njihovem razvoju. Po njihovem mnenju je najvidnejša prednost geografije njena splošnost ter posledično široko znanje. Izpostavljena je bila tudi kompleksnost pri obravnavi problematike ohranjanja okolja in narave. Med drugim je bila dostikrat omenjena interdisciplinarnost geografije, znanje s področja geografskih informacijskih sistemov, prostorskih analiz in medsebojnih vplivov dejavnikov v prostoru. Pri okoljskih NVO iz osrednje Slovenije je skoraj polovica anketiranih vedela za usmeritev Varstvo geografskega okolja na Oddelku za geografijo ljubljanske Filozofske fakultete. To pojasnjuje tudi predhodno vprašanje o prispevku geografije k okoljskim NVO, saj so le-te vedele, da je v izobraževalnem programu geografov tudi poudarek na varovanju okolja in usmerjanju razvoja v smeri trajnostnega razvoja. Vendar se ne sme spregledati dejstva, da ostala polovica NVO ni vedela za omenjeno usmeritev in bi bila potrebna dodatna, širša predstavitev študijskih možnosti in znanja geografov s področja okoljevarstva in trajnostnega razvoja oziroma večja prepoznavnost dela, ki ga lahko opravlja geografska stroka. Poudariti velja, da so NVO za delovanje geografov in iskanje možnosti zaposlitve absolutno premalo izkoriščena alternativa.

Iz omenjenih ugotovitev lahko potrdimo drugo hipotezo diplomske naloge, ki predvideva, da ima geografska stroka veliko neizkoriščenih možnosti, da bi svoje znanje uporabila v okviru okoljskih nevladnih organizacij. S svojim kompleksnim pogledom na naravne in družbene pojave ter procese lahko bistveno pripomore k razvoju in strokovnosti okoljskih NVO.

Za konec velja izpostaviti, da bi država in javnost morali bolj izkoristiti potencialne okoljskih NVO, saj so le-te razvojna priložnost Slovenije za hitrejše doseganje ciljev trajnostnega razvoja. Javnost se premalo zaveda dela omenjenih organizacij, ki ga slednje opravljajo za širšo družbo. NVO so neodvisni nadzorniki posegov v okolje in iz izkušenj je sedaj že jasno, da je le z družbenim konsenzom in s pravočasnim informiranjem javnosti možno hitro ter učinkovito izvajanje načrtovanih posegov v okolje. Ne nazadnje pa je tretji sektor javnosti še vedno premalo poznan in zato slednja ne vidi vloge in pomena okoljskih NVO, ki se borijo za skupno prihodnost in kvaliteto bivanja bodočih generacij.

10. SUMMARY

The situation and operation of environmental NGO's in Slovenia, especially 28 such NGO's that participated in the survey has been presented in the B.A. dissertation. General estimates say that around 140 environmental NGO's are active in Slovenia; however, this number is just approximate. The majority of them were established between 1996 and 2005. A more in-depth study of the personnel characteristics of the NGO's showed that only a third of environmental NGO's have employees. The majority of NGO's performs its programs with help from volunteers. Among the NGO's that have participated in the survey, only two have employed a geographer, however, one third of NGO's have geographers as volunteers. The number of employees is one of the indicators of an organization's degree of development. NGO's that have employees, are more active, professional, and competitive, however, the NGO's themselves mention that they have problems with financing, as project work does not guarantee long-term profit and only a stable financial income guarantees the possibility of employment. In Slovenia, the percentage of employees in the non-governmental sector is more than five times lower than the average value of European countries, which puts Slovenia among the countries with the lowest percent of employees in the third sector, which indicates that the potential of employment in the NGO's is far from being fulfilled. The country with the largest percentage of employment in the non-profit sector is the Netherlands, followed by Ireland, Belgium etc. From the results of the questionnaire used in the survey, one could conclude that the majority of employees have high education, which indicates that the highly educated population gives more incentives and produces more activity towards the solution of ecological problems.

Financing is one of the essential problems which block the development of the non-governmental, non-profit sector. As a result, the employment is also limited and there are not enough qualified personnel. Non-governmental organizations can efficiently defy the government by means of cooperation; however, this cooperation is being jeopardized by the competition for limited financial means. The data gained through the B.A. dissertation survey on the resources and the structure of financing of the environmental NGO's in Slovenia indicate that most NGO's receive financial means through the payment for services (income from non-profit activities, membership fees etc.). One half of environmental NGO's believe that their financial stability is the same when compared to the past years, while one third believe that their financial stability has decreased.

At the beginning, the operation of environmental NGO's in Slovenia was concentrated on informing and raising awareness in the public about the environment and harmful interventions against the environment, setting out guidelines for sustainable development and informing the individuals how they can contribute. Nowadays, active NGO's tend towards bigger professionalization and educating, providing services and they also tend to be more independent of the state's financial means. Some NGO's are quite successful at that, while others are not. At the beginning, the environmental NGO's tried to influence the politics with various fieldwork actions that had a wide response, and nowadays, they put more energy into influencing the very process of accepting strategic environmental documents on all levels, which is enabled by the Aarhus Convention. Compared to the governmental organizations, the NGO's are more active and are constantly getting educated, they follow the current topics home and

abroad, they are conducting research and searching for alternative solutions for environmental care. The Slovene environmental NGO's that participated in the survey are mostly orientated towards operation on a national and international level, and less towards a local level. They devote most of their time and means to environmental education and raising the awareness of the public. Another field of activity they give big importance to, is sustainable development, followed by environmental policy, access to environmental information and protection of the nature/habitats or maintaining biotic diversity. The NGO's are less active in the area of the quality of water resources, the quality of air and in the area of climate changes.

The environmental NGO's believe that the public is not active enough when it comes to cases of negative interventions against the environment and that it does not cooperate much with the environmental NGO's. When comparing the NGO's answers on the environmental awareness of the population and environmental actions, a large discrepancy could be observed. Despite all the information, the public is not being »ecological« in practice. The majority of NGO's is also not satisfied with the cooperation of the government with environmental NGO's. They believe that so far, the government has not showed enough political will to cooperate and that the biggest problem is that the government is not willing to listen to the opinion of the organized public. The environmental NGO's believe that they have little influence when it comes to reaching environmental decisions on a national and a local level, or that they do not have any influence at all. From this it could be concluded that in Slovenia, the public and the government are inadequately aware of the importance of the non-governmental sector and the environmental NGO's. In order to reach sustainable development, the degree of participation of the environmentally aware public needs to be bigger. The environmental NGO's tend towards changing the social habits, non-sustainable lifestyle and the system of values which contribute to environmental care and, consequently, to a better life quality. An important value of the whole population of the world is environmental ethics; however, the government and the public do not give sufficient importance to that value, which is the only way to reach the goals of sustainable development.

The second part of the empirical study was orientated towards the action of the geographical profession within the scope of environmental NGO's. The complexity and interdisciplinarity of geography is a big advantage when compared to other fields. Geography has a complex view on natural and social processes and phenomena as well as the ability to understand their interactions. It has a role of connecting the sociological-humanistic studies with the natural sciences. It contributes to a better identification of multi-layer environmental problems. Geography can contribute to the application of environmental and social principles of environmental ethics and therefore, it can somehow contribute to the sustainable development of the world. Geographers are aware of the importance of preserving the functions of the planet's ecosystem, the excessive exploitation of natural resources and the necessity of a joint development of humans with nature. It is important that they carry their knowledge over to the future generations, and environmental NGO's can help to achieve that.

The environmental NGO's in Slovenia believe that the geographical profession can contribute to their development. They think that the primary advantage of geography is its general nature and, consequently, its wide knowledge. The complexity of the discussion of the problems with the preservation of the environment and the nature was

also emphasized. The interdisciplinarity of geography, the knowledge of the field of the geographical information systems, spatial analysis and the familiarity with the interaction of factors in space were also frequently mentioned. Almost half of the environmental NGO's in central Slovenia were familiar with the orientation »Protection of geographical environment« at the Department of geography at the Faculty of arts in Ljubljana, which also explains the previous question on the contribution of geography to the environmental NGO's, since the NGO's knew that the educational program for geographers includes an emphasis on environmental protection and orientation of development towards sustainable development. It should be emphasized that the NGO's are a significantly underused alternative to the geographers' operations and the search of the possibilities for employment.

Finally, let us remind that the government and the public should use the potentials of the environmental NGO's to a larger extent, since they present a developmental opportunity for Slovenia to reach its goals of sustainable development more quickly. The public is insufficiently aware of the work that the NGO's perform for a wider society. The NGO's are independent supervisors of interventions against the environment and experience already shows that the only way to quickly and efficiently perform the planned interventions against the environment is to reach a social consensus and to inform the public in time.

11. LITERATURA IN VIRI

- Aarhuška konvencija v Sloveniji : strokovna priporočila za implementacijo konvencije o dostopu do informacij, udeležbi javnosti pri odločanju in dostopu do pravnega varstva v okoljskih zadevah. 2002. Ljubljana, REC za Srednjo in Vzhodno Evropo, 170 str. URL: http://www.rec-lj.si/projekti/aarhus/dokumenti/strokovna_priporocila.pdf (citirano 15.4.2009)
- Ajpes - Agencija Republike Slovenije za javnopravne evidence in storitve. URL: <http://www.ajpes.si/> (citirano 6.4.2009)
- Atkinson, R., Carmin, J., Filcak, R., 2007. Environmental Civil Society Organizations in Central and Eastern Europe: Trends, Challenges and Barriers to their Sustainability. URL: <http://web.mit.edu/dusp/epp/ngotransitions/BelgradePresentation.pdf> (citirano 10.5.2009)
- Bežovan, G., 1997. Problemi financiranja neprofitnog sektora. URL: <http://www.rec-lj.si/publikacije/zbornik2.zip> (citirano 22. 4. 2009)
- BirdLife International. URL: <http://www.birdlife.org> (citirano 16.12.2009)
- Carmin, J., Albright, E., Healy, R., Teich, T., 2008. Environmental NGOs in Central and Eastern Europe, Summary of Survey Findings, 2007. Cambridge, Massachusetts Institute of Technology, Department of Urban Studies and planning, 34 str. URL: <http://web.mit.edu/dusp/epp/ngotransitions/CEE-ENGO%20Survey%20Report.pdf> (citirano 10.5.2009)
- Divjak, T., Klenovšek, T., Grafenauer, B., Verbajs, M., Strojjan, T., Vrbica, S., Šporar, P., 2006. Celovita analiza pravnega okvira za delovanje nevladnih organizacij. URL : http://www.mju.gov.si/fileadmin/mju.gov.si/pageuploads/NVO_NOVO/ANALIZA_CR_P_kon__na.doc (citirano 5.4.2009)
- European Environmental Bureau - EEB. URL: <http://www.eeb.org> (citirano 20.9.2009)
- Focus društvo za sonaravni razvoj. URL: <http://www.focus.si> (citirano 20.5.2009)
- Forbici, G., Divjak, T., Osonkar, B., Kirn Špolar, N., Stojanovič, R., 2009. Memorandum slovenskih nevladnih organizacij. URL: <http://www.turisticna-zveza.si/aktualno/303-1.doc> (citirano 5.4.2009)
- Friends of the Earth International. URL: <http://www.foei.org> (citirano 16.12.2009)
- Geografija. 2001. Tržič, Učila International, 682 str. (Zbirka tematski leksikoni)
- Geografski terminološki slovar. 2005. Kladnik, D., Lovrenčak, F., Orožen Adamič, M. (ur.). Ljubljana, Založba ZRC, ZRC SAZU, 451 str.
- Greenpeace International. URL: <http://www.greenpeace.org/international> (citirano 16.12.2009)

- International Union for Conservation of Nature - IUCN. URL: <http://www.iucn.org> (citirano 20.9.2009)
- Jutri, junij 2006, 8 str.
- Kirn, A., 2004. Narava-družba-ekološka zavest. Ljubljana, Fakulteta za družbene vede, 339 str.
- Koalicija za Volovjo reber. 2009. Obnovljeni postopek presojanja vplivov vetrne elektrarne Volovja reber na okolje. URL: http://www.volovjareber.si/gradivo/novice/20090327_SporociloZajavnostKVR_obnovljenipostopekpresojevplivovVEVolovjarebernaokolje.pdf (citirano 25.4.2009)
- Kolarič, Z., Črnak Meglič, A., Rihter, L., Boškić, R., Rakar, T., 2006. Velikost, obseg in vloga zasebnega neprofitnega sektorje v Sloveniji. URL: http://www.mju.gov.si/si/za_nevladne_organizacije/sodelovanje_med_nvo_in_vlado_rs/#c17014 (citirano 20.4.2009)
- Konvencija o dostopu do informacij, udeležbi javnosti pri odločanju in dostopu do pravnega varstva v okoljskih zadevah - Aarhuška konvencija. URL: http://www.mop.gov.si/fileadmin/mop.gov.si/pageuploads/zakonodaja/okolje/arhuska_konvencija.pdf (citirano 10.4.2009)
- Lukšič, A., 1998. Okoljske nevladne organizacije v Sloveniji: prve portretne poteze. Zbornik strokovnih prispevkov: Vloga in financiranje NVO, Fiesa 1997, Regionalni center za okolje za Srednjo in Vzhodno Evropo. URL: <http://www.rec-lj.si/publikacije/zbornik2.zip> (citirano 20.5.2009)
- Ministrstvo za okolje in prostor. Interaktivni vodič po procesu priprave NPVO in sodelovanja javnosti. URL: <http://www.npvo.si/vodic.html> (citirano 20.3.2009)
- Ministrstvo za okolje in prostor. Partnerstvo za okolje. URL: http://www.mop.gov.si/si/nevladne_organizacije/dokumenti_in_projekti/ (citirano, 16.12.2009)
- Nevladne organizacije so razvojna priložnost Slovenije. 2006. URL: <http://www.dobradruzba.org/vsebina/slo/projekt-1/novice/PorociloRifkin.html> (citirano 27.5.2009)
- NGOs in Transition: Environmental Organizations in Central and Eastern Europe. URL: <http://web.mit.edu/dusp/epp/ngotransitions/index.htm> (citirano 10.5.2009)
- Oblak, E., 2004. Pismo Umanotera. URL: http://www.npvo.si/dokumenti/pismo_umanotera.pdf (citirano 20.3.2009)
- Ogorelec Wagner, V., 2004a. Vrednotenje procesa sodelovanja zainteresiranih javnosti pri pripravi Nacionalnega programa varstva okolja. URL: <http://www.npvo.si/dokumenti/NPVO-vrednotenje.pdf> (citirano 20.3.2009)

- Ogorelec Wagner, V., 2004b. Delavnica Vrednotenje procesa sodelovanja javnosti, 30. september 2004. URL: <http://www.npvo.si/dokumenti/npvo-30-09-porocilo.pdf> (citirano 20.3.2009)
- Okoljski center. URL: <http://www.okoljski-center.si> (citirano 20.5.2009)
- Okoljski pojavi in pojmi : okoljsko izrazje v slovenskem in tujih jezikih z vsebinskimi pojasnili. 2002. Lah, A. (ur.). Ljubljana, Svet za varstvo okolja Republike Slovenije, 209 str. (Zbirka Usklajeno in sonaravno, 8)
- Partnerstvo za okolje: Program sodelovanja med okoljskimi nevladnimi organizacijami in Ministrstvom RS za okolje in prostor. 2001. URL: http://www.mop.gov.si/fileadmin/mop.gov.si/pageuploads/nevladne_organizacije/partnerstvo.pdf (citirano 15.4.2009)
- Plan B za Slovenijo : pobuda za trajnostni razvoj 1.0 : vizija: Slovenija je država blaginje in kakovostnega življenja v dejavnem sožitju z naravo. 2007. Skaberne, B. (ur.). Ljubljana, Umanotera, Slovenska fundacija za trajnostni razvoj, 24 str.
- Plut, D., 2008. Vrednotenje geografskega okolja in okoljska etika. V: Vrednotenje okolja in prostora. Ljubljana, Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo. (Dela, 29, str. 63-75)
- Poročilo o izvajanju programa sodelovanja med MOPE in NVO »Partnerstvo za okolje« za obdobje 2000-2003. 2003. URL: http://www.mop.gov.si/fileadmin/mop.gov.si/pageuploads/nevladne_organizacije/partnerstvo_porocilo2003.pdf (citirano 14.4.2009)
- Poslanci DZ in nevladne organizacije za ratifikacijo Aarhuske konvencije v Sloveniji. REC za Srednjo in Vzhodno Evropo. 2001. URL: http://www.rec-lj.si/projekti/aarhus/dokumenti/letak_AC_I.pdf (citirano 15.4.2009)
- Premšak, M., 2007. Sedem nevladnih organizacij v projektni pisarni Flosar. URL: http://bor.czp-vecer.si/VECER2000_XP/2007/12/06/2007-12-06_STR-21-21_MX-01_Izd-01-02-03-04-05-06_PAG-CELJSKO.PDF (citirano 20.3.2009)
- Prirodoslovno društvo Slovenije. URL: <http://www.proteus.si/> (citirano 16.12.2009)
- Regionalna posvetovanja o problemih aktualnega Zakona o društvih. Regionalno stičišče nevladnih organizacij Pomurja. URL: <http://www.lrf-pomurje.si/regionalnosticisce-nvo/novice/#CmsC26E1C292E1> (citirano 10.5.2009)
- Regionalni center za okolje za Srednjo in Vzhodno Evropo – REC. URL: <http://www.rec-lj.si/> (citirano 10.5.2009)
- Resolucija o Nacionalnem programu varstva okolja 2005–2012 (ReNPVO). 2005. URL: http://www.uradni-list.si/files/RS_-2006-002-00003-OB~P001-0000.PDF (citirano 5.4.2009)

- Skoberne, P., 2001. Pregled mednarodnih organizacij in predpisov s področja varstva narave 2002. 3. izd. Ljubljana, Ministrstvo za okolje in prostor, Agencija RS za okolje, 140 str. URL:
<http://www.arso.gov.si/narava/poro%c4%8dila%20in%20publikacije/organiz81.pdf> (citirano 21.3.2009)
- Slovenska filantropija, Združenje za promocijo prostovoljstva. Novi predlog Zakona o prostovoljstvu. URL:
<http://www.filantropija.org/news.asp?FolderId=144&ContentId=398> (citirano 17.12.2009)
- Sporozum o sodelovanju med nevladnimi organizacijami in Vlado Republike Slovenije za obdobje 2005 – 2008 (osnutek), 2004, URL:
http://www.mju.gov.si/fileadmin/mju.gov.si/pageuploads/nevladne_organizacije/2209osnutek_Sporazuma_o_sodelovanju_med_nevladnimi_organizacijami_in_Vlado_RS_2005_-_2008.doc , (citirano 9. 4. 2009)
- Strategija Vlade RS za sodelovanje z nevladnimi organizacijami. 2005. URL:
http://www.mju.gov.si/fileadmin/mju.gov.si/pageuploads/mju_dokumenti/pdf/STRATEGIJA_VLADE_RS_ZA_Z_NVO.pdf (citirano 5.4.2009)
- Strokovne podlage za program vključevanja nevladnih organizacij v pripravo, izvedbo in vrednotenje razvojnih strateških dokumentov RS. REC za Srednjo in Vzhodno Evropo. 2003. URL: http://www.rec-lj.si/projekti/vkljucevanje_nvo_drp/koncno_gradivo.doc (citirano 15.4.2009)
- Survey Monkey. URL: <http://www.surveymonkey.com> (citirano 20.4.2009)
- Špes, M., 2008. Pomen okoljske ozaveščenosti in sodelovanja javnosti za trajnostni razvoj. V: Vrednotenje okolja in prostora. Ljubljana, Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo. (Dela, 29, str. 49-62)
- Tehnološki inštitut Massachusettsa. Wikipedia. URL:
http://sl.wikipedia.org/wiki/Tehnološki_inštitut_Massachusettsa (citirano 10.5.2009)
- Umanotera – Slovenska fundacija za trajnostni razvoj. URL: <http://www.umanotera.si> (citirano 20.5.2009)
- Vintar Mally, K., 2007. Trajnostni izzivi Evrope v 21. stoletju. V: Fizična in okoljska geografija v teoriji in praksi. Ljubljana, Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo. (Dela, 28, str. 239-253)
- Vpogled v podatke Centralnega registra društev. Ministrstvo za notranje zadeve. URL:
<http://mrrsp.gov.si/rdrubjave/dr/index.faces> (citirano 6.4.2009)
- Vpogled v podatke Evidence ustanov. Ministrstvo za notranje zadeve. URL:
<http://mrrsp.gov.si/rdrubjave/us/index.faces> (citirano 6.4.2009)

- Vrišer, I., 1998. Uvod v geografijo. Ljubljana, Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo, 414 str.
- Zavod Center za informiranje, sodelovanje in razvoj nevladnih organizacij – CNVOS. Stanje nevladnega sektorja v Sloveniji. URL: http://www.cnvos.si/index.php?option=com_content&task=view&id=5125&Itemid=137 (citirano 28.9.2008)
- Zavod Center za informiranje, sodelovanje in razvoj NVO, Zveza društvenih organizacij Slovenije, Združenje slovenskih ustanov, 2007. Programski načrt za prednostno usmeritev »Spodbujanje razvoja nevladnih organizacij, civilnega in socialnega dialoga 2007-2013«. URL: http://www.mju.gov.si/fileadmin/mju.gov.si/pageuploads/Identifikacija_ciljnih_projektov/Programski_nacrt_za_PU_Spodbujanje_razvoja_NVO__civilnega_in_socialnega_dialoga.pdf (citirano 6.4.2009)
- Zveza ekoloških gibanj Slovenije. URL: <http://www.zveza-zeg.si> (citirano 20.5.2009)
- Direktiva 2001/42/ES evropskega parlamenta in sveta z dne 27. junija 2001 o presoji vplivov nekaterih načrtov in programov na okolje. URL: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=DD:15:06:32001L0042:SL:PDF> (citirano 16.12.2009)
- Nacionalni program varstva okolja (NPVO). 1999. Uradni list RS, 83, str. 12765-12844. URL: http://www.uradni-list.si/_pdf/1999/Ur/u1999083.pdf (citirano 16.12.2009)
- Uredba o namenitvi dela dohodnine za donacije. 2007. Uradni list RS, 30, str. 3997-4000. URL: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200730&stevilka=1516> (citirano 27.5.2009)
- Ustava Republike Slovenije. 1991. Uradni list RS, 33, str. 1373-1386. URL: http://www.uradni-list.si/_pdf/1991/Ur/u1991033.pdf (citirano 6.4.2009)
- Zakon o društvih. 2006. Uradni list RS, 61, str. 6605-6613. URL: http://www.uradni-list.si/_pdf/2006/Ur/u2006061.pdf (citirano 6.4.2009)
- Zakon o ustanovah. 2005. Uradni list RS, 70, str. 7280-7284. URL: http://www.uradni-list.si/_pdf/2005/Ur/u2005070.pdf (citirano 6.4.2009)
- Zakon o varstvu okolja (ZVO). 1993. Uradni list RS, 32, str. 1750-1769. URL: http://www.uradni-list.si/_pdf/1993/Ur/u1993032.pdf (citirano 16.12.2009)
- Zakon o varstvu okolja (ZVO-1). 2004. Uradni list RS, 41, str. 4818-4853. URL: http://www.uradni-list.si/_pdf/2004/Ur/u2004041.pdf (citirano 5.4.2009)
- Zakon o zavodih. 1991. Uradni list RS, 12, str. 442-455. URL: http://www.uradni-list.si/_pdf/1991/Ur/u1991012.pdf (citirano 16.12.2009)

12. SEZNAM PRILOG

12.1. SEZNAM SLIK

Slika 1: Umeščenost nevladnega sektorja med državo, trg in skupnost.....	10
Slika 2: Logotipi nekaterih mednarodnih okoljskih nevladnih organizacij.....	0
Slika 3: Anketa v spletnem programu Survey Monkey.....	30
Slika 4: Število okoljskih NVO, ustanovljenih v posameznem obdobju.	31
Slika 5: Ustanovitev okoljskih nevladnih organizacij v državah Srednje in Vzhodne Evrope (SVE) ter Jugovzhodne Evrope (JVE) po letih.....	31
Slika 6: Odgovori na vprašanje " Menite, da lahko geografska stroka prispeva k razvoju okoljskih NVO v Sloveniji?".....	41
Slika 7: Odgovori na vprašanje "Ali veste, da se izvaja na Filozofski fakulteti v Ljubljani, Oddelek za geografijo, usmeritev Varstvo geografskega okolja?".....	42
Slika 8: Odgovori NVO iz osrednje Slovenije na vprašanje "Ali veste, da se izvaja na Filozofski fakulteti v Ljubljani, Oddelek za geografijo, usmeritev Varstvo geografskega okolja?".....	43
Slika 9: Usmerjenost delovanja slovenskih okoljskih NVO.	45
Slika 10: Primerjava usmerjenosti delovanja okoljskih NVO v državah Srednje in Vzhodne Evrope (SVE) ter Jugovzhodne Evrope (JVE) za leti 2001 in 2006.....	46
Slika 11: Področja, ki jim slovenske okoljske NVO namenjajo največ časa in sredstev.	47
Slika 12: Odgovori na vprašanje »Kakšna je po vašem mnenju okoljska ozaveščenost državljanov Slovenije?«.....	52
Slika 13: Odgovori na vprašanje »Kakšno je po vašem mnenju okoljsko ravnanje oziroma obnašanje državljanov Slovenije?«.....	52
Slika 14: Letak društva Focus, ki poziva k letnemu zmanjševanju evropskih emisij. ...	54
Slika 15: Odgovori na vprašanje »Ali menite, da imate vpliv na sprejemanje okoljskih odločitev na občinski ravni?«.....	56
Slika 16: Odgovori na vprašanje »Ali menite, da imate vpliv na sprejemanje okoljskih odločitev na nacionalni ravni?«.....	56
Slika 17: Višina letnih prihodkov slovenskih okoljskih NVO v evrih.....	62
Slika 18: Podatki iz raziskave MIT-a (2007) o letnih prihodkih slovenskih okoljskih NVO v evrih.	62
Slika 19: Prihodki okoljskih NVO v državah Srednje in Vzhodne Evrope (SVE) ter Jugovzhodne Evrope (JVE) v letu 2006.....	63
Slika 20: Odgovori na vprašanje »Menite, da je vaša finančna stabilnost, v primerjavi s preteklimi leti, boljša, enaka, slabša ali drugo?«.....	64
Slika 21: Rezultati raziskave MIT-a o finančni stabilnosti okoljskih NVO v Sloveniji v letu 2007 – v primerjavi z letom 2005.....	64
Slika 22: Ocena finančne stabilnosti okoljskih NVO v državah Jugovzhodne Evrope (JVE) v letu 2006.....	65
Slika 23: Proces priprave dokumenta NPVO in sodelovanja javnosti, objavljen s strani MOP-a kot interaktivni grafični vodič po procesu na spletnih straneh NPVO.	67

12.2. SEZNAM PREGLEDNIC

Preglednica 1: Delež financiranja posameznih okoljskih NVO iz različnih virov (v %).
..... 59

12.3. SEZNAM PRILOG

Priloga 1: Anketni vprašalnik Delovanje okoljskih nevladnih organizacij v Sloveniji...80

13. PRILOGA

Priloga 1:

Anketni vprašalnik Delovanje okoljskih nevladnih organizacij v Sloveniji

1. Ime organizacije:

2. Vrsta organizacije:

- društvo
- ustanova
- zavod
- drugo

3. Leto ustanovitve:

4. Imate status društva, ki deluje v javnem interesu:

- da
- ne
- ne vem

5. Število zaposlenih:

- polni delovni čas:
- polovični delovni čas:
- koliko geografov je med zaposlenimi:

6. Katere stroke so zaposleni:

7. Kakšno izobrazbo ima večina zaposlenih? (možnih več odgovorov)

- osnovna šola ali manj (I in II)	- višja šola (I.stopnja) (VI.)
- krajše izobraževanje (III)	- fakulteta, visoka šola, umet. akad. (VII.)
- poklicna šola (IV)	- specializacija ali magisterij (VII./2)
- srednja šola (V)	- doktorat znanosti (VIII.)

8. Število sodelavcev:

- število sodelavcev (prostovoljcev):
- koliko geografov je med sodelavci:

9. Koliko ur na mesec v povprečju opravijo prostovoljci:

10. Število članov:

11. Ali menite, da lahko geografska stroka prispeva k razvoju okoljskih NVO v Sloveniji?

- da
- ne
- ne vem

12. Na kakšen način bi po vašem mnenju lahko prispevala oziroma zakaj ne more?

13. Ali veste, da se izvaja na Filozofski fakulteti v Ljubljani, Oddelek za geografijo, usmeritev Varstvo geografskega okolja?

- da
- ne vem
- drugo

14. Imate svojo predstavitveno spletno stran?

- ne
- da; naslov spletne strani:

15. Delujete na: (več možnih odgovorov)

- lokalni
- regionalni
- državni
- mednarodni ravni

16. Področje delovanja:

- izberite področja, ki jim namenjate največ časa in sredstev:
- dostop do okoljskih informacij
- okoljska vzgoja oziroma ozaveščanje
- varstvo narave/habitatov oziroma ohranjanje biotske raznovrstnosti
- trajnostni razvoj
- kakovost vodnih virov
- kakovost zraka in podnebne spremembe
- kakovost prsti
- okoljska politika
- drugo

17. Običajne metode dela, s katerimi želite doseči cilje, so:

18. Ste v preteklem letu dosegli zastavljene cilje:

- da
- ne; zakaj ne?

19. Kako bi opisali vaš prispevek k varstvu okolja in trajnostnemu razvoju v Sloveniji?

20. Vaši najvidnejši projekti so:

21. Vaše ciljne skupine so:

22. Kako ste zadovoljni s sodelovanjem javnosti (državljanov) z okoljskimi NVO?

- nismo
- srednje
- zelo
- drugo

23. Menite, da se dovolj angažirajo v primerih negativnega posega v okolje?

- da
- ne
- drugo

24. Kakšna je po vašem mnenju:

- okoljska ozaveščenost državljanov Slovenije?
  - slaba
  - zadovoljiva
  - dobra
  - zelo dobra
- okoljsko ravnanje oziroma obnašanje?
  - slaba
  - zadovoljiva
  - dobra
  - zelo dobra

25. Kakšen se vam zdi odnos države do okoljskih NVO?

- pozitiven
- negativen
- drugo

26. Kako ste zadovoljni s sodelovanjem države z okoljskimi NVO?

27. Ali prihaja v vašem primeru do sodelovanja?

- ne
- da; v kakšni obliki?

28. Ali menite, da imate vpliv na sprejemanje okoljskih odločitev?

- na občinski ravni:
  - ga nimamo
  - majhen
  - srednji
  - velik
- na nacionalni:
  - ga nimamo
  - majhen
  - srednji
  - velik

29. Ali menite, da imate vpliv na oblikovanje okoljske politike in zakonodaje?

- da
- ne
- drugo

30. Kje vidite ovire za vaše delovanje?

- zunanji dejavniki:
- notranji dejavniki:

31. Viri in struktura financiranja: (skupaj 100 %)

- plačila za storitve (prihodki iz neprofitne dejavnosti, članarine ...)
- dotacije in subvencije države (prihodki od države, občin in javnih skladov)
- donacije (podjetij, posameznikov in ustanov, sorodnih organizacij, zapuščin)
- drugo

32. Obseg financiranja:

Letni prihodek (v evrih):

nad 750.000

250.001–750.000

50.001–250.000

10.001–50.000

1001–10.000

1–1000

brez prihodkov

33. Menite, da je vaša finančna stabilnost, v primerjavi s preteklimi leti:

- boljša
- enaka
- slabša
- drugo

Spodaj lahko vpišete svoj komentar/pripombe (tako pozitivne kot negativne)!

